

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

ve

İNSANİ

Yardı m Vakfı

www.giyav.org.tr

2022-2023

ÇOCUK HAK İHLALLERİNİ İZLEME RAPORU

2022-2023

ÇOCUK HAK İHLALLERİNİ İZLEME RAPORU

“Bu rapor, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Yayının içeriği yalnızca Göç ve İnsani Yardım Vakfı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

“Göç ve İnsani Yardım Vakfı, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve STGM tarafından yürütülen BİRLİKTE Kurumsal Destek Programı katılımcısıdır. Bu yayının içeriği tamamıyla Göç ve İnsani Yardım Vakfı'nın sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin ve STGM'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.”

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	4
GİRİŞ.....	8
Çalışmanın Yöntemi, Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	10
Tablolar Listesi.....	13
1. ÇOCUĞUN İNSAN HAKLARININ HAYATA GEÇMESİ İÇİN DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	14
1.1. GENEL UYGULAMA ÖNLEMLERİ.....	14
1.2. Bütüncül Çocuk Politikası.....	16
2. TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM.....	17
2.1. Devletin Çocuk Hakları Politikaları.....	17
3. DEVLET TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ İHLALLER (NEGATİF YÜKÜMLÜLÜKLERİN İHLALI).....	20
3.1. Yaşam Hakkı.....	20
3.2. İşkence ve Kötü Muamele.....	23
3.3. Cinsel Sömürü.....	25
3.4. Anadilde Eğitim Hakkı.....	26
3.5. Çocuğun İfade, Örgütlenme ve Barışçıl Toplanma Özgürlüğü.....	26
4. DEVLETİN İHMALİ NEDENİYLE (POZİTİF YÜKÜMLÜLÜKLER) GERÇEKLEŞMİŞ İHLALLER.....	27
4.1. Trafik Kazaları.....	27
4.2. Cinsel İstismar.....	28
4.3. Tehlikeli İşten ve Sömürüden Korunma.....	30
4.4. Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesi.....	32
4.5. Bireysel Silahlanma.....	35
4.6. Ev İçi Fiziksel Güvenlik Kazaları.....	35
4.7. Akran Şiddeti.....	37
4.8. Cinayet.....	37
4.9. Şüpheli Ölüm ve Yaralanma.....	38
4.10. Ev İçi Şiddet.....	39
4.11. Kamusal Alanda Şiddet.....	40
4.12. Çocuk Kaçırma.....	40
5. ŞUBAT DEPREMLERİNİN ARDINDAN ÇOCUK HAKLARI.....	40
5.1. Afetlerde Devletin İnsan Hakları Yükümlülükleri.....	40
5.2. Sivil Toplum Örgütlerinin Afet Sonrasında Hazırladığı Raporlarda Çocuklara İlişkin Meta Analizinin Değerlendirmesi.....	41
5.2.1. Depremde Çocuk Hakları.....	41
5.2.2. Yaşam Hakkı.....	43
5.2.3. İşkence ve Kötü Muamele.....	44
5.2.4. Ayrımcılık.....	45
5.2.5. Barınma.....	52
5.2.6. Eğitim Hakkı.....	55
5.2.7. Sağlık Hakkı.....	56
5.2.8. Temiz Su, Gıda, İnsani Yardımlara Erişim ve Sanitasyon, Gıda Güvenliği, Hijyen.....	58
5.2.9. Çocuk Dostu Alan, Çocuklara Yönelik Destek Hizmetleri.....	59
5.2.10. Kayıp, Aranılan veya Refakatsiz Çocuklar.....	61
5.2.11. Çocuk Koruma.....	64
DEĞERLENDİRME.....	66

YÖNETİCİ ÖZETİ

Elinizdeki rapor, 1 Ocak 2022-31 Aralık 2023 tarihleri arasında medyaya yansıyan çocuk hak ihlallerini tespit edebilmek amacıyla anahtar kelimelerle taranmış 1.932 haberin kategorilendirilmesi ve 6 - 20 Şubat 2023 tarihlerinde gerçekleşen depremlerin ardından sivil toplum örgütlerinin (STÖ) yayınladığı raporların meta analizinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

Medyaya yansıyan çocuk hak ihlalleri, devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri dikkate alınarak iki biçimde tasnif edilmiş ve ihlallere dair analizler bu çerçevede yapılmıştır.

Rapor, birbirinden farklı çocuk hak ihlallerini kapsadığı için, devletin çocuğun insan haklarına dayalı yükümlülükleri de oldukça geniş bir çerçeveyi ifade etmektedir. Bu nedenle, raporun temellerini oluşturan insan hakları standartlarının raporda ihlallere yer verilen başlıklarda ayrı ayrı ele alınması özel olarak tercih edilmiştir.

Rapor, çocuk hak ihlallerini görünür kılmakla beraber, ihlallerin çeşitliliğine de işaret etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda rapor, özellikle çocuk hakları örgütleri açısından müdahale ve mücadele alanlarına dair ilham verici bir çerçeve sunma çabasının bir sonucudur. Kamu otoriteleri açısından ise, merkezi ve yerel düzeyde bütüncül çocuk politikaları oluşturma ödevini hatırlatma amacını içermektedir. Nitekim yalnızca pozitif yükümlülükler değil, negatif yükümlülükler açısından da tüm ihlallerin önlenebilir olduğunu vurgulamak elzemdir.

Medyada yer alan haberler incelendiğinde pozitif yükümlülüğe ilişkin ihlallerin daha çok haberleştirildiği görülmektedir. Negatif yükümlülük bağlamında anadilde eğitim hakkı veya çocukların ifade ve örgütlenme özgürlüğünün tekil örnekler üzerinden haberleştirilmediği dikkat çekmektedir. Bu iki hak ihlali daha çok kamuoyunda yankı bulan toplu ihlaller şeklinde haberleştirilmiştir. Benzer durum LGBTİ+ çocuklar için de geçerli olup 2022-2023 yılı için incelenen 1.932 haberin hiçbirinde LGBTİ+ çocukların yer almadığı gözlemlenmiştir. Engelli çocuklar konusunda ise medyada yer alan haberlerin büyük çoğunluğunda ihlal öncesi veya sonrasında bu hususa ilişkin açıklama yer almamaktadır. Mülteci çocuklara ilişkin yer alan haberlerin büyük çoğunluğu soba veya gıda zehirlenmesine ilişkindir. Bu durum yoksullukla doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Negatif Yükümlülüklerle Dair Elde Edilen Bulguların Özeti

2022 ve 2023 yılları içerisinde işkence ve kötü muamele yasağı ve yaşam hakkı ihlalleri bağlamında en çok göze çarpan husus, ihlallerin büyük çoğunluğunun Kürtlerin yoğunluklu yaşadığı illerde gerçekleşmiş olmasıdır. Zırhlı araç çarpması sonucu 1 çocuk ağır olmak üzere 4 çocuk yaralanmış 1 çocuk ise yaşamını kaybetmiştir. Medyaya yansıyan 5 olayın üçü Şırnak'ta diğer ikisi ise Hakkari'de gerçekleşmiştir. Zırhlı araçların neden olduğu yaşam hakkı ihlalleri nedeniyle henüz hiç kimsenin cezalandırılmamış olması bir diğer göze çarpan durumdur. Mayın, savaş veya askerî atıkların neden olduğu yaşam hakkı ihlallerinde ise en az 2 çocuk uzuvlarını kaybetmiştir. Raporun bu bölümünde Anti-Personel Mayınların Kullanımının, Depolanmasının, Üretiminin ve Devredilmesinin Yasaklanması ve Bunların İmhası Sözleşmesi ile Türkiye'nin 2014 yılına kadar topraklarını mayınlardan arındırma taahhüdünün 2023 yılına kadar da yerine getirmediği dikkat çeken tespitlerdendir.

Dur ihtarı veya ateşli silah kullanımı nedeniyle yaşanan yaşam hakkı ihlallerinde ise en az 7 çocuğun yaralandığı ve 3 çocuğun yaşamını kaybettiği tespit edilmiştir. Hayatını kaybeden çocukların ikisinin

Suriye sınırından ateşlenen silahlar nedeniyle yaşamını kaybettiği bir çocuğun ise sınırdan geçmeye çalışan mülteci dolmuşuna ateş açılması sonucu hayatını kaybettiği görülmektedir.

2022 yılında işkence veya kötü muameleyle uğrayan 122 çocuğun 96'sının Kürt'lerin yoğunlukla yaşadığı illerde gerçekleşmesi ve ihlallerin birçoğunda ayrımcı söylemlerin yer alması göze çarpan bir diğer husustur.

2022-2023 yıllarında çocuğa karşı cinsel şiddet uygulandığı ifade edilen haberlerde, failerin çoğunluğunu öğretmenlerin, din görevlilerinin ve emniyet personellerinin oluşturması dikkate değerdir.

Pozitif Yükümlülükler Dair Elde Edilen Bulguların Özeti

Trafik kazaları, toplam 481 haber sayısı ile medyada en çok yer bulan ve çocukların en çok zarar gördüğü önlenebilir ihlaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Trafik kazalarına ilişkin istatistikler politika değişikliklerinin yapılması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Cinsel istismar suçuna dair Adli İstatistik raporlarında yer alan verilere kıyasla medyada yer alan haberlerin çok az olması cinsel istismarının üzerinin örtülmeye çalışıldığını göstermekle birlikte cinsel istismar suçuna dair verilen beraat ve mahkumiyet kararlarının neredeyse aynı olması cezasızlık şüphesini doğurmaktadır.

Ekonomik krizle birlikte çocuk işçiliğinde yaşanan büyük artış karşısında konunun medyaya yeterince yansımadağı görülmüştür. Özellikle MESEM'ler ile ilgili haberlere oldukça az rastlanmıştır.

Boğulma, soba veya gıda zehirlenmesi en çok sayıda çocuğun etkilendiği ihmal türlerindedir. Özellikle yaz aylarında artış gösteren boğulma vakaları ve okul, yurt veya kurs gibi eğitim merkezlerinde yaşanan gıda zehirlenmeleri endişe uyandırmaktadır. 2022-2023 yılları arasında devletin ücretsiz beslenme programları başlatması olumlu karşılanmakta ise dahi sağlanan yiyecek ve içeceklerle yönelik denetim mekanizmalarının eksik olduğu görülmüştür. Yaşanan boğulma olaylarının birçoğunun barajlarda gerçekleştiği görülmektedir. Yaz aylarında yaşanan artışların sistematik olması, idare ve yerel yönetim için durumun öngörülebilir ve önlenebilir olduğunu göstermekte ancak buna rağmen gerekli tedbirlerin alınmaması, devletin yaşanan hak ihlalleri bağlamında esastan sorumluluğunu tartışmaya açmamıza sebep olmaktadır.

Medyaya yansıyan haberlerden elde edilen verilere göre en az 297 çocuk, bireysel silahlanma nedeniyle yaşamına kaybetmiş veya yaralanmıştır. En az 102 çocuğun bireysel silahlanma nedeniyle hayatını kaybettiği düşünülmektedir. Çocukların en çok, evdeki silahla oyun oynarken bir çocuğun bir başka çocuğu kasit olmaksızın vurması ve yetişkinlerin arasında çıkan silahlı çatışmada kurşunların çocuklara isabet etmesi nedeniyle hak ihlaline maruz kaldığı gözlemlenmiştir.

Raporda bir diğer öne çıkan başlık ise ev içi fiziksel güvenlik ihmalleridir. Ölüm ile sonuçlanan ev içi güvenlik kazaları incelendiğinde; televizyon düşmesi, elektrik akımına kapılma ve kaynar su, yemek veya diğer içeceklerin dökülmesi gibi nedenlerin öne çıktığı gözlemlenmiştir. Güvenlik kazasına sebep olan ürünler açısından; yapım, geliştirme ve kullanım aşamasında, şirketler tarafından çocuk güvenliğinin gözletilmemesi ve devlet tarafından yetersiz biçimde denetimlerin gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

Medyada yer alan haberlere göre, 2022 yılında en az 15 çocuk, 2023 yılında ise en az 42 çocuk akran şiddeti sebebiyle yaşamını kaybetmiştir.

Medyada yüksekten düşme olarak adlandırılan haberler, bir kasıt olup olmadığı tarafımızca tespit edilemediği için şüpheli ölüm ve yaralanma olarak nitelendirilmiştir. Medyaya yansıyan verilere göre 2022 ve 2023 yılında en az 61 çocuğun yüksekten düşme sebebiyle hayatını kaybettiği tespit edilmiştir.

Medyadan elde edilen verilere göre en az 148 çocuk ev içi şiddete maruz kalmıştır. İki yılda en az 19 çocuğun ev içi şiddet nedeniyle hayatını kaybettiği düşünülmektedir. Ev içi şiddete ilişkin çoğu haberde cinsiyete ilişkin veri bulunmamakla birlikte cinsiyet bilgisi yer alan haberlere göre ev içi şiddetten en çok etkilenen grubun kız çocukları olduğu gözlemlenmiştir. İncelenen 79 haberin 62'sinde ev içi şiddet faili erkektir.

Medya taramasından elde edilen verilere göre en az 239 çocuk kamusal alanda şiddete maruz kalmıştır. Ev içi şiddet olaylarında ihlale maruz kalan çocukların büyük bölümünü kız çocukları oluşturmaktayken, kamusal alanda şiddete maruz kalan çocukların büyük bölümünü ise erkek çocuklar oluşturmaktadır. Ev içi şiddet vakalarında olduğu gibi kamusal alanda şiddet vakalarında da failerin büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

Medyada yer alan verilere göre 2022 ve 2023 yılları arasında en az 50 çocuk kaçırılmıştır. Kaçırılan 50 çocuktan 32'si kız çocuğu iken 7'si oğlan çocuğudur.

Depreme Dair Elde Edilen Bulguların Özeti

6 ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde gerçekleşen depremlerin ardından STÖ'lerin 2023 yılında deprem bölgesinde çalışmalar yaparak hazırladığı 259 bilgi notu/rapor incelenmiştir. STÖ'lerin hazırladığı raporlarda, çocuk haklarına dair işaret edilen sorun alanları ve çocuk hakları açısından boşlukta kalan alanlar tarafımızca analiz edilmiştir.

STÖ'lerin yazdığı raporlara bakıldığında, Şubat, Mart ve Nisan aylarında rapor sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. En çok raporun ise Hatay, Kahramanmaraş ve Adıyaman illerine odaklandığı anlaşılmaktadır.

259 rapordan 55'inin doğrudan çocukları odağına alan rapor veya bilgi notu olduğu gözlemlenmiştir. Ancak yalnızca 6 raporda çocuklarla görüşmeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Çocuk hakları bağlamında konu dağılımına bakıldığında ise en çok raporun eğitim hakkı, insani yardımlar ve koruma bağlamında yazıldığı anlaşılmaktadır.

Depremlerin ardından kaç çocuğun hayatını kaybettiğine ilişkin hala resmi bir açıklama yapılmamıştır. Ancak çocuklar, depremlerin yaşandığı kentlerde ihmaller nedeniyle hayatını kaybetmeye devam etmiştir. Bu ihmaller arasında sel, soba devrilmesi sonucu çıkan yangın, trafik kazaları bulunmaktadır. Depremlerin yaşandığı kentlerde özellikle ilk aylarda resmi yerleşkelerde soba sonucu çıkan yangınlara sıklıkla rastlandığı gözlemlenmiştir.

Ayrımcılık bağlamında bir incelemeyle, göçmen/mülteci statüsündeki insanlara yönelik işkence ve kötü muamele vakalarıyla karşılaşmıştır. Çocukların karşı karşıya kaldığı ayrımcılık; toplumsal cinsiyet, etnik köken, ekonomik sınıf, engellilik, inanç, göçmen statüsü ve adalete erişim gibi başlıklarda çeşitlendiği gözlemlenmiştir. STÖ'lerin raporlarına göre konteynerlere en geç erişen gruplar, mülteciler ve Romanlardır.

Depremlerin ardından, kamuoyunun gündeminde önemli bir süre yer alan kayıp, refakatsiz ve aranan çocuklarla ilgili olarak ilk 3 ayda kamu otoritelerinin koordinasyonsuzluğu gözlemlenmiştir.

STÖ'lerin raporları, depremin ilk aylarında hem barınma hem de insani yardımlarla ilgili devletin hazırlıksız olduğunu kanıtlar niteliktedir. Örneğin OCHA, Mart ayı sonunda tahmini olarak 1,6 milyon

kişinin, hizmetlere sınırlı erişim ile ya da hiç erişimi olmadan ve asgari yaşam koşulları içinde gayri resmi yerleşim yerlerinde kaldığını ifade etmiştir.⁽¹⁾ Raporlarda ayrıca desteklerin kırsal bölgelere, kent merkezlerinden daha geç geldiği de ifade edilmiştir. Resmi geçici yerleşkelerde altyapıdan, ortak ve eş değerli yaşama dek pek çok sorun raporlara yansımıştır.

Resmi ve geçici yerleşkelerde çocuklar, yetişkinlerin yaşadığı sorunlara ek olarak, kendi gelişimsel özelliklerine ve farklılıklarına dair de kapsayıcı yaşam ve oyun alanlarına ulaşmakta zorlanmıştır. Yerleşkelerde, "çocuk dostu alan"lar büyük oranda STÖ'lerin çabalarıyla oluşturulmaya çalışılsa da yeterli olmadığı tespitler arasındadır. Çocuklar için yapılan parkların sağlamcı bir bakış açısıyla ve yalnızca belirli bir yaş grubundaki çocukları kapsadığı örneğin yerleşkelerde ergenlik dönemindeki çocukları kapsayacak etkinliklerin ve alanların sayısının yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmiştir.

Geçici ve resmi yerleşkelerde psikososyal destek vermek üzere görevlendirilen kamu personellerinin yerleşkedeki nüfus için yeterli olmadığı, bu durumun hem eksik hizmete hem de kamu personeli açısından tükenmişliğe ve yetersizlik duygusuna yol açtığı ifade edilmiştir.

Eğitime devam eden çocukların yerleşke içinde sessizce ders çalışabileceği alanlar yok denecek kadar az olup özellikle konteynerlerdeki nüfus kalabalık ise, çocukların kendilerine vakit ayırabileceği ve sessizce ders çalışabileceği hiçbir alan kalmamaktadır. Yerleşke dışındaki mahallelerde yıkımların sürmesi, bu mahallelerdeki nüfusun değişmesi nedeniyle artık güvensiz hale gelmesi, çocukların bir yetişkin gözetimi bulunmaksızın yerleşkelerden çıkamamalarına neden olmaktadır. Bu durum, çocukların kent ile ilgili hafızasını dönüştürdüğü gibi, önemli bir süre kent olarak deneyimleyeceği tek alanın bu yerleşkeler olmasına neden olacaktır.

Çocukların, eğitim gördükleri alanlar, sosyal çevreleri ve öğretmenleri de değişmiştir. Depremlerin ardından yüzlerce okul kullanılmaz hale gelmiştir. Ancak asıl vurgulanması gereken, önemli sayıda çocuğun eğitim sisteminden koptuğu, devamsızlık yaptığına ilişkin gözlemlere dayanmaktadır. Çocukların okula gitmek istememe nedenleri arasında; okullarının yıkılmış olması, çalışma zorunluluğu, kendilerinin ve/veya bakım verenlerinin okula gitmesini istememesi, maddi zorluklar gibi nedenler bulunmaktadır. Depremin ardından yaşanan yoksullaşmanın, çocukların karşı karşıya kaldığı ihlalleri derinleştirmeye başladığı gözlemlenmektedir.

STÖ'lerin raporlarında cinsel istismar, çocuk yaşta zorla evlilik, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, uyuşturucu bağımlılığı gibi ihlallerin yaşandığı ve artmaya başladığına ilişkin pek çok tespit bulunmaktadır. Ancak depremlerin yaşandığı kentlerde çocuk koruma sistemindeki işleyişe, sorunlara ve ihtiyaçlara yer veren raporların sayısı yok denecek kadar azdır.

Sağlık sisteminde ise sağlık hizmeti veren pek çok binanın hasar görmesi, sistemin işleyişinde önemli aksaklıklara neden olmuştur. Çocukluk çağı aşılama alanındaki aksaklıklar, kız çocuklarının ve engelli çocukların sağlığa erişimi için özel önlemlerin alınmaması ve kentlerdeki sağlıksız ortamlar çocukların sağlık hakkı açısından ciddi riskler yaratmıştır. Yıkımların sulama olmadan yapılması nedeniyle kısa ve uzun vadede halk sağlığı sorunları yaratacağı önemli sayıda raporda vurgulanmıştır.

1 Türkiye: 2023 Earthquakes Situation Report No. 12, OCHA, 30 Mart 2023, Erişim Tarihi: 08/06/2024. <https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-2023-earthquakes-situation-report-no-12-30-march-2023-entr>

Özet olarak, depremlerin yaşandığı kentlerde çocuk hak ihlallerinin kapsamı ve çeşitliliği dikkat çekmektedir. Hizmetlere erişim, donanım ve koruma mekanizmalarında çocuk hakları odaklı planlamalara olan ihtiyaç, bir aciliyeti ifade etmektedir. Bu bağlamda da her kentte kamu otoritelerinin, o kentin özgün yapısını dikkate alan, çocuk hakları odaklı bir kriz yönetim planlaması yapması gerekmektedir.

GİRİŞ

Göç ve İnsani Yardım Vakfı olarak umuyoruz ki her yıl yayımladığımız bu raporun bir gün gelecek sonucusunu yayımlayacağız. Ancak o güne kadar ve o günün gelmesi için çocuk hak ihlallerini izlemeye ve raporumuzu yayımlamaya devam edeceğiz.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulunda 20 Kasım 1989'da kabul edilerek devletlerin imzasına açılmıştır. Çocuklar adına vazgeçilmez haklar içeren bu sözleşme, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 14 Eylül 1990'da imzalanmış ve 9 Aralık 1994'te onaylanmıştır. Türkiye, 2 Ekim 1995 tarihinden itibaren sözleşme gereğince yükümlülük altındadır. Sözleşme, yaşama, gelişme, korunma, katılım, sosyal ve kültürel haklar gibi birçok temel hakkı güvence altına almaktadır. Türkiye, ÇHS'yi imzalarken sözleşmenin 17., 29. ve 30. maddelerine, Lozan Anlaşması'nın azınlıklarla ilgili hükümlerini gerekçe göstererek çekince koymuştur. Bu maddeler, özellikle azınlık hakları ve anadil hakları ile ilgilidir ve etnik azınlık ile yerli halk mensubu çocukların ana dillerini kullanma haklarını düzenlemektedir.

Türkiye'nin Sözleşmeye koyduğu çekinceler, Sözleşmenin ayrımcılığı yasaklayan 2. maddesini fiilen ihlal etmektedir. Bu çekinceler, özellikle anadile ilişkin hakların kullanılması konusunda, azınlık gruplara mensup çocukların sözleşme kapsamındaki haklardan tam ve eşit şekilde yararlanmasını engellemekte ve ayrımcılığa yol açmaktadır. Türkiye'nin ÇHS'ye taraf olmasının üzerinden 29 yıl geçmiş olmasına rağmen, devlet kurumları, yasama organı ve yargı makamları Sözleşmedeki yükümlülüklerini hayata geçirmek yerine, çocuk hakları ihlallerini görmezden gelmeye devam etmişlerdir. 29 yıl boyunca yapılan kısmi iyileştirmeler ise ya uygulamaya yansımamış ya da etkili mekanizmalar oluşturulmadığı için ihlallerin önlenmesini sağlayamamıştır.

Türkiye'de kamu otoriteleri hala çocukları toplumun özgür ve eşit haklara sahip bireyleri olarak görmemektedir. Aksine, çocukları her konuda yetersiz ve zayıf gören ve bu nedenle yetişkinlerin koruma ve gözetimine terk eden bir bakış açısı egemendir. Bu bakış açısı nedeniyle çocuklar, toplumsal yaşama eşit ve özgür bireyler olarak katılma, potansiyellerini geliştirme ve kendileri hakkında alınacak karar süreçlerine katılım hakkından mahrum kalmaktadır. Bu durum, her türlü istismar ve ihmalin temelini oluşturmaktadır. Çocuğa ilişkin bu bakış açısının değişmesi, çocuğun birey olarak tanınması, toplumsal yaşama ve karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak ÇHS'ye uygun hukuksal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Çocukların haklarını korumak, teslim etmek ve bu süreçleri takip etmek, çocuk adalet sistemini çocuğun yüksek yararı başta olmak üzere ulusal ve uluslararası ilke ve standartlara uygun yürütmek, başta devlet olmak üzere toplumun sorumluluğundadır. Sözleşmeye taraf olmakla, çocukların sağlık, eğitim, barınma, güvenlik gibi temel haklarını korumakla yükümlü olduğunu taahhüt eden devlet, çocukların gelişimi sürecinde de sorumlu olduğunu kabul eder. Bu noktada, çocukların haklarının en temelde çocuğun yüksek yararı ilkesi çerçevesinde korunmasında devlet başat rol oynar. Devlet,

çocuğun bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişiminde sorumluluktan kaçınmaz, gerekli ve işlerliği olan önleyici ve koruyucu tedbirleri almalıdır.

Daha önceki raporlarımızda olduğu gibi, bu raporda da devletin çocuğun haklarını ihlal etmeme, koruma ve sağlama yükümlülüklerini yeterince yerine getirmedeğini görüyoruz. Bu durumun 6 Şubat depremleri döneminde de yoğunlaşarak devam ettiğini tespit etmek önemlidir. Devam eden afet süresince çocukların ihtiyaçları ve yüksek yarar ilkesi göz ardı edilerek hareket edildiği ve karar alma süreçlerinde çocukların haklarının ihlal edildiği vurgulamak isteriz. Çocuk haklarına ve çocuğun birey olmaktan doğan haklarına saygı duyulması, bu hak ihlallerine neden olan ihmallerin arkasında yatan nedenlerin tespiti için belki de her zamankinden daha çok çalışmak gerekmektedir. Kuşkusuz, sivil toplum örgütlerinin ve tüm insan hakları savunucularının çocuğun haklarının ihlal edilmemesi, özgür ve eşit bir ortamda gelişimini sağlaması, devletin yükümlülüklerine ilişkin durumu ortaya koyması ve gerçekçi çözümler üretmesine katkı sağlaması amacıyla izleme ve raporlama yapması gerekmektedir.

Bu bağlamda Göç ve İnsani Yardım Vakfı olarak, ÇHS'nin tüm çocuklar için ayrımsız ve koşulsuz uygulanmasına ilişkin taleplerimizi bıkmadan yetkililere hatırlatacağız. Çocukların varlığı "geleceğe" ötelendikçe, bugüne ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmadıkça, hak ve özgürlükleri ihlal edildikçe ve bu hak ihlalleri cezasız kaldıkça çocukların hakları ihlal edilmeye devam edecektir. Diğer sivil toplum örgütleri ile geliştirilecek işbirlikleriyle çalışmaların daha da güçleneceği umuduyla, ilgili kurumlarla ortak hareket etmenin bizi hakların teminat altında olduğu daha özgür ve eşit bir topluma taşıyacağına inanıyoruz. Çocuk haklarının hayata geçirilmesinde sivil toplum örgütlerinin bağımsız izleme ve raporlama çalışmalarının önemine olan inancımız nedeniyle 2012 yılından bu yana sürdürmekte olduğumuz raporlama faaliyetlerine bu yıl da devam edeceğiz. Çocuk hak ihlallerinin medyada yer bulmasına rağmen, ilgili devlet kurumlarının ve yetkililerin sessizliğini koruması, bizleri her zamankinden daha fazla savunuculuk yapmaya ve baskı mekanizmaları oluşturmaya itmektir. Çocuk dostu bir Türkiye, ancak ve ancak sivil toplum örgütlerinin çabalarıyla gerçekleşecektir. Umudumuz, çabamız ve mücadelemiz, bu tür hak ihlali raporlarını bir daha hazırlamamızın gerekmediği bir ülke içindir.

Bu rapor, kolektif bir emeğin ve çabanın ürünüdür. Rapor hazırlanırken, 2 yıllık sürecin medya taramasının yapılması ve hak ihlallerinin tasniflenmesinde emek veren Eylem KAYA, Ruşen YAKUT, Gurbet Gözde ENGİN, Mazlum İLTER, Çiğdem ERTAK, Berfin DAYAN, Dilan ATEŞ ve Gökten YILDIRIM'a teşekkürlerimizi sunarız.

Özveriyle emek harcayan raporun yazarları Mazlum İLTER ve Alper YALÇIN'a teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca raporun son okumasını ve editörlüğünü yapan Gurbet Gözde ENGİN'e de katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Göç ve İnsani Yardım Vakfı Yönetim Kurulu Adına

Selvi TUNÇ PİLATİN

Çalışmanın Yöntemi, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Rapor için kullanılan veri kaynakları ve verinin işleme biçimi çeşitlilik göstermektedir. 1 Ocak 2022-31 Aralık 2023 tarihleri arasındaki çocuk hak ihlallerine yönelik veriler, Birgün, Evrensel, Gazete Duvar, Mezopotamya, NTV, Sabah, T24 isimli haber ajanslarının sitelerinde ve Google'da anahtar kelimelerle yapılan taramalar yoluyla elde edilmiştir. Medya taramaları, sosyal medya platformlarında taramaları içermemektedir. 6 Şubat Depremine dair veriler ise sivil toplum örgütlerinin 06.02.2023 - 31.12.2023 tarihleri arasında çıkardığı 259 raporunun meta analizinin yapılması sonucu raporlaştırılmıştır. Haberlerin toplanma aşamasında her kaynağa özel arama yöntemi aşağıdaki gibidir:

- Birgün Haber : Ana sayfanın sağ üst kısmındaki arama kısmına "2022 Ocak çocuk haberleri" yazılarak çıkan linkler kontrol edilmiştir.
- NTV : Ana sayfada sol üst taraftaki menüden "ETİKETLER" sekmesi seçilip "çocuk" etiketi ile ilgili haberler incelenmiştir.
- T24 : Google arama motoruna "T24 ÇOCUK HABERLERİ" yazılarak çıkan "çocuk etiketli haberler" incelenmiştir.
- Mezopotamya Haber : Arama motoruna tarih aralığı girilmiş ve "tümü" kategorisi seçilerek bütün haberler tek tek incelenmiştir.
- Evrensel Haber : Google arama motoruna "Evrensel Arşiv" yazılarak belirtilen tarih aralığındaki haberler incelenmiştir.
- Sabah Haber : Google arama motorunda gün gün olacak biçimde "tarih Sabah Haber Çocuk Haberleri" şeklinde arama yapılmıştır.
- Gazete Duvar : Web sitesinde yer alan arama butonunun yanındaki menüden "arşiv" seçeneği ile anahtar kelime ve tarih aralığına göre haberler taranmıştır.
- Google : Arama motorunda öncelikle haberler butonu seçilmiş, sonrasında ise her günün tarihi tek tek seçilerek "çocuk" etiketiyle arama yapılmıştır. Örneğin "01.04.2022 Çocuk" şeklinde arama yapılmıştır.

Medya taraması yapılırken geriye dönük verilere ulaşma zorluğu ve medya organlarının birçoğunda arşiv verisinin paylaşımına açık olmaması oldukça ciddi bir sınırlılığı ifade etmektedir. Benzer biçimde medya organları tarafından çocuk odaklı bir haberleştirme yapılmaması da verilere ulaşma bağlamında çok daha uzun bir emek sürecine sebep olmuştur. Bunu örneklemek gerekirse, haber başlığı ve haber içeriğinde çocuk kelimesinin hiç geçmediği fakat haberin içeriği incelendiğinde maruz bırakılanın yaşının 18'den küçük olduğunu fark ettiğimiz birçok haber karşımıza çıkmıştır. Bu durum, içerik ya da başlıkta çocuk geçmeyen haberleri de bulabilmemiz için bütün haberlere tek tek bakma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Medya taramasından elde edilen verilerin kayıt altına alınması ve tasniflenmesi için bir dijital form oluşturulmuş, veriler bu forma girilmiştir. Hazırlanan formda devletin hangi yükümlülüğü (pozitif/negatif) yerine getirmeyerek ihlale neden olduğu, hak ihlaline uğrayan çocuğun ve failin cinsiyeti, vatandaşlık, etnik köken, ihlalin gerçekleştiği il, ihlalin türü, failin kamu personeli olup olmaması gibi çeşitli kategorilerde veriler ayrıştırılmaya çalışılmıştır

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5. ve 18. maddeleri ile çocuğun haklarının yaşama geçirilmesinde, aile ve taraf devletlerin karşılıklı ve bağlı sorumluluk içinde olduğu öngörülmüştür. Bu bakış açısı tarafımızca da kabul edilmiş, hak ihlalleri izlenirken 18 yaşın altındaki her birey çocuk kabul edilmiş bu bağlamda kamu otoritelerinin ve ailelerin ihlallerden değişen oranlarda sorumlu olduğu ön kabulüyle hareket edilmiştir. Kamu otoriteleri ve ailenin hangi vakıa açısından ne derecede sorumlu tutulacağı ise her vakıanın kendine özgü koşullarına göre değişmektedir. Dolayısıyla tarafımızca bu ayırımın yapılması, kendi algımıza göre bir yaş sınırı belirlemek, somut olayın koşullarına göre çeşitli standartlar oluşturmak anlamına gelecektir. Sözleşmenin oluşturduğu koruma mekanizmasının işlerlik kazanabilmesi için bütünsel bir yaklaşıma ihtiyaç olduğundan bahisle raporda yer alan her bir ihlal açısından taraf devlet ve ebeveynin "ihmal sorumluluğunun" olduğu tarafımızca baştan kabul edilmiştir. Dolayısıyla raporda "ebeveyn" ve "kamu otoriteleri"nin fail olarak belirtildiği her ihlal sadece kasten veya doğrudan gerçekleştirilmiş eylemleri kapsamaktadır.

Haber taraması yapılırken ayırıştırmakta en çok zorlanılan veri türlerinden biri cinsiyet kırılımıdır. Haberlerin birçoğunda çocukların cinsiyeti belirtilmemiş ya da çocuğun ismi kullanılarak haber yapılmıştır. Medyanın tamamen görmezden geldiğini düşündüren grup ise LGBTİ+ çocuklardır. Medya taramasında LGBTİ+ çocuklara ilişkin hiçbir bilgi yer almamaktadır. Buna ek olarak, çocukların engellilik durumu, etnik kimlikleri ya da dini inançlarına dair bilgiye ulaşabilmek de birkaç tekil örnek dışında mümkün olamamıştır. Haber içeriğinde bu verilerin yer almaması, çocukların yaşadığı ihlallerin hangisinin farklı ayrımcılık türlerine işaret ettiğini değerlendirebilmeyi olanaksız hale getirmektedir.

Rapor hazırlanırken medya taramalarından elde verilerin dışında, sivil toplum örgütleri ve kamu otoritelerinin verilerinden de faydalanılmıştır.

Raporun kapsadığı tarih aralığında yer alan 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve Hatay merkezli şiddetli depremler meydana gelmiş ve binlerce insan yaşamını kaybetmiştir. Depremın ardından medyada çocuklarla ilgili sağlıklı bilgilere erişmenin zor olduğuna kanaat getirilmiş bu nedenle sivil toplum örgütleri, sendikalar, meslek odaları ve inisiyatif/platformların yazmış olduğu raporlar bir veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda **06.02.2023 - 31.12.2023 tarihleri arasında 259 rapora/bilgi notuna ulaşılmıştır**. Bilgi notlarına/raporlara, Afet-Çocuk Sivil Koordinasyon Ağının Şubat ve Mart 2023 tarihlerinde yaptığı taramalardan, afetin yaşandığı bölgelerde çalışma yürüttüğü bilinen sivil toplum örgütlerinin web sitelerinden ve erişilen raporlarda referans gösterilen raporlardan faydalanılarak ulaşılmıştır.

Bu rapor için hazırlanan meta analizi, sivil toplum örgütlerinin yazdığı raporlarda/bilgi notlarında çocuklarla ilgisi bulunan alanları tespit ederek yaşanan krizin çocuk hakları bağlamındaki etkisini anlama çabasının aracıdır. Bu anlama çabası, çocuk hakları bağlamında üretilebilecek politikalara ilişkin tartışmaları verimli hale getirmeyi hedeflemektedir.

Şubat ve Mart aylarında çıkarılan raporlarda çocuk hakları bağlamında oldukça az değerlendirmeye rastlanmıştır. Bu nedenle, Şubat ve Mart ayında yazılan 148 rapor detaylı bir şekilde okunarak meta analizine dahil edilmiştir. Nisan ayı itibarıyla çıkarılan 111 raporda ise "çocuk, çocuğa, çocuğu, bebek, bebeğe, bebeği, child" anahtar kelimeleriyle tarama yapılmış ve elde edilen veriler bu haliyle meta analizine dahil edilmiştir. Anahtar kelimelerle yapılan taramalar aynı zamanda önemli bir sınırlılığı ifade etmektedir.

Nitekim raporlarda/bilgi notlarında doğrudan çocuklarla ilgili veri paylaşılmamış olsa da sorunlara işaret edilen lokasyonlarda yaşayan tüm topluluğu ilgilendiren ortak sorunların ifade edildiği pek çok bulgu da yer almaktadır.

Raporların sayısı, oldukça kapsamlı bir çalışma yapılması ve geniş bir kaynak oluşturulması gerekliliğine işaret etmektedir.

Raporlarda yer alan kurum faaliyetleri meta analizine dahil edilmemiştir. Yalnızca geçici barınma alanlarındaki ihtiyaçları tespit eden ve bu ihtiyaçlara yönelik kamunun yürüttüğü politikaları ve faaliyetleri değerlendiren veriler meta analizine dahil edilmiştir. Bunun nedeni, afet sonrasında çocuk haklarının hayata geçmesi için yükümlülük sahibi olan devletin, bu bağlamdaki politikalarının ve uygulamalarının izlenebilir hale gelmesini sağlamaktır.

Meta analizinde yer alan başlıklar, kriz dönemlerinde insan hakları ve çocuk hakları bağlamındaki standartların yer aldığı rehberler ve sivil toplum örgütlerinin raporlarında çoğunlukla öne çıkan başlıklar esas alınarak belirlenmiştir.

Medya taramasından ve meta analizinden elde edilen verilerden yola çıkarak nicel verilere dair toplamı içeren bir ihlal bilançosu çıkarılmaması özel bir tercihtir. Bu nedenle her başlıkta yaşanan ihlallerin yaygınlığını tartışmaya açabilmek için medya taramalarının yanı sıra farklı kaynaklardan da yararlanılmıştır. Sivil toplum örgütlerinin birbirinden farklı verilere ve istatistiklere ulaşması oldukça mümkündür. Dolayısıyla hangi verinin doğru bir temsil yaratabileceğine ilişkin kanaat oluşturmak etik olarak da tartışmalı bir durumu yansıtabilir. Nitekim ihlallerden zarar gören çocukların anlatımlarına ilişkin başvurulacak kaynaklar da oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla, bu ihlallerin boyutunu, önleme, müdahale ve mücadele mekanizmalarını analiz edebilmek mümkün değildir.

TABLOLAR LİSTESİ

- Tablo 1:** Yaşam Hakkı İhlalinin Şekli, Yaşam Hakkı Edilen Çocukların Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı
- Tablo 2:** İşkence ve Kötü Muamele Suçu İşlediği İfade Edilen Faillerin Görevleri ve Yıllara Göre Dağılımı
- Tablo 3:** 2022-2023 güvenlik kuvvetleri tarafından işkence ve kötü muameleye maruz kalan çocuk sayısı
- Tablo 4:** Kamu Görevlileri Tarafından Gerçekleştirilen Çocuğa Karşı Cinsel Şiddet Suçlarından Etkilenen Çocuk Sayısının Yıllara Göre Dağılımı
- Tablo 5:** Çocuğa Karşı Cinsel Şiddet Suçu İşleyen Faillerin Görevleri ve Yıllara Göre Dağılımı
- Tablo 6:** 2022-2023 Yıllarında Medyada Çocukların da İçinde Yer Aldığı Tespit Edilen Trafik Kazalarını İçeren Haber Sayısı
- Tablo 7:** 2022 Yılında Trafik Kazalarında Yaşamını Kaybeden ve Yaralanan Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
- Tablo 8:** 2022-2023 Yıllarında Cinsel İstismara Maruz Kalan Çocuk Sayısı
- Tablo 9:** Cumhuriyet Başsavcılıklarında Soruşturma Evresinde Çocukların Cinsel İstismarı Suçuna ilişkin Şüpheli ve Suç Sayısı
- Tablo 10:** TCK 103. Madde, Çocukların Cinsel İstismarı Suçundan 2023 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarında Karara Bağlanan Dosyaların Karar Dağılımı
- Tablo 11:** Ceza Mahkemelerinde Kovuşturma Evresinde 2023 yılı içinde Gelen Çocukların Cinsel İstismarı Suçuna ilişkin Dosyalardaki Şüpheli ve Suç Sayısı
- Tablo 12:** 2023 Yılında Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suçundan Açılan Dosyalardaki Kararların Dağılımı
- Tablo 13:** Medyada yer alan haberlere göre 2022-2023 yılında yaşamını kaybeden çocuk işçi sayısı
- Tablo 14:** 2022-2023 Yılı Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesinden Etkilenen Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı
- Tablo 15:** 2022 Yılı Dışsal Yaralanma Nedenleri ve Zehirlenmeler ile Hayatını Kaybeden Çocuk sayısı ve Yaş Grupları
- Tablo 16:** 2022-2023 Yılı Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesinden Etkilenen Çocukların Yasal Statüye Göre Dağılımı
- Tablo 17:** 2022-2023 Yılı Ev İçi Fiziksel Güvenlik İhmalleri Nedeniyle Hak İhlaline Uğrayan Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı
- Tablo 18:** Ev İçi Fiziksel Güvenlik İhmalleri Nedeniyle Hayatını Kaybeden Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı
- Tablo 19:** 2022-2023 Yılı Ev İçi Fiziksel Güvenlik İhmalleri Nedeniyle Hak İhlaline Uğrayan Mülteci Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı
- Tablo 20:** 2022-2023 yıllarında yüksekten düşme nedeniyle yaşamını kaybeden veya yaralanan çocukların yaş gruplarına göre dağılımı
- Tablo 21:** 2022 yılında, cinsiyet ve yaş grubuna göre yüksekten atlayarak gerçekleştiği ifade edilen intiharlar
- Tablo 22:** Raporların Aylara Göre Sayısal Dağılımı
- Tablo 23:** Depremle İlgili STÖ'lerin Yayımladığı Değerlendirme Raporlarının İllere Göre Dağılımı
- Tablo 24:** Çocukları Konu Alan Rapor/Bilgi Notlarının Tematik Dağılımı
- Tablo 25:** Raporlarda Çocuk Katılımı

1. ÇOCUĞUN İNSAN HAKLARININ HAYATA GEÇMESİ İÇİN DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1.1. GENEL UYGULAMA ÖNLEMLERİ

İnsan hakları hukukunda önemli bir yer tutan “pozitif yükümlülükler” devletin, bireyin sahip olduğu haklardan etkin bir şekilde yararlanabilmesini sağlama görevini ifade etmektedir. “Negatif yükümlülükler” ise devletin, bireylere tanınan haklara müdahale etmemesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda sosyal, ekonomik ve kültürel haklar söz konusu olduğunda devletlerin yerine getirmek zorunda olduğu üç farklı yükümlülük; devletin hakkın kullanımına yönelik eylemsiz kalmasını gerektiren “saygı gösterme yükümlülüğü”, bireylerin üçüncü kişilerin müdahalesine karşı korunması ve failerin cezalandırılmasını gerektiren “koruma yükümlülüğü” ve bireylerin haktan etkili bir şekilde yararlanabilmesi adına devleti eylemde bulunmaya zorlayan “sağlama yükümlülüğü”dür.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun bağımsız bir hak öznesi olarak kabul edildiği ve haklarının tanındığı ilk metin olma özelliğini taşımaktadır. Sözleşme, diğer birçok hükmüyle birlikte, 4. maddesi ile taraf devletlere yönelik bir takım genel uygulama yükümlülüklerini hüküm altına almaktadır. Maddeye göre;

“Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.”

Maddede geçen “hakların uygulanması” ifadesi, hem pozitif yükümlülükleri hem de koruma ve sağlama yükümlülüklerini içinde barındırmaktadır. “Her türlü yasal önlem” ifadesi, Sözleşmenin geçerliliği için iç hukukta içselleştirilmesi ve mevzuatın Sözleşme ile tam uyumlu hale gelmesini kapsamaktadır.⁽²⁾ İçselleştirme, mevcut hükümlerin Sözleşmeyle uyumlu hale getirilmesini ve çelişmeleri halinde Sözleşmeye üstünlük tanınmasını ifade etmektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi buna ek olarak çocuk hakları ile ilgili bölümlerin Anayasal güvenceye alınmasını ve Sözleşmenin temel ilkelerinin yaşama geçirilmesi adına ek yasal ve sektörel düzenlemelerin yapılmasını önermektedir.

Sözleşmenin 4. maddesinin, hakların hayata geçirilmesi adına devletlerden bir diğer talebi “idari ve diğer önlemlerin” alınmasıdır. Bahse konu önlemler, tarafların sunmuş olduğu yıllık raporların incelenmesi veya tavsiye kararlarla ortaya çıkmaktadır. Komite, Sözleşmenin etkili bir şekilde hayata geçirilmesi için; hükümet birimleri, farklı iller ve bölgeler, merkezi ve diğer kademeler ve sivil toplum örgütleriyle eşgüdümlü biçimde hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Eşgüdüm ile amaçlanan yalnızca çocuklar üzerinde önemli etkileri olan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlarda değil aynı zamanda finansman, planlama, istihdam ve savunma gibi her türlü kademede Sözleşmenin gözetilmesini sağlamaktır.

2 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No.5, Genel Uygulama Önlemleri, 2003

Taraf devletler, sadece devlet birimlerinin değil hükümet dışı hizmet sağlayıcıların da Sözleşmeye uygun hareket etmelerini sağlamakla görevlidir.

Komite, alınan yasal, idari ve diğer önlemlerin çocuklar üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve değerlendirme süreçleri ile elde edilen bulguların, geliştirilecek ulusal eylem planları veya stratejiler ile içselleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁽³⁾

Sözleşmenin 4. maddesinin ikinci cümlesiyle uluslararası işbirliği yönünde getirilmiş olan yükümlülük, taraf devletlerin tanınan hakları ekonomik nedenlerle ihlal etmesi ya da Sözleşmenin uygulanmaması olasılığını en aza indirmektedir. Komite, çocuklar için ayrılan kaynakların, bütçe içerisinde oransal olarak belirlenemediği koşullarda taraf devletlerin mevcut kaynakların azamisinin kullanıldığını söylemesinin mümkün olmayacağını belirtmektedir. Uluslararası işbirliği yükümlülüğü, mevcut kaynakların açıkça yetersiz olduğu hallerde dahi Sözleşmede tanınan hakları sağlama yükümlülüğünün devam edeceği anlamına gelmektedir.

Genel uygulama yükümlülüğü, Sözleşmenin sadece 4. maddesinde belirtilmemiş, aynı zamanda Sözleşmenin 2. maddesi ile, devletin egemenlik alanında bulunan tüm çocukların tanınan haklardan eşit bir şekilde yararlanması ödevi de taraf devletlere yüklenmiştir.

Buna ek olarak, Sözleşmenin 42. maddesi de devletlere genel uygulama bağlamında sorumluluk yüklemektedir. Bahse konu madde ile taraf devletler, çocukların ve yetişkinlerin Sözleşmenin ne anlama geldiğini bilmelerini sağlayacaklarını taahhüt etmektedir. Komite, Sözleşmede tanınan hakların toplumda geniş biçimde yaygınlaştırılması ve okuma yazma bilmeyenlerin dahi öğrenmesini sağlayacak biçimde ulusal stratejiler geliştirmesini tavsiye etmektedir. Komite bu bağlamda; insan hakları eğitiminin okul müfredatlarında yer alması, çocuklarla çalışan ve uygulama sürecinde yer alan herkesin mesleki eğitimlerine Sözleşmenin dahil edilmesi gibi adımları oldukça önemli bulmaktadır.

Sözleşmeye Konulan Çekincelerin Taraf Devletlerin Yükümlülüklerine Etkisi

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 2. maddesine göre çekince; devletler tarafından sözleşmenin doğurduğu yükümlülüklerin veya öngördüğü yaptırımların hukuki etkisini azaltan veya sınırlayan tek taraflı beyandır. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 19. maddesine göre; Sözleşmede anlaşmaya çekince koyulamayacağına hüküm altına alınması,⁽⁴⁾ belli nitelikteki çekincelerin koyulmasının yasaklanması⁽⁵⁾ ve çekincenin Sözleşmenin konu ve amacına aykırı olması durumlarında Sözleşmeye çekince koyulamaz.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17. maddesinde düzenlenen bilgiye erişim hakkına, 29. maddesinde düzenlenen eğitimin amaçlarına ve 30. maddesinde düzenlenen azınlık ya da yerli halkların kendi kültüründen yararlanma hakkına çekince koymuştur.

3 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No.5, Genel Uygulama Önlemleri, 2003, §45

4 Örnek: Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü'nün 120. maddesi

5 Örnek: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 57. maddesi ile genel çekince konulması yasaklanmıştır.

Türkiye'nin çekince koyduğu tüm maddeler, anadili ve kültürel haklara ilişkin olup Sözleşmenin ayrımcılık yasağını düzenleyen başta 2. maddesine ve yine Sözleşmenin 2. maddesiyle bağlı olarak diğer tüm maddelerin kullanımına ayrımcılık taşımaktadır. Bu bağlamda Sözleşmeye konulan çekinceler, Sözleşmenin konu ve amacı ile çelişmektedir. Uluslararası Adalet Divanı Gabčíkovo-Nagymaros Projesi Davası'nda, uyumsuzluk taraflarının Viyana Uluslararası Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesine taraf olup olmadığı gözetilmeksizin Sözleşmeye atıfta bulunularak karar kurulmuştur⁽⁶⁾.

1.2. Bütüncül Çocuk Politikası

Bu raporun yazım aşamasında da benzer bir yaklaşım gözetilmiş ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine koyduğu çekincelerin Sözleşmenin amacına ve konusuna aykırı olduğu göz önünde bulundurulmuş ve bu çekinceler esas alınmadan değerlendirilmedi bulunulmuştur.

BMÇHS'nin ruhunu oluşturan dört temel ilke, bütüncül çocuk politikası oluşturmak için de elverişli bir tartışma zemini sunmaktadır. Bu ilkeler, hakların bölünemez, devredilemez ve ertelenemez olduğuna ilişkin bir anlayışı ortaya koymaktadır. Sözleşmenin temel ilkeleri; ayrımcılık yapmama, çocuğun üstün yararı, çocuğun yaşamını ve gelişimini sürdürmesi ve katılım ilkesidir. Bu temel ilkelerin ruhunu yansıtabilmek için BMÇHS'ye bağlı oluşturulan Komite, genel yorumlar yayımlayarak çocuk haklarına dair tartışmalara ilişkin yol gösterici araçlar sunmaktadır.⁽⁷⁾

Çocuklar, yetişkinlerin inşa ettiği sosyal, kültürel, politik ve ekonomik sistemin içinde yaşarken kendi yaşlarına ve gelişimlerine uygun alanlar bulmakta zorlanmaktadır. Türkiye'de çocuklarla ilgili toplumsal algıya bakıldığında, çocuklara biçilen roller doğrultusunda çocukların en çok eğitim, oyun ve dinlenmeye ihtiyaç duyabilecekleri düşünülebilmektedir. Çocuklara atanan bu roller ve çocuklarla ilgili algı, bütüncül çocuk politikasını da etkilemektedir. Oysa ki altyapı, ulaşım, adalet, ekonomi, sağlık, kent ve siyaset tıpkı yetişkinler gibi çocukları da etkilemektedir. Bütüncül çocuk politikası, çocukların korunmasını içerdiği gibi bahse konu bütün başlıklarda çocukların bir özne olarak katılım sağlayabileceği mekanizmaları da sağlamak zorundadır. Nitekim çocukların korunabilmesinin olmazsa olmazı çocukların görüşlerinin alındığı ve aktif katılım sağlayabileceği, çocuk dostu mekanizmaların varlığından geçmektedir. Bu mekanizmaların kurulmasıyla birlikte çocuklarla ilgili ayrıntırlı verilerin paylaşılması, yerel ve merkezi kurumların çocuklarla, bakım verenleriyle ve sivil toplum örgütleriyle ortak çalışmalar yürütmesi gerekmektedir.

6 Korkmaz Süner, M. (2018), 1966 Andlaşmalar Hukuku Taslak Maddeleri ve Şerhi, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt 4), s. 36

7 BM Çocuk Hakları Komitesi'nin yayımladığı genel yorumlara göz atmak için bkz: <https://haber18.net/index.php/2020/04/30/bm-cocuk-haklari-na-dair-sozlesmenin-yorum-araclari/>

2. TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM

2.1. Devletin Çocuk Hakları Politikaları

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, mevzuatın ve iç hukukun Sözleşme ile uyumlu olması gerektiğini vurgulamakta ve bunun için düzenli gözden geçirmelerin yapılmasını tavsiye etmektedir. Türkiye iç hukukunda, çocuklara ilişkin düzenlemeler dağınık biçimde Medeni Kanun, İcra İflas Kanunu, Türk Ceza Kanunu gibi temel mevzuatlardan Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği gibi idari kılavuzlara ve 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi gibi kararnamelere varıncaya dek 43 farklı metinde yer almaktadır.

Çocuğa yönelik mevzuatın bu kadar dağınık halde olması, öncelikle mevzuatın izlenmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, iç hukukun Sözleşmeyle veya diğer kanun ve yönetmeliklerle uyumsuz şekilde düzenlenmesine neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Türkiye'nin Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Raporlarına ilişkin Nihai Gözlemlerinde bu konuyu vurgulamış, Taraf Devletin Sözleşme ve hükümlerinin uyumlu bir şekilde birleştirilmesini sağlamak adına çocuk hakları temelli bütüncül bir mevzuat geliştirmesini tavsiye etmiştir. Bu çelişik düzenlemelerin yarattığı hak ihlallerinin önlenilmesi ve iç hukukun Sözleşme ile uygunluğunun denetlenebilmesi için çocuk hakları temelli bütüncül bir mevzuatın oluşturulması ve BMÇHS ile tanınan temel hakların Anayasal güvence altına alınması gerekmektedir.

Sözleşmenin içselleştirilmesi yani iç hukukun Sözleşmeyle tutarlı biçimde düzenlenmesi sonrasında önem kazanacak diğer husus ise Sözleşmenin uygulanabilirlik kazanmasıdır. Mevzuattaki çelişikler, uygulamada farklı pratiklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye'de merkezi yönetim tarafından hazırlanan ve çocukları konu alan pek çok strateji eylem planı bulunmaktadır:

- Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı (2019-2023)⁽⁸⁾
- Cumhurbaşkanlığı İnsan Hakları Eylem Planı (2021-2023)⁽⁹⁾
- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)⁽¹⁰⁾

8 <https://yargireformu.adalet.gov.tr/>

9 <https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/>

10 https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf

- Adalet Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)⁽¹¹⁾
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023)⁽¹²⁾
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)⁽¹³⁾
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2022-2026 Stratejik Planı⁽¹⁴⁾
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4.Ulusal Eylem Planı (2021-2025)⁽¹⁵⁾
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025)⁽¹⁶⁾
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030)⁽¹⁷⁾
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)⁽¹⁸⁾

Merkezi olarak hazırlanan bu stratejik eylem planlarını kapsayacak şekilde, her kentte kamu otoritelerinin hazırlaması beklenen stratejik eylem planları ve faaliyet raporları bulunmaktadır. Merkezi yönetimler tarafından hazırlanan her stratejik planda çocuklarla ilgili hedeflerin olması ilk bakışta olumlu gibi gözükse de, bu hedeflerin bu kadar dağınık biçimde açıklanması bir yanıyla takibini ve koordinasyonunu zorlaştırmaktadır.

Türkiye’de çocukların korunması ile ilgili bütün merkezi idarelerin koordinasyonundan sorumlu bakanlık Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. ASHB, Türkiye’de çocuk haklarına dair yayımlanmış olduğu 2023-2028 strateji belgesi ve eylem planında, daha önce uygulamaya konulan 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem planının takibini 6 aylık periyodik raporlar aracılığıyla gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.⁽¹⁹⁾ Ancak bahsi geçen periyodik raporlar ve diğer merkezi yönetimlerin raporları kamuoyuna açık değildir. Dolayısıyla eylem planlarının yaşama geçip geçmediğini izleyebilmek mümkün olmadığı gibi bu durum hazırlanan diğer raporlarla karşılaştırılabilir olmamasına da sebep olmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye 2023 raporuna göre, “cinsiyet eşitliği alanında, kadın ve kız çocuklarının hakları ile ilgili gerileme devam etmiştir. Türkiye, Dünya Ekonomik Forumunun 2023 Küresel Cinsiyet Açığı Raporuna göre 146 ülke arasında 129.sırada yer almıştır (2022 yılında 124.sırada yer almıştır).”⁽²⁰⁾ Periyodik raporlara erişim sağlanamadığından raporların içeriğindeki çelişki denetlenememektedir. Buna ek olarak, çocukları konu alan eylem planlarının koordinasyonunun nasıl sağlandığına ilişkin sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek de olanaksız hale gelmektedir.

11 [https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20\(2019-2023\)%2023.10.2020.pdf](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20(2019-2023)%2023.10.2020.pdf)

12 <https://www.csgb.gov.tr/cgm/cimup/>

13 http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/HIP8i+ACSHB_2019-2023_Stratejik_Plan.pdf

14 <https://www.aile.gov.tr/media/97044/stratejik-plan.pdf>

15 <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>

16 https://aile.gov.tr/media/133056/engelli_haklari_ulusal_eylem_plani_23-25.pdf

17 https://www.aile.gov.tr/media/127013/yeni-roman-strateji-belgesi-_20221222_v19.pdf

18 <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2023-2028-dijital.pdf>

19 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sf. 58.

20 2023 Türkiye Raporu, Avrupa Birliği Komisyonu, 2023.

BM Çocuk Hakları Komitesi, 2023 yılında Türkiye'ye yönelik verdiği tavsiyeler arasında ASHB'nin eylem planına değinirken koordinasyon ve kaynakların tahsisine de dikkat çekmiştir.⁽²¹⁾

Kaynakların tahsisinde çocuk haklarının gözetilmemesi, Türkiye'deki bir diğer önemli sorundur. Buna ek olarak, kaynak tahsisi maalesef Türkiye'deki siyasal atmosferle de yakından ilişkilidir ve bu durum da çocuk haklarının hayata geçmesini olanaksız hale getirmektedir. Örneğin, 31 Mart 2024 tarihinde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesini kazanan DEM Parti Belediye Eş Başkanları, daha önce kayyum tarafından yönetilen Belediyenin 3 Milyar 45 Milyon TL borç devrettiğini açıklamıştır.⁽²²⁾ Bu durum, yalnızca Diyarbakır ile sınırlı olmayıp Cizre⁽²³⁾, Van⁽²⁴⁾ gibi pek çok il-ilçe belediyesinde de benzer şekildedir. Kaynak yetersizliği, çocuk odaklı kaynak tahsisini de sekteye uğratan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakların insan hakları lehine tahsisi, devletlerin demokratik işleyişine ve sürdürdüğü siyasal politikalara da işaret etmektedir. Çocuk hakları, bu işleyiş ve politikalardan bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda, Bakanlıklara ayrılan bütçeler de politikalar hakkında ipuçları verebilmektedir. 2023 yılında Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu teklifindeki bütçe dağılımına bakıldığında en yüksek payın, sırasıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na ayrıldığı görülmektedir.⁽²⁵⁾

Özetle, Türkiye'de çocukları konu alan stratejik eylem planlarının çokluğu olumlu gibi gözükse de bu eylem planlarının bir bütün olarak izlenebilir olmaması, çocuk haklarına dair bütüncül bir çocuk politikasının hayata geçirilebilmesini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda koordinasyon ve bütçe tahsisi gibi temel konularda da Türkiye'de gündelik hayattaki uygulamalar, çocuk hak ihlallerini derinleştiren bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır.

21 Türkiye'nin Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Raporlarına İlişkin Nihai Gözlemler CRC/C/TUR/CO/4-5, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2023

22 DBB Eş Başkanları Büyükşehir Belediyesinin Borcunu Açıkladı, Diyarbakır Belediye Haberler, 26 Nisan 2024, Erişim Tarihi: 11/07/2024.

23 Cizre kayyumunu 772 milyon 414 bin TL borç bıraktı, Evrensel Gazetesi, 04 Nisan 2024, Erişim Tarihi: 11/07/2024.

24 'Büyük bir tahribat var' diyerek duyurdu: Kayyum, belediyeyi 8,5 milyar borca sokmuş, Cumhuriyet, 21 Nisan 2024, Erişim Tarihi: 11/07/2024.

25 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Teklifi ve Bağlı Cetveller'e ulaşmak için bkz: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/10/2023-Yili-Merkezi-Yonetim-Butce-Kanunu-Teklifi-ve-Bagli-Cetveller.pdf>

3. DEVLET TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ İHLALLER (NEGATİF YÜKÜMLÜLÜKLERİN İHLALİ)

Negatif yükümlülükler yalın bir şekilde, devletin hakka müdahale etmemesi, bir diğer deyişle öldürmemesi, işkence yapmaması, hakkın kullanımını doğrudan engellemesi şeklinde ifade edilebilir.

3.1. Yaşam Hakkı

Tablo 1: Yaşam Hakkı İhlalinin Şekli, Yaşam Hakkı İhlal Edilen Çocukların Sayısı ve Yıllara Göre Dağılımı		
İhlal Türüne Göre Etkilenen Çocuk Sayısı	2022	2023
Ateşli Silahla Vurulma/Dur İhtarı	5	1
Zırhlı Araç Çarpması	1	4
Mayın ve Savaş Atığı	2	-
Toplam Haber Sayısı	9	5

Zırhlı Araçların Neden Olduğu Yaşam Hakları İhlalleri

2022 yılında zırhlı araç çarpması sonucu 1 çocuk ağır yaralanmış, 2023 yılında ise 4 defa zırhlı araç çarpması meydana gelmiş, bunun neticesinde 1 çocuk yaşamını kaybetmiş, 3 çocuk ise yaralanmıştır. Yaşanan olayların üçü Şırnak'ta diğer iki olay ise Hakkari'de gerçekleşmiştir. Diyarbakır Barosu tarafından hazırlanan rapora göre, 2011-2021 yılları arasında zırhlı araçlar nedeniyle 21 çocuk yaşamını kaybetmiş 27 çocuk ise yaralanmıştır.⁽²⁶⁾ Zırhlı araç kazalarının neredeyse tümünün Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı illerde gerçekleşmesi, bölgede yıllardır süren savaş ve çatışmalı sürecin bir sonucu olup sistematik hal almıştır. Bahse konu yaşam hakkı ihlalleri karşısında henüz hiçbir güvenlik kuvveti hapis cezası ile cezalandırılmamıştır.⁽²⁷⁾

26 Diyarbakır Barosu, (2022) Zırhlı Araç, Mayın ve Çatışma-Savaş Atıkları Kaynaklı Çocuk Hakları İhlalleri Raporu, 06.07.2024 Tarihinde: [https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/BARO%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20DOSYASI%20%20%20\(1\)_compressed.pdf](https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/BARO%20%C3%87ALI%C5%9EMA%20DOSYASI%20%20%20(1)_compressed.pdf)

27 Yaşananlar kaza değil, cinayettir, Mezopotamya Haber Ajansı, 7 Haziran 2023, Erişim Tarihi 10/07/2024.

Çoğu vakada soruşturma süreçleri gizli yürütülmekte, raporlar tarafsız düzenlenmemekte, asli kusurlu olarak çocuk ve ailesi işaret edilmekte, yargılama sürecinde suç vasfı yanlış tanımlanmakta ve neticeten suçun taksirle gerçekleştiğine kanaat getirilmektedir. Bunun sonucu olarak faillere hapis cezası yerine adli para cezası veya diğer alternatif infaz hükümleri uygulanmakta, suç cezasız kalmaktadır. Nitekim 2023 yılında zırhlı araç çarpması sonucu hayatını kaybeden 5 yaşındaki Erdem AŞKAN'a ilişkin yürütülen soruşturma dosyasında da fail, adli kontrol şartıyla serbest bırakılmış, dosyaya sunulan bilirkişi raporlarında 5 yaşındaki çocuğun asli kusurlu olduğu tespitine dayanılmıştır.

Yaşanan olaylar her ne kadar hala İHAM ve yerel mahkemeler nezdinde araç camı yüksekliği, zırhlı araç kullanma sertifikası, ses izolasyonu gibi önleme yükümlülüğü bağlamında tartışılıyor olsa da durumun sistematik bir hal almış olması, sadece Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı illerde gerçekleşiyor olması, faillerin cezasızlık politikaları ile korunuyor olması gibi gerekçelerle devletin zırhlı araçlar neticesindeki yaşam hakları ihlallerinden müdahale etmeme yükümlülüğü kapsamında yani esastan sorumlu olduğunu değerlendirmekteyiz. Ayrıca, yaşanan olayların sadece Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı illerde gerçekleşiyor olması nedeniyle, yaşam hakkı ile bağlantılı olarak ayrımcılık yasağının da etnik temelde ihlal edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Mayın, Savaş veya Askeri Atıklarının Neden Olduğu Yaşam Hakkı İhlalleri

2022 yılında en az 2 çocuk mayın, savaş veya askeri atıklarının patlaması nedeniyle uzuvlarını kaybetmiştir. Haber içeriklerinde, patlayan cisimler hakkında detay bulunmadığı ve "askeri cisim" olarak belirttiği için patlayan cisimlerin türü tespit edilememiştir. Patlamalar Bitlis'te ve Van'da yaşanmıştır. Her iki olayın da koyunların otlatıldığı sırada gerçekleştiği belirtilmiştir.

Anti-personel, anti-tank veya diğer mayın türleri ile askeri atıkların yarattığı sorunların ve bununla bağlantılı hak ihlallerinin önüne geçilebilmesi adına 1 Mart 1999'da "*Anti-Personel Mayınların Kullanımının, Depolanmasının, Üretimini ve Devredilmesinin Yasaklanması ve Bunların İmhası Sözleşmesi (Ottawa Sözleşmesi)*" düzenlenmiştir. Türkiye, Ottawa Antlaşması'na 2003 yılında imzacı olup 2004 yılında Sözleşme Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir. Ottawa Antlaşması'na göre Türkiye, 2014 yılında topraklarını mayınlardan arındırmayı taahhüt etmiş fakat 2014 yılında mayınlı alanların temizlenmesini sağlayamayarak sürecin 2022 yılına kadar uzatılmasını talep etmiştir. 2022 yılında da mayınlı alanların arındırılması konusunda başarı sağlanamaması üzerine Türkiye tarafından sürecin 2025'e kadar uzatılması talep edilmiştir. Milli Mayın Faaliyet Merkezi Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan açıklamalarda Türkiye'de 853.500 mayının 150 milyon metre kare içerisinde bulunduğu belirtilmiştir⁽²⁸⁾. Birleşmiş Milletler'in yayımladığı raporlara göre ise Türkiye sınırları içerisinde 885.781 adet mayın bulunmaktadır.⁽²⁹⁾

28 <https://www.msb.gov.tr/Mafam/icerik/mayin-faaliyeti-hakkinda-merak-edilenler>

29 Anti-Personel Mayınların Kullanımının, Stoklanmasının, Üretimini, Devredilmesinin Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşmeye Taraf Devletler Toplantısı, Sözleşmenin 5. Maddesi uyarınca anti-personel mayınların imhasının tamamlanmasına ilişkin sürecin uzatılmasına dair Türkiye tarafından sunulan talebin analizi, (2021), 0706.2021 Tarihinde <https://undocs.org/AP/PLC/MSP:19/2021/WP.12>

Türkiye 2010-2021 yılları arasında mayın patlamaları nedeniyle 135 kişinin yaralandığını 4 kişinin ise hayatını kaybettiğini açıklamıştır.⁽³⁰⁾ Açıklanan veriler yaşa ve cinsiyete göre kategorize edilmiş değildir. Diyarbakır Barosu'nun yayımlanmış olduğu Zırhlı Araç, Mayın ve Çatışma Savaş Atığı Kaynaklı Çocuk Hakkı İhlalleri raporuna göre ise 2011-2021 yılları arasında 45 çocuk yaşamını yitirmiş 135 çocuk ise yaralanmıştır. Yaşam kaybına neden olan tüm olayların, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'den mayın temizleme faaliyetleri için birden fazla defa ek süre istemesi, Ottawa Sözleşmesi yükümlülüklerini yerine getirmediğini açıkça göstermektedir. Kaldı ki Türkiye tarafından mayınlı olduğu bildirilmeyen ve sonradan mayınlı olduğu ortaya çıkan ya da askeri haritalarda mayınlı olduğu belirtilmeyen alanlar da mevcuttur. Nitekim yetkililer tarafından yapılan birçok açıklamada, mayın haritalarının kaybolduğu veya ana mayın yerini işaret eden anahtarların bulunmadığı, bu sebeple mayın temizleme işlemi yapılamadığı ifade edilmiştir.⁽³¹⁾

Devletin Ottawa Sözleşmesi'ne göre sorumluluğu, sadece mayınlı alanların temizlenmesi ile sınırlı değildir. Aynı zamanda patlayıcı cisimlerin neden olduğu hak kayıplarına ilişkin destek sağlamak da devletin yükümlülüğüdür. Ancak mayın, savaş veya askeri atık nedeniyle hak ihlaline uğrayan çocuklara sağlanan destek mekanizmalarına ilişkin veriye ulaşamamıştır.

Dur İhtarı veya Ateşli Silah Kullanımının Neden Olduğu Yaşam Hakları İhlalleri

2022 yılında ateşli silah kullanımı veya dur ihtarı nedeniyle 1 kız çocuğu ve 4 oğlan çocuğu, 2023 yılında ise dur ihtarı nedeniyle 2 çocuk yaralanmıştır. 2023 yılında yaralanan çocukların cinsiyeti bilinmemektedir. 2022 yılında 1 mülteci çocuk ise sınırdan geçmeye çalışırken jandarma tarafından açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir.

2022 yılında 2 oğlan çocuğu Suriye sınırında Türkiye'nin fiili hakimiyeti altında bulunan bölgeden ateşlenen silah nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Bu yaşam hakkı ihlalleri, Türkiye sınırında ve çatışmalı alana çok yakın bölgede bulunan köylerde gerçekleşmiştir. Yaşam hakkı ihlaline neden olan çatışmanın veya ateşli silah kullanımının Türkiye sınırları dışında gerçekleşmiş olması, devletin yaşanan hak ihlalinden sorumlu olmadığı anlamına gelmemektedir. Yaşanan ihlalin Türkiye sınırları içerisinde gerçekleşmesi devleti sorumlu kılmaya yeterli olmakla birlikte, Türkiye devletinin fiili hakimiyeti altında olan sınır ötesi operasyonlarının da devletin sorumluluğu altında olduğu unutulmamalıdır. Bu durumda Türkiye'nin, sınırdaki bulunan çocuklar da dahil olmak üzere, yürütülen her türlü operasyonda çocukların yaralanma riskini önlemek, eğitim, barınma, sağlık gibi çocuklarla ilgili her türlü sosyal altyapıyı korumak için gerekli önlemleri almak gibi çeşitli yükümlülükleri bulunmaktadır. Buna ek olarak, Güvenli Okullar Deklarasyonu'nun hayata geçirilmesi ve silahlı çatışma sırasında okulların askeri kullanımının engellenmesine dair yasalarda açık koruma sağlanması da gerekmektedir.⁽³²⁾

30 Türkiye'nin Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Raporlarına İlişkin Nihai Gözlemler CRC/C/TUR/CO/4-5, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2023

31 Türkiye'nin Mayın Haritası Kayıp... Bianet Bağımsız İletişim Ağı, 18 Şubat 2014, Erişim Tarihi: 11/07/2024. <https://bianet.org/haber/turkiyenin-mayin-haritasi-kayip-317>

32 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Türkiye'nin Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Raporlarına İlişkin Nihai Gözlemler, Etkiniz, 2023, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024, https://etkiniz.eu/wp-content/uploads/2023/06/CRC_C_TUR_CO_4-5_52894_TUR.pdf

3.2. İşkence ve Kötü Muamele

Çocuğa yönelik kötü muamele, güven, sorumluluk veya güç ilişkisi ile çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine veya saygınlığına zarar veren yada verebilecek her türlü fiziksel ve duygusal şiddet, ihmal, istismar veya başka her türlü sömürü olarak kabul edilmektedir.

Tablo 2: İşkence ve Kötü Muamele Suçu İşlediği İfade Edilen Faillerin Görevleri ve Yıllara Göre Dağılımı		
FaİL	2022	2023
Polis	14	12
Asker	2	-
Öğretmen	4	-
İnfaz Koruma Memuru	1	-
Din Görevlisi	-	2
Diğer	-	3

Yukarıda sunulan tabloda sadece kamu görevlisi olan veya kamu gücünden yararlanan failler gösterilmişse de devletlerin çocuğa yönelik kötü muamelenin önlenmesindeki sorumluluğu sadece kamu gücünün kullanılması ya da bu güçten yararlanması halinde doğmamaktadır. Kamu, mevcut ve işler bir çocuk koruma sisteminin olmaması halinde, çocuğun ebeveyni veya bakım verenleri gibi farklı güç ilişkilerinden yararlanılarak gerçekleşen fiiller karşısında da sorumludur. Nitekim İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Z ve Diğerleri v. Birleşik Krallık⁽³³⁾ kararında benzer bir yorumla, 4 yıl boyunca bakım verenlerinin uyguladığı ihmal, fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalan çocukların bu muameleden korunamadığı gerekçesiyle Sözleşme'nin 3. maddesinde düzenlenen işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir.

33 İHAM, Z. ve Diğerleri v. Birleşik Krallık [BD], B.no. 29392/95, Karar Tarihi:10/05/200

Örnek Vaka⁽³⁴⁾ : Antalya'nın Manavgat ilçesinde çalıştığı gıda imalathanesinde 14 yaşındaki üvey oğlu M.E.T.yi tekme tokat dövdüğü için gözaltına alınan ve tüm Türkiye'nin tepkisini çeken üvey baba Kemal Sıkıcı'ya 4 yıl 2 ay hapis cezası verildi. Manavgat 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'ndeki duruşmada, M.E.T. ve annesi, Kemal Sıkıcı'dan şikâyetçi olmazken, M.E.T.'nin, 6-7 aylık süreçte dayak ve darp nedeniyle en az 10 kez Manavgat Devlet Hastanesi'ne gelerek tedavi gördüğü belirtildi.

Örnek vakada görüldüğü üzere, 6-7 ay içerisinde 12 kez darp nedeniyle tedavi görmesine rağmen, çocuğun devam eden şiddetten korunmasını sağlayacak mevcut bir koruma sisteminin yürütülmemesi, Opuz/Türkiye kararına atfla devleti artık yaşanan bu şiddet olayının esasından sorumlu kılmaktadır. Bu sebeple çocuğa yönelik devam eden sistematik fiziksel ve duygusal şiddet, ihmal, istismar veya sömürünün engellenmemiş olmasının işkence ve kötü muamele yasağını ihlal ettiğini düşünmekteyiz.

Her ne kadar devletin haberdar olduğu andan itibaren önlemekten kaynaklı olarak ihlalin esasından sorumlu olduğunu düşünüyor olsak da, bu husus medya taraması sonuçlarının analizi açısından yeni bir sınırlılık doğurmaktadır. Nitekim kamu gücünün var olmadığı veya kamu gücünden yararlanılmadığı halde devletin işkence ve kötü muamele yasağını ihlal ettiğinden söz edebilmek için; tüm vakalarının birer birer ele alınması, şiddetin süresi, yoğunluğu, kamunun olaydan ne zaman haberdar olduğu veya olması gerektiği gibi bir çok sorunun cevaplanmasını gerektirmektedir. Çoğu haberde bu sorularının birçoğuna yanıt bulunmadığı gibi 2022 ve 2023 yılında taranan toplam haber sayısı 1.932 olduğundan böyle bir inceleme yapmak da mümkün olmamıştır. Dolayısıyla aşağıda yer alan veriler sadece faili doğrudan kamu görevlileri olan vakaları içermektedir.

Tablo 3: 2022-2023 güvenlik kuvvetleri tarafından işkence ve kötü muameleye maruz kalan çocuk sayısı

İller	2022	2023
İstanbul	36	0
Şanlıurfa	4	-
Hakkari	3	3
Mardin	1	1
Bingöl	1	0
Van	1	1
Diyarbakir	75	3

2022 yılında işkence ve kötü muamele gördüğü ifade edilen 122 çocuktan 96'sının Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı illerde olması, 40 yılı aşkın süredir devam eden çatışmalı sürecin ve cezasızlık politikasının bir sonucu olarak etnik temelli ayrımcılığın göstergesidir.

Kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen işkence ve kötü muamele vakalarının çoğunda, ayrımcı

³⁴ https://t24.com.tr/haber/uvvey-ogunu-tekme-tokat-doven-baba-gozaltina-alindi-6-ay-icerisinde-12-kez-darp-nedeniyle-tedavi-gordugu-belirtildi-yor,1079571#google_vignette

söylemlerde ve hakaretlerde bulunulduğu haberlerde yer almaktadır. Bu hakaret ve ayrımcı söylemler de, işkence ve kötü muamelelerin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Diyarbakır ili Lice ilçesinde, Newroz kutlamalarına katılan bir çocuğa yönelik işkence ve kötü muamele vakasında, çocuk, polislerin kendisinden zorla Türküm demesini istediklerini belirtmiştir. İstiklal Marşı'nın ezberletilmeye çalışıldığı başka bir olayda ise, çocukların bayrak direğindeki Türk bayrağını yere indirmeleri gerekçe gösterilerek işkence ve kötü muameleyle maruz bırakıldıkları ifade edilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin fail olduğu hemen her olayda, ayrımcı söylemlerin ya da saiklerin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Faillerin cezasızlıkla korunuyor olması bu durumu daha da kötüleştirmekte failerin cesaretlenmesini sağlayarak gerçekleşen işkence ve kötü muamele vakalarının sayısını arttırmaktadır.

3.3. Cinsel Sömürü

2022-2023 yıllarında medyaya yansıyan haberlere göre, kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen çocuğa karşı cinsel şiddet suçlarından en az 58 çocuk zarar görmüştür.

Tablo 4: Kamu Görevlileri Tarafından Gerçekleştirilen Çocuğa Karşı Cinsel Şiddet Suçlarından Etkilenen Çocuk Sayısının Yıllara Göre Dağılımı	
2022 Yılı	23
2023 Yılı	35

Tablo 5: Çocuğa Karşı Cinsel Şiddet Suçu İşleyen Faillerin Görevleri ve Yıllara Göre Dağılımı		
Failin Görevi	Yıllar	
	2022	2023
Öğretmen	6	3
Sağlık Çalışanı	2	3
Okul Görevlisi	1	-
Belediye Görevlisi	1	1
Din Görevlisi	3	4
Emniyet Personeli	2	4
Hapishane Personeli	1	-
Muhtar	-	3
Yurt Görevlisi	-	1
Toplam	16	19

2022-2023 yıllarında çocuğa karşı cinsel şiddet uyguladığı ifade edilen haberlerde faillerin çoğunluğunun sırasıyla öğretmenler, din görevlileri ve emniyet personelleri olduğu görülmektedir. Faillerin cinsiyetinin ise erkek olduğu gözlemlenmiştir.

3.4. Anadilde Eğitim Hakkı

ÇHS'nin 17, 29 ve 30. maddeleri, Türkiye'nin çekince koyduğu ve hala çekincesini kaldırmadığı maddelerdir. BM Çocuk Hakları Komitesi, bu çekincelerin kaldırılması için ısrarlı bir şekilde tavsiye kararları vermeyi sürdürmektedir.

Medya taramalarında, anadilde eğitim hakkı bağlamında herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Medyada yer almıyor olması, bu ihlallerin medya tarafından da görmezden geldiğini düşündürmekte, dolayısıyla başka bir ayrımcılığı da tartışmayı gerekli kılmaktadır.

Bu raporun yazıldığı 2024 yılında paylaşılan bir haber, devletin anadili öğrenimine ilişkin tutumuna dair emareleri ortaya koymaktadır. 2024 yılında yeni öğretmen atamalarında Kürtçe'nin Kurmancî ve Zazakî lehçelerinde yalnızca 10 öğretmen atanacaktır. "Oysa 2023-24 eğitim-öğretim yılında Kürtçe dersini tercih eden öğrenci sayısının 25 bin üzeri" olduğu ifade edilmiştir⁽³⁵⁾. Devletin, BM Çocuk Hakları Komitesi'nin tavsiyelerini de görmezden gelerek sürdürdüğü politika, anadilde eğitim hakkı bağlamında açıkça hak ihlalini ifade etmektedir.

3.5 Çocuğun İfade, Örgütlenme ve Barışçıl Toplanma Özgürlüğü

Çocukların uğramış olduğu ifade özgürlüğü ihlalleri basına yansımamış olsa dahi binlerce çocuğun sadece Kürt sorunlarının ifade edildiği gösteri ve yürüyüşlere katıldığı gerekçesiyle yargılandığı bilinmektedir⁽³⁶⁾. Bu durumun benzer örnekleri 2022 ve 2023 yılında da yaşanmıştır. Örneğin 2022 yılı Diyarbakır Newroz kutlamalarında 100' e yakın, 2023 yılı Diyarbakır Newroz kutlamalarında ise 50 çocuk geleneksel kıyafet giymeleri gerekçe gösterilerek gözaltına alınmıştır. 2024 yılı Diyarbakır Newroz kutlamalarında ise en az 38 çocuk terör örgütü propagandası suçlamasıyla gözaltına alınmıştır.⁽³⁷⁾ 2022 yılında onur ayı etkinliklerinde en az 34 çocuğun kötü muamele ile gözaltına alındığı bilinmektedir⁽³⁸⁾

35 20 bin öğretmen atamasında yalnızca 10 kontenjan: Kürtçeye yaklaşımın ifadesi, Evrensel Gazetesi, 07 Mayıs 2024, Erişim Tarihi: 11/07/2024. <https://www.evrensel.net/haber/517801/20-bin-ogretmen-atamasinda-yalnizca-10-kontenjan-kurtceye-yaklasimin-ifadesi>

36 Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'de Çocukların Terörle Mücadele Yasaları Altında Adil Olmayan Yargılamalarına Son Verin, Uluslararası Af Örgütü, 2018, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024, <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TURKEY%20ALL%20CHILDREN%20HAVE%20RIGHTS%20END%20UNFAIR%20PROSECUTIONS%20OF%20CHILDREN%20UNDER%20ANTI-TERRORISM%20LEGISLATION%20IN%20TURKEY.pdf>

37 Diyarbakır Barosu: Çocuklar Newroz'da keyfi olarak gözaltına alındı, Bianet Bağımsız İletişim Ağı, 22 Mart 2024, Erişim Tarihi: 11/07/2024. <https://bianet.org/haber/diyarbakir-barosu-cocuklar-newroz-da-keyfi-olarak-gozaltina-alindi-2933331>

38 Onur yürüyüşlerine müdahale bilançosu: 34ü çocuk, en az 526 kişiye gözaltı, Gazete Duvar, 28 Haziran 2022, Erişim Tarihi: 11/07/2024. <https://www.gazeteduvar.com.tr/onur-yuruyuslerine-mudahale-bilancosu-34u-cocuk-en-az-526-kisiye-gozalti-haber-1571283>

2022 yılında düzenlenen feminist gece yürüyüşünde 2 çocuğun attıkları slogan nedeniyle gözaltına alındıkları bilinmektedir.⁽³⁹⁾ Yukarıda elde edilen veriler toplu gözaltılar olup Newroz kutlaması veya onur ayı yürüyüşleri gibi etkinlikler nedeniyle medyaya yansdığı tahmin edilmektedir. İş bu durum çocukların bireysel eylemlilikleri ile ortaya koyduğu ifadelerin gözetilmediğini düşündürmektedir.

4. Devletin İhmali Nedeniyle (Pozitif Yükümlülükler) Gerçekleşmiş İhlaller

Pozitif yükümlülükler, devletin hakkın kullanımını sağlayacak her türlü önlemi alması ve üçüncü kişilerin hakkın ihlaline yönelik müdahalelerini engellemesi şeklinde ifade edilebilir.

4.1. Trafik Kazaları

Medyanın en çok yer verdiği haberleri trafik kazaları oluşturmaktadır. Trafik kazaları, çocukların yetişkinlerle birlikte en çok zarar gördüğü önlenebilir ihlallerdir.

Tablo 6: 2022-2023 Yıllarında Medyada Çocukların da İçinde Yer Aldığı Tespit Edilen Trafik Kazalarını İçeren Haber Sayısı

2022 Yılında Yer Alan Haber Sayısı	172
2023 Yılında Yer Alan Haber Sayısı	309

1 yıl içinde trafik kazalarının medyaya yansımada oranındaki artışa ilişkin anlamlı bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Trafik kazalarından zarar gören çocukların sayısına ilişkin en sağlıklı veriler ise TÜİK'te her yıl yayımlanan Trafik Kaza İstatistiklerinde yer almaktadır. TÜİK'te aynı zamanda trafik kazalarından zarar gören kişilerin yaş gruplarına göre dağılımları da yer almaktadır. Dolayısıyla kaç çocuğun zarar gördüğüne ilişkin daha sağlıklı verilere ulaşabilmek olanaklı hale gelebilmektedir.

Tablo 7: 2022 Yılında Trafik Kazalarında Yaşamını Kaybeden ve Yaralanan Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı⁽⁴⁰⁾

0-9 Yaş Aralığı		10-14 Yaş Aralığı		15-17 Yaş Aralığı	
Yaşamını Kaybeden Çocukların Sayısı	Yaralanan Çocukların Sayısı	Yaşamını Kaybeden Çocukların Sayısı	Yaralanan Çocukların Sayısı	Yaşamını Kaybeden Çocukların Sayısı	Yaralanan Çocukların Sayısı
207	19.481	127	13.903	168	15.925

39 "Cumhurbaşkanına hakaret" iddiasıyla okullarından gözaltına alınan iki lise öğrencisi serbest bırakıldı, Evrensel Gazetesi, 17 Mayıs 2022, Erişim Tarihi: 17/07/2024, <https://www.evrensel.net/haber/461691/cumhurbaşkanına-hakaret-iddiasıyla-okullarından-gozaltına-alinan-iki-lise-ogrencisi-serbest-birakildi>

40 Yıllara Göre Ölü ve Yaralı Sayılarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı, Trafik Kaza İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim Tarihi: 04.05.2024

2022 yılında 508 çocuk yaşamını kaybetmiş, 49.309 çocuk ise yaralanmıştır. TÜİK'in 2023 yılına ilişkin istatistikleri henüz yayımlanmamış olmakla birlikte medya taramasına göre en az 651 çocuk yaşamını kaybederek veya yaralanarak trafik kazalarından zarar görmüştür.

Türkiye'de çocuklar, en çok trafik kazalarında yaralanmakta veya yaşamını kaybetmektedir. Kaza istatistikleri, bu konuda politika değişikliklerini gerekli kılmaktadır. Bu kazaların önlenabilir olması, en azından minimum seviyeye indirilmesi devletin yaşam hakkı bağlamındaki yükümlülüklerinden biridir. Dolayısıyla bu ölüm ve yaralanmaların kaza olarak adlandırılması, devletin insan hakları yükümlülüklerini görünmez kılmamalıdır.

4.2. Cinsel İstismar

ÇHS 34.maddede ve Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nde çocuğun cinsel istismarının kapsamı detaylı bir ifade edilmektedir.

Tablo 8: 2022-2023 Yıllarında Cinsel İstismara Maruz Kalan Çocuk Sayısı

Yıllar	Oğlan Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Sayısı	LGBTİ+ Çocuk Sayısı	Toplam Çocuk Sayısı	Haber Sayısı	Cinsiyet Bilgisinin Yer Almadığı Haber Sayısı
2022	22	53	Veri Yok	94	78	23
2023	14	46	Veri Yok	81	64	19

Cinsel istismardan zarar gören çocukların sayısı bir temsili ifade etmemelidir. Çünkü bu rakamlar yalnızca medyaya yansıyan haberlerdeki rakamları ifade etmektedir. Oysa sadece adli vaka olarak yansıyan veriler dahi bu sayıların çok üzerindedir. Medyaya daha az yansıyor oluşu bu suç tipinin özellikle üzerinin örtülmesinin de bir sonucudur. Bununla birlikte medyada yer aldığı haliyle, en çok 6-10 ve 10-14 yaş aralığındaki çocukların istismarla karşı karşıya kaldığı anlaşılmaktadır.

Cinsel istismar suçunu işleyen faillerle ilgili bilgiler ise sınırlıdır. Faillerin ne kadarının çocukların tanıdığı veya yakını olduğuna ilişkin bilgiler haberlerin çoğunluğunda yer almamaktadır. Oysa ki Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne göre "Avrupa'da yaklaşık her beş çocuktan birinin bir çeşit cinsel şiddet mağduru olduğu ve vakaların yaklaşık %80'inde istismarcının çocuğun tanıdığı biri olduğu tahmin edilmektedir."

Haberlerin hiçbirinde LGBTİ+ çocuklar ile ilgili bir verinin olmaması ise bu konuda bir bilgiye ulaşamamasından ziyade heteronormatif bakış açısının neticesi olarak okunabilir.

Çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçuna ilişkin verilere dair daha gerçeğe yakın bilgiler sunabilecek zemin Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün her yıl yayımladığı Adalet İstatistiklerinde ⁽⁴⁾ yer almaktadır.

⁴ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri, 2022, sf.8, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024.<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>

2022 yılında yayımlanan istatistiklerde, 2022 yılında bir önceki yıla göre en fazla artışın sırasıyla dolandırıcılık, çocukların cinsel istismarı ve hırsızlık suçları olduğu ifade edilmektedir.⁽⁴²⁾

2023 yılında yayımlanan Adalet İstatistiklerinde ise, 2022 yılında yer almayan ayrıştırmış bir veri paylaşılmıştır.

Tablo 9: Cumhuriyet Başsavcılıklarında Soruşturma Evresinde Çocukların Cinsel İstismarı Suçuna İlişkin Şüpheli ve Suç Sayısı

Şüpheli Sayısı	Suç Sayısı
36.275	54.645

İstatistikte paylaşılan şüpheli ve suç sayısı⁽⁴⁴⁾, medyaya yansıyan haberlerle kıyasladığında ciddi bir fark olduğu açıktır. Bununla ek olarak, çocuk odaklı hak arama mekanizmalarının olmadığı dolayısıyla çocukların adalete erişimlerinin de sınırlı olduğu düşünüldüğünde, gerçek ihlal sayısının bu rakamlardan çok daha fazla olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Tablo 10: TCK 103. Madde, Çocukların Cinsel İstismarı Suçundan 2023 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarında Karara Bağlanan Dosyaların Karar Dağılımı

Toplam Suç ve Şüpheli Sayısı		Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilen		Kamu Davası Açılan		Diğer Kararlar	
Suç ⁽⁴⁵⁾	Şüpheli	Suç	Şüpheli	Suç	Şüpheli	Suç	Şüpheli
56.363	44.830	18.620	17.138	20.468	15.893	17.275	11.799

Tablo 11: Ceza Mahkemelerinde Kovuşturma Evresinde 2023 yılı içinde Gelen Çocukların Cinsel İstismarı Suçuna İlişkin Dosyalardaki Şüpheli ve Suç Sayısı

Sanık Sayısı	Suç Sayısı
14.643	19.468

42 Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri 2022, Sf. 8, Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü, Mart 2023: https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2903202314410adalet_ist-2022cal%C4%B1sma100kapak1%C4%B1.pdf

43 Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri 2023, Sf. 71, Mart 2024; Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADAlet_ist-2023CALISMALARI59.pdf

44 Şüpheli sayısı, suç sayısı arasındaki fark, şüphelilerin birden fazla suç işleyebilir olması nedeniyle oluşabilmektedir.

45 Bir önceki tablo olan 12 sayılı tabloda suç sayısından daha fazladır. Aradaki farkın, geçen seneden devreden soruşturmalar olması nedeniyle ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.

2023 yılında çocuğun cinsel istismarı suçundan 14.643 kişi yargılanmıştır. Suçtan zarar gören çocukların sayısı paylaşılmamıştır.

Tablo 12: 2023 Yılında Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suçundan Açılan Dosyalardaki Kararların Dağılımı

Toplam Suç ve Şüpheli Sayısı		Mahkumiyet		Beraat		Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması		Diğer Kararlar	
Suç	Sanık	Suç	Sanık	Suç	Sanık	Suç	Sanık	Suç	Sanık
18.739	16.472	8.150	7.088	8.071	7.108	388	344	2.130	1.932

Ceza mahkemelerindeki kararların eğilimine bakıldığında mahkumiyet ve beraat kararlarının neredeyse aynı oranda olduğu görülmektedir. Bu oranın birbirine bu kadar yakın olması, suç tipinin ispatının zorluğuyla birlikte değerlendirildiğinde "cezasızlık" şüphesini de doğurmaktadır. Neticede bu istatistikler tek başına sağlıklı ve objektif değerlendirmeler yapabilecek bir zemin sunmamaktadır. Kararların değerlendirilmesi ancak, dosyaların çocuk hakları bağlamında incelenmesi ile mümkün olabilecektir.

4.3. Tehlikeli İşten ve Sömürüden Korunma

BMÇHS'de çocuğun tehlikeli işten ve sömürüden korunma hakkına dair düzenlenen 32. maddesine ek olarak ÇHS'ye bağlı Komite'nin "özel sektörün çocuk hakları üzerindeki etkileri konusunda Devletin yükümlülüklerine ilişkin 16. genel yorumu", özel sektörün neden olduğu ihlallerle mücadeleyle ilişkin devletin yükümlülüklerini oldukça kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Özellikle Genel Yorum içerisindeki "Kayıt Dışı Ekonomi" başlığında Komite tarafından vurgulanan hususlar, devletlerin yürütmesi gereken politikalara ilişkin yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır.

Çocuk işçiliği ile ilgili medyaya yansıyan haberler vaka ve röportaj şeklinde farklı yöntemler içermektedir. Haberlerin bir kısmında, çocuklarla yapılan röportajlarda çocukların çalışma koşullarında yaşadığı ihlallere yer verilirken bir kısmında ise iş cinayetleri veya yaralanmalar haberleştirilmiştir.

Tablo 13: Medyada yer alan haberlere göre 2022-2023 yılında yaşamını kaybeden çocuk işçi sayısı

Cinsiyet	2022	2023
Oğlan Çocuğu	12	17
Kız Çocuğu	4	2
Cinsiyeti bilinmiyor	2	7
Toplam	18	26

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG)'nin raporlarına göre 2022 yılında ⁽⁴⁶⁾ en az 64 çocuk, 2023 yılında ⁽⁴⁷⁾ ise en az 54 çocuk yaşamını kaybetmiştir. Bu yaşam hakkı ihlallerinin çok küçük bir bölümü medyaya yansımıştır. Medyada çocukların çalışma nedenlerine ve çalışma koşullarına işaret eden haberlere de yer verilmiştir.

"Bu yaşta bu yükü taşımamanın normal olmadığını ancak mecbur olduğunu ifade eden Halit, "Bizim ailenin geneli tekstilci. Annem ve babam kanser hastası. Babam aynı zamanda psikiyatri hastası, çalışmıyor. Annem sol kolunu kullanamıyor. Benimle birlikte bir abim çalışıyor. 8 kişiyiz evde. 3 tane de yeğenim var. Benim de çalışmam lazım ki abimin çalışmadığı günleri karşılayalım" diyor.

"Hayalim, okumak, okumak, okumak. Başka bir şey yok" diyen Halit, şöyle devam ediyor: "Annem babam da okumamı istiyor." Geleceğe umutla bakamıyorum. Önceden olsa babamla aramızda konuşmalar, tartışmalar oldurdu ama eninde sonunda okula giderdim. Bu yıl umudum sönüdüğü için bu sefer 'Baba okula gideyim' demedim. Kendim okulu bırakmak istedim."⁽⁴⁸⁾

Görünmez Bir Mücadele Alanı: Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM)

MESEM'ler, 9 Aralık 2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan kararlar ortaöğretim kademesinde kurulmuş olan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı merkezlerdir. Bu merkezlerde, çocuklar haftada dört gün işyerine, bir gün de okula gitmektedir.

Medyada MESEM'lerle ilgili haberler yok denecek kadar azdır. Medya taramasında MESEM'ler ile ilgili 2022 yılında 2, 2023 yılında ise 3 haberle karşılaşmıştır. FİSA Çocuk Hakları Merkezinin 2023 yılı Çocuğun Yaşam Hakkı raporunda ise MESEM öğrencisi 5 çocuğun çalıştıkları yerlerde yaşamını kaybettiği ifade edilmiştir. Çocuk işçiliği ile ilgili çıkan haberlerde yaralanan veya yaşamını kaybeden çocukların MESEM öğrencisi olup olmadığına ilişkin bilgi çoğunlukla bulunmamaktadır. Örneğin aşağıdaki örnekte çocuğun MESEM öğrencisi olduğu ve bu kapsamda çalıştığı bir yerde yaşamını kaybettiği tahmin edilmektedir:

"Manisa Alaşehir'de 16 yaşındaki meslek lisesi öğrencisi Zekai Dikici, bir çalıştığı inşaatın 5. katından düşerek

46 İSİG Meclisi, 06.01.2021, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024. <https://www.isigmeclisi.org/20824-2022-yilinda-en-az-1843-isci-is-cinayetlerinde-hayatini-kaybetti>

47 İSİG Meclisi, 16.01.2024, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024. <https://www.isigmeclisi.org/20959-yasamak-icin-orgutlenmek-direnmek-zorundayiz-2023-yilinda-en-az-1932>

48 Yoksulluk nedeniyle okulu bıraktı, Evrensel Gazetesi, 15 Eylül 2023, Erişim Tarihi: 14.05.2023. <https://www.evrensel.net/haber/498949/yoksulluk-nedeniyle-okulu-birakti>

hayatını kaybetti. Çocuğun çalıştığı tesisat firmasının sahibi ve ustabaşı gözaltına aldı. Alaşehir Sümer Oral Mesleki Eğitim Merkezi Elektrik Tesisatları ve Pano Montörlüğü dalı 11'inci sınıf öğrencisi olan Zekai Dikici'nin haftada bir gün okula gittiği, diğer günlerde elektrik tesisat işlerinde çalıştığı öğrenildi. Olayın ardından soruşturma başlatan polis, Dikici'nin çalıştığı tesisat firmasının sahibi Ş.B. (58) ve ustabaşı R.Y.'yi (63) gözaltına aldı."⁽⁴⁹⁾

Yukarıdaki örnek çocuğun MESEM'e gittiğini düşündürmektense de haber içeriği bir kesinlik içermediği için bu ihlalin çerçevesine dair sağlıklı değerlendirme yapabilmek olanaksız hale gelmektedir. Bunlarla birlikte MESEM'lerdeki çocukların anlatımlarını içeren haberlerde emek sömürüsüne işaret eden çalışma koşulları dikkat çekmektedir.⁽⁵⁰⁾

4.4. Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesi

Tablo 14: 2022-2023 Yılı Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesinden Etkilenen Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı

	Taranan Haber Sayısı	Cinsiyet bilgisi bulunan haber sayısı	Etkilenen kız çocuğu sayısı	Etkilenen oğlan çocuğu Sayısı	Etkilenen LGBTİ+ Çocuk Sayısı	Etkilenen Toplam Çocuk Sayısı
2022	41	17	15	26	Veri Yok	634
2023	35	14	32	11	Veri Yok	196
Toplam	76	31	47	37	-	830

2022-2023 Yılı Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesinden etkilenen toplam çocuk sayısı 830 olmakla beraber gıda zehirlenmesi, en çok sayıda çocuğun etkilendiği ihmal türüdür. Basına yansıyan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla bu durumun temel sebebi, yurt, okul veya kurs gibi eğitim merkezlerinde dağıtılan yemeklerin, kurumda bulunan tüm çocukları birlikte etkilemesidir.

Gıda zehirlenmesi haberleri ile birlikte, okullarda ücretsiz yemek sağlanmasının beslenme hakkının bir gereği olduğuna dair taleplerin; sivil toplum, hak savunucuları ve muhalefet partilerinin çabaları ile medyada daha fazla görünür hale geldiği gözle çarpılmaktadır.

49 16 Yaşındaki çocuk işçi çalıştığı inşaatın 5 katından düşerek öldü, T24, 26 Eylül 2023, Erişim Tarihi 08 Haziran 2024, <https://t24.com.tr/haber/okula-haftada-bir-gun-gidebiliyormus-16-yasindaki-cocuk-isci-zekai-calistigi-insaatin-5-katindan-duserek-oldu.1131919>

50 MESEM kapsamında çalıştırılan çocuklar: Büyütker bile bizim kadar çalışmıyor, Evrensel Gazetesi,02 Ocak 2023, Erişim Tarihi 08 Haziran 2024, <https://www.evrensel.net/haber/478423/mesem-kapsaminda-calistirilan-cocuklar-buyukler-bile-bizim-kadar-calismiyor>

Türkiye'nin mevcut ekonomik durumu gözletildiğinde eğitim kurumlarında ücretsiz beslenme programlarının sağlanması gerektiği kuşkusuzdur.

Bu durum, beslenme hakkının eğitim hakkı gibi diğer haklara olan etkisi ile birlikte değerlendirildiğinde medyada konuya ilişkin girişimlerin yer bulması olumlu karşılanmalıdır.

Devlet tarafından ücretsiz beslenme programlarının sağlanması ve buna dair alt yapının oluşturulması, BMÇHS'nin 27. maddesinde düzenlenen, "yeterli bir yaşam standardına sahip olma" hakkının bir gereğidir ve bu hakkın hayata geçirilmesi için önemli bir yere sahiptir.

2022-2023 yıllarına dair yapılan haber taramalarında, ücretsiz yemek programlarının uygulanmaya çalışıldığına yönelik girişimler olduğu görülmekte ise de, Devlet tarafından ücretli olarak sağlanan yemek programlarında dahi çocuğun yeterli ve sağlıklı beslendiğine dair denetim mekanizmalarının mevcut olmadığı görülmektedir. İzlenen çoğu vakada, eğitim kurumlarında toplu yemek zehirlenmelerinin gerçekleştiği ve onlarca çocuğun durumdan etkilendiği belirtilmiştir. Devletin sorumluluğu, yaşanan zehirlenme vakaları sonrasında çocukları gerekli tedaviye ulaştırmak ve sorumluların cezalandırılmasından ibaret değildir. Devletlerin, bu tür hak ihlallerini önleyebilmek adına gerekli tedbirleri almak ve denetim mekanizmalarını işletmek zorunda olduğunu önemle belirtmek gerekmektedir.

Tablo 15: TÜİK, 2022 Yılı Dışsal Yaralanma Nedenleri ve Zehirlenmeler ile Hayatını Kaybeden Çocuk Sayısı ve Yaş Grupları

Cinsiyet	Yaş Grupları	
	0-14	15-24
Erkek	5-20	17-30
Kadın	3-14	5-75
Toplam	8-34	23-05

TÜİK her ne kadar konuya dair veri sağlıyor olsa da, yaş gruplandırması olarak 18'in temel alınmaması, verilerin çocuk hakları bağlamında gözletilmediğine işaret etmektedir. TÜİK tarafından sağlanan veri bu yönüyle eksik olsa da, dışsal yaralanma ve zehirlenmelere ilişkin medyaya yansıyan haberler dışındaki genel durumun öngörülebilmesi için tabloyu sunmayı önemsiyoruz.

Kamunun sağladığı verilerde, ihlal öncesinde veya sonrasında engelli olan kişi veya çocuk sayısına ilişkin veri bulunmamakla birlikte, medyaya yansıyan haberlerde 2022-2023 yılı için taranan 76 haberin sadece 4'ünde ihlal öncesi engellilik durumuna ilişkin veri bulunmaktadır.

Tablo 16: 2022-2023 Yılı Boğulma, Soba veya Gıda Zehirlenmesinden Etkilenen Çocukların Yasal Statüye Göre Dağılımı

	Haber Sayısı	Mülteci veya göçmenlik statüsüne ilişkin veri bulunan haber sayısı	Etkilenen Kız Çocuğu Sayısı	Etkilenen Erkek Çocuk Sayısı	Toplam Mülteci veya Göçmen Çocuk Sayısı
2022	41	5	Veri Yok	5	22
2023	35	3	2	Veri Yok	8

2022de yayımlanan 5 haberin 4'ünde, bu ihlalden etkilenen çocukların Suriyeli olduğu belirtilirken 1 haberde uyuğa ilişkin veri sunulmamıştır. 2023'te ise yayımlanan 3 haberin üçünde de etkilenen çocukların Suriyeli olduğu belirtilmiştir. Taranan haberlerde 30 çocuğun 29'unun Suriyeli olduğunun belirtildiği görülmektedir. Afganistan veya Pakistan'dan gelen mülteci çocuklara ilişkin herhangi bir veri bulunmaması, mülteciler arasında var olan hiyerarşiyi ve Afganistan veya Pakistan uyruklu mültecilerin yaşadığı hak ihlallerinin görünmez kılındığını düşündürüyor ise de mevcut haberlerin bazılarında yer alan ifadelerin, ihlalden sorumlu olarak aileleri veya bakım verenleri hedef gösterir biçimde yayımlanmış olması medyada kendini gösteren mülteci karşıtlığının Suriyelilere yöneltildiğini de düşünmemize sebep olmuştur.

2022-2023 yılı içerisinde yer alan haberler incelendiğinde mültecilere ilişkin veri bulunan 8 haberin 6'sının yangın veya soba zehirlenmesinden etkilenen çocuklara ilişkin olduğu görülmektedir. Bu haberler içerisinde göze çarpan bir diğer durum ise 2022 yılında ihlalden etkilenen 22 çocuğun 5'inin mevsimlik tarım işçiliği için bulunduğu bölgede barınma ihtiyacını karşıladığı çadırlarda çıkan yangınlarda ihlale maruz kalmış olmalarıdır. Soba zehirlenmesine dair haberlerin büyük bölümünün mülteci çocuklara ilişkin olması, mülteci çocukların asgari bir yaşam standardına erişemediğini ve sosyoekonomik düzeyi düşük mahallelerde ve evlerde yaşadığını göstermektedir.

Gıda ve soba zehirlenmelerini takip eden diğer ihmal türü ise boğulma veya boğulma tehlikesidir. 2022 ve 2023 yılında, benzer biçimde yaz aylarında artış gösteren boğulma vakalarının çoğu, barajlarda gerçekleşmektedir. Elde edilen veriler boğulma vakalarının idare ve yerel yönetim için öngörülebilir bir tehlike olduğunu göstermektedir. Öngörülebilir olmakla birlikte önlenemez de olan bu konu, hak ihlalinin önlenmesi için sorumlularının gerekli tedbirleri almadığını göstermektedir. Bu sebeple, bu temeldeki hak ihlalden etkilenen her çocuk adına, kamunun ve yerel yönetimlerin esastan sorumlu olduğunu değerlendirmekteyiz.

4.5. Bireysel Silahlanma

Medya taraması verilerine göre, 2022 yılında en az 143 çocuk, 2023 yılında ise en az 136 çocuk bireysel silahlanma nedeniyle yaralanmış veya yaşamını kaybetmiştir. Zarar gören çocuklar arasında, 2022 yılında en az 55, 2023 yılında ise en az 47 çocuk yaşamını kaybetmiştir.

Medya taramasına göre, bireysel silahlanma nedeniyle zarar gören çocuklara ilişkin haberlerin en çok basına yansıdığı iller, 2022 yılında sırasıyla, İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa ve Şırnak; 2023 yılında ise yine sırasıyla İstanbul, Adana, Diyarbakır ve Şanlıurfa illeridir. Bu istatistiklerde, İstanbul'un ilk sırada olması nüfusun oranı açısından anlamlı bir karşılık bulmaktadır. Bir diğer anlamlı gösterge ise illerdeki çocuk nüfustur. Şanlıurfa ve Şırnak çocuk nüfusunun en yüksek olduğu iki ili ifade etmektedir. Ancak zarar gören çocuklarla ilgili istatistikleri nüfus ile orantılı hale getirmek, bu ihlallerin normalleşmesi anlamına gelmemelidir.

Bireysel silahlanma nedeniyle en çok zarar gören çocukların, 10-18 yaş aralığındaki çocuklar olduğu gözlemlenmektedir.

Medyaya yansıyan haberlerin içeriğine bakıldığında, çocukların en çok, evdeki silahla oyun oynarken bir çocuğun bir başka çocuğu kasit olmaksızın vurması ve yetişkinlerin arasında çıkan silahlı çatışmada kurşunların çocuklara isabet etmesi şeklinde bu hak ihlaline maruz kaldığı gözlemlenmiştir.

Bireysel silahlanma nedeniyle zarar gören çocukların cinsiyet dağılımına bakıldığında kız çocuklarının daha fazla zarar gördüğü anlaşılmaktadır.

4.6. Ev İçi Fiziksel Güvenlik Kazaları

Tablo 17: 2022-2023 Yılı Ev İçi Fiziksel Güvenlik İhmalleri Nedeniyle Hak İhlaline Uğrayan Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı

	Taranan Haber Sayısı	Cinsiyet bilgisi bulunan haber sayısı	Etkilenen kız çocuğu sayısı	Etkilenen oğlan çocuğu sayısı	Etkilenen LGBTİ+ Çocuk Sayısı	Etkilenen Toplam Çocuk Sayısı
2022	27	21	7	26	Veri Yok	40
2023	37	25	7	20	Veri Yok	47
Toplam	64	46	14	46	Veri Yok	87

Tablo 18: Ev İçi Fiziksel Güvenlik İhmalleri Nedeniyle Hayatını Kaybeden Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı

	Kız Çocuğu	Oğlan Çocuğu	Toplam
2022	5	4	11
2023	2	3	7
Toplam	7	7	18

Tablo 19: 2022-2023 Yılı Ev İçi Fiziksel Güvenlik İhmalleri Nedeniyle Hak İhlaline Uğrayan Mülteci Çocukların Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Dağılımı

	Taranan Haber Sayısı	Mülteci veya göçmenlik statüsüne ilişkin veri bulunan haber sayısı	Etkilenen Kız Çocuğu Sayısı	Etkilenen Erkek Çocuk Sayısı	Toplam Mülteci veya Göçmen Çocuk Sayısı
2022	27	4	1	4	14
2023	37	2	Veri Yok	1	3

2022-2023 yılında ölüm ile sonuçlanan ev içi güvenlik kazaları incelendiğinde; televizyon düşmesi, elektrik akımına kapılma ve kaynar su, yemek veya diğer içeceklerin dökülmesi gibi nedenlerin öne çıktığı gözlemlenmiştir.

2022-2023 yılında yaralanma ile sonuçlanan ev içi güvenlik kazaları incelendiğinde; temizlik veya diğer ürünlerin çocuklar tarafından su zannedilip içilmesi, çocukların ulaşmaması gereken kesici, delici aletler veya yanıcı maddelere erişmesi gibi nedenlerle ihlalin gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

2022-2023 yılında ölümle sonuçlanan birçok olayda, güvenlik kazasına sebep olan ürünler açısından; yapım, geliştirme ve kullanım aşamasında, şirketler tarafından çocuk güvenliğinin gözetilmemesi nedeniyle hak ihlalinin gerçekleştiği gözlemlenmiştir. BM Çocuk Hakları Komitesi 5 No'lu Yorumunun 56. paragrafında, çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde en başta devletlerin sorumlu olduğu, ancak hükümet dışı kurumların, sivil toplumun, bakım verenlerin yahut şirketlerin, Sözleşmelerin yaşama geçirilmesinde önemli bir yeri olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte devletlerin, diğer kuruluşlar tarafından bu sorumluluğun yerine getirilmesini sağlayacak önlemleri alması gerektiği de belirtilmiştir. Bu sebeple, televizyon düşmesi gibi olayların neden olduğu yaşam hakkı ihlallerinde devletin sorumluluğunun altını çizmeyi önemli bulmaktayız. Devletler, şirketlerin denetlenmesi, ürünlerin yapım, geliştirme ve kullanım süreçlerinde şirketlerin çocuk güvenliğini gözetmelerini sağlayacak standartlar belirlenmesi gibi bir dizi yükümlülük altındadır. Benzer standartlar, elektrik akımına kapılma vakaları için de uygulanmalı ve denetim mekanizmaları ile teftiş edilmelidir. Kaldı ki hem yaralanma ile sonuçlanan hem de ölüm ile sonuçlanan ihlaller için, kamu spotlarının veya eğitimlerin

düzenlenmesi ve bakım verenlerin mevcut tehlikelere karşı bilgilendirilmesi de yine devletin sorumluluğu altındadır.

Boğulma, gıda veya soba zehirlenmesi başlığında mültecilik veya göçmenlik durumuna dair yapmış olduğumuz açıklamalar bu başlık için de geçerli olup, incelenen tüm haberlerde ihlalden etkilenen 17 çocuğun da Suriye kökenli olduğu görülmüştür.

2022 yılında ihlalden önce nöroçeşitli olduğu belirtilen 1 çocuk, 2023 yılı için ise ihlalden önce engelli olduğu belirlenen sadece 1 çocuk bulunmaktadır. İhlal sonrası ampute veya engellilik durumuna ilişkin herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

4.7. Akran Şiddeti

Akran şiddeti, çocuklar arasında gerçekleşmesi nedeniyle aslında iki çocuğun da mağdur olduğu bir şiddet biçimidir. Çünkü akran şiddeti, esasen yaygın olmakla birlikte, barışçıl ve demokratik alanların oluşturulması halinde önlenabilir bir ihlal türüdür. Ancak Türkiye’de bu şiddet türünün önlenmesine dair gerekli önlemler alınmadığından, bu vakalar yargıya yansımakta, çocuklar adalet sistemi içerisinde yargılanmakta ve cezalar almaktadır. Oysa ki, şiddetin gerçekleştiği ortamdaki yetişkinlerin, özellikle de bir kamu idaresinde gerçekleşiyorsa kamu personellerinin, bu şiddete dair sorumluluğunun tartışılması, bu ihlallerin anlaşılabilmesi ve önlenilmesi açısından oldukça elzemdir.

Medyada 2022 yılında 37, 2023 yılında ise 46 haberde akran şiddetine yer verilmiştir. Haberlerin çoğunluğunda akran şiddetinin 14-18 yaş aralığındaki çocuklar arasında gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Akran şiddetinden 2022 yılında en az 98, 2023 yılında ise en az 118 çocuk etkilenmiştir. Akran şiddetinin yaygınlığı bilinmekte olduğundan, sadece haberlere dayalı olarak verilen bu sayıların genel istatistikler açısından yanıltıcı bir temsil yaratmaması oldukça önemlidir.

Çocuklar arasında gerçekleşen akran şiddeti, ölümle sonuçlanabilmektedir. Medyada yer alan haberlere göre, 2022 yılında en az 15 çocuk, 2023 yılında ise en az 42 çocuk akran şiddeti sebebiyle yaşamını kaybetmiştir.

4.8. Cinayet

Medyada yer alan haberlerden elde edilen verilere göre, **Türkiye’de yetişkinler tarafından 2022 yılında en az 64, 2023 yılında ise en az 65 çocuk öldürülmüştür.** TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2022 yılında 767 kişi (yetişkin ve çocuk toplam veri) cinayet nedeniyle yaşamını kaybetmiştir.⁽⁵¹⁾

Türkiye’deki çocuk nüfusunun yoğunluğu ve TÜİK verisi karşılaştırıldığında, tarafımızca paylaşılan verinin sadece basında yer alabilmiş olan vakalara dayandığı, dolayısıyla gerçek sayının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Çocukları öldüren faillerin sayısı konusunda haberlerin bir çoğunda birden fazla kişi hakkında açılmış soruşturmalar yer almaktadır. Hakkında soruşturma açılan kişi sayısı ile gerçek fail sayısı eşit olmadığından, yanıltıcı bir temsil yaratmamak adına, nicel veri paylaşmayı doğru bulmamaktayız. Ancak medyaya yansıyan haberlerde, **failerin çoğunluğunun erkek olduğu anlaşılmaktadır.**

51 Bireysel silahlanma: Türkiye ve Avrupada senede kaç cinayet işleniyor, kişi başına ölüm kaç?, Euronews, 19 Ağustos 2023, Erişim Tarihi: 12/07/2024. <https://tr.euronews.com/2023/08/19/bireysel-silahlanma-turkiye-ve-avrupada-senede-kac-cinayet-isleniyor-kisi-basina-olum-kac>

Haberlerdeki faillerin dağılımına bakıldığında ise, **faillerin yine büyük çoğunluğunun ebeveyn erkeklerden oluştuğu gözlemlenmektedir.** Bu durum, ev içi kadına karşı şiddet vakaları ile çocuk cinayetlerini, aynı zamanda ve bütüncül olarak tartışmayı gerektirmektedir. Keza şiddete maruz bırakılan öznelere çeşitlense de, şiddet faili egemen erkeklik ayndır.

Çocukların cinayetlere tanıklık ettiği haberlerle de sıklıkla karşılaşmıştır. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun paylaştığı verilere⁵²⁾ göre; 2022 yılında en az 409, 2023 yılında ise en az 407 kadın, şiddetten dolayı yaşamını kaybetmiştir. Kadınların karşı karşıya kaldığı ve öldürüldüğü şiddet vakalarının önemli bir kısmının çocukların yanında gerçekleştiği haber taramalarımız sonucunda gözlemediğimiz bir husustur.

4.9. Şüpheli Ölüm ve Yaralanma

Şüpheli ölüm ve yaralanmalar başlığı, ev içi fiziksel güvenlik ve cinayet tartışmasını da beraberinde getirmektedir. Bu başlıkta yer alan veriler, medyada yüksekten düşme olarak adlandırılan ancak bir kast olup olmadığı bilinmediği için şüpheli ölüm ve yaralanma olarak nitelendirilecek haberleri ifade etmektedir. Yüksekten düşme vakaları, özellikle kadın cinayetlerinde, faillerin kaza olduğunu ifade edebilmek için sıklıkla kullandığı bir yöntemdir.

Medyadaki haberler, yer aldığı haliyle sağlıklı bir değerlendirme yapabilecek bir zemin sunmadığı için yüksekten düşme vakalarına şüphe ile bakılması, bu vakalarla ilgili farkındalığı da arttıracaktır.

Medyada yer alan haberlere göre 2022 yılında en az 33 çocuk, 2023 yılında ise en az 28 çocuk yüksekten düşme nedeniyle yaşamını kaybetmiştir.

2022-2023 yıllarında yaşamını kaybeden **çocukların 31'i kız çocuğu, 21'i ise oğlan çocuğudur.** 10 haberde ise çocukların cinsiyetlerine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. LGBTİ+ çocuklara ilişkin hiçbir haberde bilgi yer almamaktadır.

Yüksekten düşme nedeniyle 2022 yılında en az 21 çocuk yaralanmış, 2023 yılında ise en az 26 çocuk yaralanmıştır.

2022-2023 yıllarında **yaralanan çocukların 26'sı kız çocuğu, 12'si ise oğlan çocuğudur.**

Medyada yer alan haberlerde yüksekten düştüğü iddia edilen, yaşamını kaybeden ve yaralanan çocukların yaş gruplarına bakıldığında; 62'sinin 0-9 yaş aralığında, 47'sinin ise 10-18 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 20: 2022-2023 yıllarında yüksekten düşme nedeniyle yaşamını kaybeden veya yaralanan çocukların yaş gruplarına göre dağılımı

0-3 Yaş	4-6 Yaş	6-9 Yaş	10-14 Yaş	15-18 Yaş
39	18	5	24	23

52 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Anıt Sayaç, 2013. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024. <https://anitsayac.com/>

TÜİK tarafından 2022 yılına ilişkin intihar istatistiklerinde ise “yüksekten atlayarak” şeklinde adlandırma yapılmıştır. Bu başlık, “şüpheli” ihtimalini görünmez kılmaktadır. Ayrıca TÜİK verilerinde yaş gruplarına ilişkin ayrıştırılmış veriler de oldukça sınırlıdır.

⁽⁵³⁾ Tablo 21: TÜİK verilerine göre 2022 yılında, cinsiyet ve yaş grubuna göre yüksekten atlayarak gerçekleştiği ifade edilen intiharlar		
	15 Yaş Altı	15-19 Yaş Aralığı
Erkek	7	39
Kadın	12	52
Toplam	19	91

TÜİK verileri arasında “şüpheli ölüm” olarak adlandırılan bir istatistiki veri bulunmamakla birlikte, TÜİK’in “yüksekten atlayarak” şeklinde nitelendirdiği verilere bu şüpheliye bakmanın oldukça anlamlı olduğu düşünülmektedir. Keza yüksekten düşme, özellikle de cinayet olgusunun perdelenmesi için faillerin oldukça sık kullandığı yöntemlerdendir.

4.10. Ev İçi Şiddet

Medyada yer alan haberlere göre **2022 yılında 107, 2023 yılında ise 41 çocuk olmak üzere iki yılda en az 148 çocuk, ev içi şiddete maruz kalmıştır.**

Haberlerin çoğunda çocukların yaş gruplarına ilişkin bilgi bulunmazken, **yaş bilgisinin yer aldığı haberlerden en çok 10-18 yaş aralığındaki çocukların şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır.** Bu durum, bir yarıyla ergenlik dönemindeki çocuklarla ilgili algıya işaret ettiği gibi bir yarıyla da ergenlik dönemindeki çocukların değişen özel ihtiyaçlarının anlaşılabilir olup olmadığına ilişkin tartışmalar yapmayı gerekli kılmaktadır.

Ev içinde çocuğa karşı şiddete ilişkin yapılan haberlerde, çocukların cinsiyetlerine ilişkin olarak ayrıştırılmış verinin çoğunlukla paylaşılmadığı gözlemlenmekle birlikte, cinsiyete dayalı verilerin paylaşıldığı haberlere bakıldığında, **kız çocuklarının oğlan çocuklarına kıyasla daha fazla şiddete maruz kaldığını söylemek mümkündür.**

Şiddet uygulayan failerin cinsiyetine bakıldığında ise 2022 yılında ev içi şiddete ilişkin medyada yer alan 58 haberden 47’sinde erkeklerin, 2023 yılında medyada yer alan 21 haberden 15’inde ise yine erkeklerin şiddet uyguladığı anlaşılmaktadır. Özetle, **2022-2023 yılında medyada çocuğa karşı ev içi şiddete ilişkin yapılan 79 haberden 62’sinde erkeklerin fail olduğu gözlemlenmektedir.**

2022 yılında en az 14 çocuk, 2023 yılında ise en az 5 çocuk ev içi şiddet nedeniyle yaşamını kaybetmiştir.

53 TÜİK tarafından paylaşılan “şekli, cinsiyet ve yaş grubuna göre intiharlar, 2002-2022” başlıklı tablodan alınmıştır.

4.11. Kamusal Alanda Şiddet

Medya taraması verilerine göre 2022 yılında en az 198 çocuk, 2023 yılında ise en az 41 çocuk, kamusal alanda şiddet görmüştür.

Kamusal alanda şiddet gören çocukların cinsiyet bilgisi çoğu haberde yer almazken cinsiyet bilgisi yer verilen haberlerin çoğunda, oğlan çocukların daha fazla şiddet gördüğü gözlemlenmiştir. LGBTİ+ çocuklara ilişkin ise yine bir bilgi bulunmamaktadır.

2022 yılında⁵⁴ kamusal alanda şiddet gören 198 çocuktan 100'ü, 10-18 yaş aralığındadır ve bunların 26'sı kız çocuğu, 74'ü oğlan çocuğudur.

Ev içi şiddete ilişkin haberlerde, şiddete maruz bırakılan çocukların çoğunluğunu kız çocukları oluşturmaktayken kamusal alanda bu durum oğlan çocukları aleyhine değişiklik göstermektedir. Kamusal alanda, oğlan çocuklarının daha fazla şiddet görüyor olması oldukça dikkat çekici bir veridir. Bu veriler, ergenlik dönemindeki oğlan çocuklarına ilişkin "yaramaz, ele avuca sığmayan vb." şeklindeki kalıp yargıları içeren toplumsal algıyla örtüşmektedir. Bir diğer deyişle, oğlan çocuklarına uygulanan şiddetin kamusal alanda daha fazla olması, kız çocuklarına uygulanan şiddetin ise ev içinde daha fazla olması toplumsal cinsiyet normlarıyla paralellik göstermektedir. Çocuğa yönelik şiddetin, her haliyle bir ihlal olduğu ise tartışmasız bir hakikati ifade etmektedir.

Ayrıca çocuklara yönelik kamusal alanlarda şiddet uygulayan faillerin cinsiyetlerine bakıldığında, yine yarısından çoğunun erkek olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem ihlale maruz bırakılanlar açısından hem de bu ihlalleri gerçekleştirenler açısından eril sistemin ürettiği toplumsal cinsiyet kalıplarının etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

4.12. Çocuk Kaçırma

Medyada yer alan haberlere göre, 2022 yılında en az 23, 2023 yılında ise en az 27 çocuk kaçırılmıştır.

2022 yılında kaçırılan en az 23 çocuktan 14'ü kız çocuğu, 2'si oğlan çocuğudur. Haberlerde, 7 çocuğun cinsiyet bilgisi yer almamaktadır.

2023 yılında ise, kaçırılan en az 27 çocuktan 18'i kız çocuğu, 5'i oğlan çocuğudur. Haberlerde, 4 çocuğun ise cinsiyet bilgisi almamaktadır.

Kaçırılan çocukların yaş aralıklarına bakıldığında, en çok 10-18 yaş aralığındaki çocukların bu ihlale maruz bırakıldığı gözlemlenmektedir. Haberlerden anlaşılabilirdiği kadarıyla, faillerin büyük çoğunluğu erkektir.

5. ŞUBAT DEPREMLERİNİN ARDINDAN ÇOCUK HAKLARI

5.1. Afetlerde Devletin İnsan Hakları Yükümlülükleri

Devletlerin, yaşam hakkına kapsamındaki yükümlülükleri, afetlerden önce ve afetlerin ardından can

⁵⁴ 2023 yılında medyaya yansıyan haberlerin büyük çoğunluğunda cinsiyet ve yaş bilgisinin yer almayışı nedeniyle sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek mümkün değildir.

kayıplarını önlemek veya minimum seviyeye indirebilmek için çeşitli önlemler almayı ifade etmektedir. Bu yükümlülükler arasında ise afet risklerinin araştırılması, düzenli aralıklarla izlenmesi ve kamu görevlilerinin yanı sıra, şirketler gibi üçüncü tarafların gerçekleştirebileceği ihmal ve ihlalleri önlemek ve denetlemek yer almaktadır.⁽⁵⁵⁾

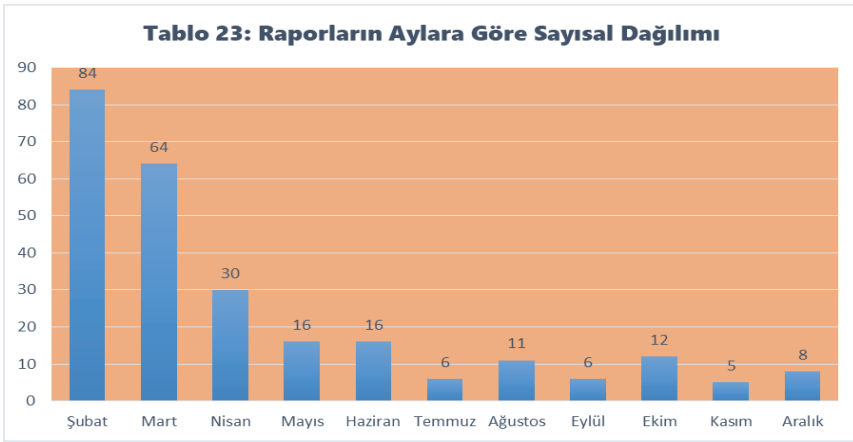
Afetlerin meydana geldiği andan itibaren ise meydana gelen yaşam hakkı ihlallerinin bir ihmal veya ihlal nedeniyle olup olmadığına ilişkin kamu otoritelerinden, şirketlere dek etkili soruşturma yürütme yükümlülüğü bulunmaktadır.⁽⁵⁶⁾

Afetlerden sonra devletin yükümlülükleri ise devam etmektedir. Arama-kurtarma çalışmalarının, insani yardımların, adalete erişimin insan hakları çerçevesinde, kapsayıcı, hızlı ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak, bu yükümlülüklerin başında gelmektedir.⁽⁵⁷⁾

5.2. Sivil Toplum Örgütlerinin Afet Sonrasında Hazırladığı Raporlarda Çocuklara İlişkin Meta Analizinin Değerlendirmesi

5.1. Depremde Çocuk Hakları

Depremın ardından yazılan raporların aylara göre dağılımına bakıldığında insani yardım ihtiyacının en acil olduğu dönemler olan Şubat, Mart ve Nisan aylarında çok sayıda raporun yazıldığı sonrasında ise bu sayının gittikçe azaldığı görülmektedir.

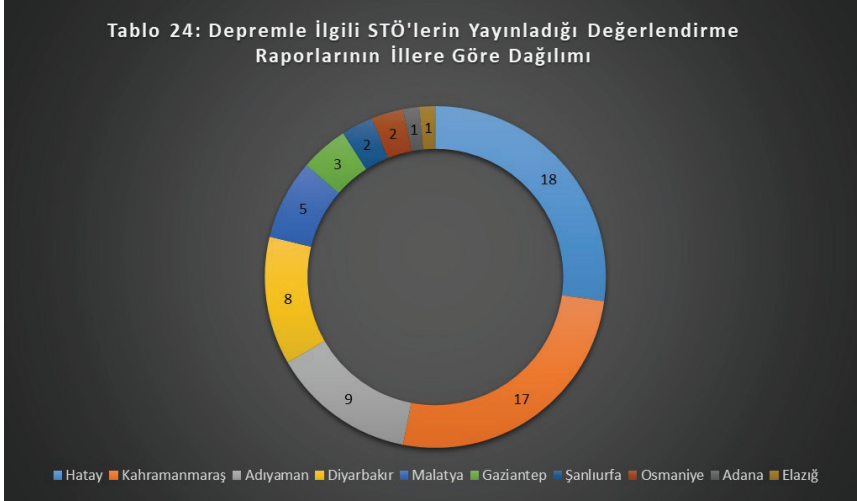

55 <https://blog.insanhaklarikolu.org/devletin-dogal-afetlere-iliskin-insan-haklari-yukumlulukleri/>

56 Human Rights Watch ve Yurttaşlık Derneği tarafından yayımlanan rapora göre 6 Şubat depremlerinin ardından kamu otoritelerine ilişkin soruşturmalarda yargılanmaktadır. <https://www.hrw.org/tr/news/2024/03/27/turkiye-stonewalling-charges-officials-earthquake-deaths>

57 <https://etkiniz.eu/blog/afetler-insan-haklari/>

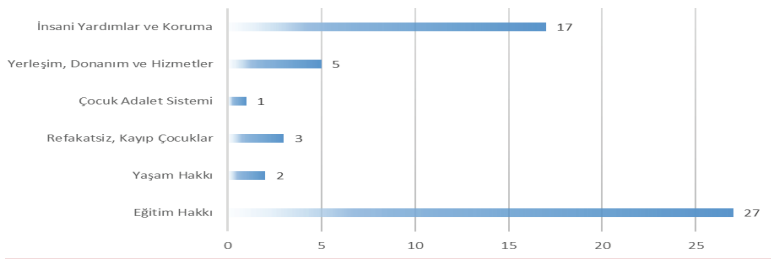
Tablo 24: Depremle İlgili STÖ'lerin Yayınladığı Değerlendirme Raporlarının İllere Göre Dağılımı

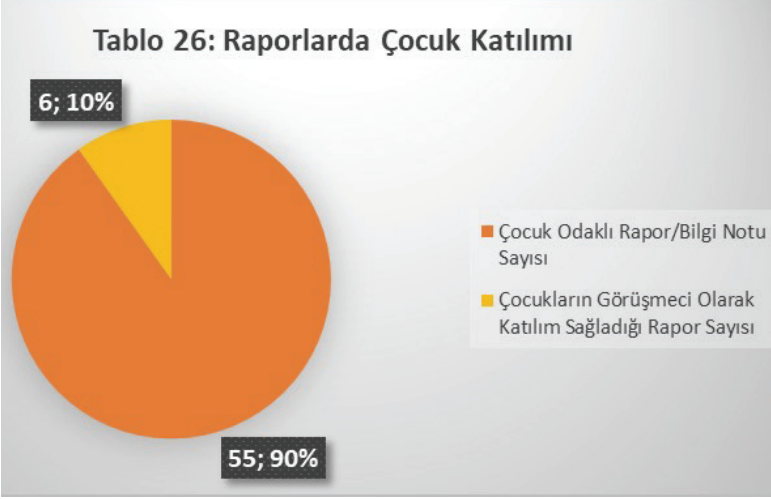
Raporların çoğunda STÖ'lerin birden fazla kentte saha ziyareti gerçekleştirdiği veya birden fazla kent ile ilgili farklı biçimlerde veri topladığı anlaşılmaktadır. Bu durum, geniş bir veri alanı sağlasa da, her il de yaşanan farklı sorunlara ilişkin derinlikli tartışmalar yapmayı olanaksız hale getirebilmektedir. Yalnızca tek bir ilde yaşanan sorunları odağına alarak yazılan raporların sayısı raporların toplam sayısı içinde oldukça azdır.

Raporların illere göre dağılımına bakıldığında ise, kentlerin etkilenme oranlarından başka farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin Diyarbakır, Malatya iline göre depremden daha az etkilenmiştir ancak kentteki sivil toplum örgütlerinin daha örgütlü olması nedeniyle Diyarbakır özelinde daha fazla sayıda rapor yazılmıştır.

TABLO 25: ÇOCUKLARI KONU ALAN RAPOR/BİLGİ NOTLARININ TEMATİK DAĞILIMI

STÖ'lerin yazdığı raporların içinde tematik raporların sayısı oldukça sınırlıdır. Örneğin çocuk adalet sistemine ilişkin rapor sayısının az olmasının yanı sıra, çocuk koruma sistemi odağında hiç raporun olmadığı gözlemlenmektedir.

259 rapordan/bilgi notundan sadece 55'i çocuk odaklı yazılmış olup, çocuk odaklı yazılan raporlardan/bilgi notlarından yalnızca 6'sında çocuklarla görüşmeler yapılmıştır. Çocuk odaklı rapordan 49'unda çocukların deneyimleri, sahada çalışan kişi ve kurumların ya da çocukların bakım verenlerinin gözlemlerine dayalı olarak hazırlanmıştır.

5.2.2. Yaşam Hakkı

6 ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde yaşanan depremlerde yaşamını kaybeden insanların sayısına ilişkin, kamu otoritelerinin yükümlülüklerini yerine getirip bilgilendirme yapmamasının yarattığı belirsizlik sebebiyle kaç çocuğun yaşamını kaybettiği veya yaralandığı hala bilinmemektedir. Depremde hayatını kaybeden kişilerin sayısının kamu otoriteleri tarafından açıklanandan daha fazla olduğu, en azından bu konuya dair çeşitli tutarsızlıklar olduğu sınırlı sayıda da olsa STÖ'lerin raporlarında ifade edilmektedir. Örneğin Türk Tabipler Birliği'nin yayımladığı Birinci Ay Raporu'nda "Kahramanmaraş'ta yetkililer tarafından can kaybının resmi rakamlarla altı bin civarında olduğu, ancak belediye defin rakamlarının 11 bin civarında olduğu"⁽⁵⁸⁾ ifade edilmiştir.

Depremden sonra önlenebilir ihlaller nedeniyle çocuklar yaşamını kaybetmeye devam etmiştir. Ancak yine kamu otoritelerinin ayrıntırlı veriler paylaşmaması nedeniyle sivil toplum örgütlerinin tespit edebildiği veya medyada yer bulabilen ihlallere erişilebilmektedir. Bu durum, ihlallerin önlenmesi için olduğu kadar, adalete erişim için de önemli bir sınırlılığın ifade etmektedir.

58 "6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu", 6-28 Şubat 2023. Türk Tabipleri Birliği. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024. <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/1ayraporu.pdf>

Çocukların yaşam hakkı ihlalleri, STÖ'lerin yayımladığı 259 rapordan yalnızca 2 raporda yer bulabilmiştir.

Bu raporlardan yalnızca FİSA Çocuk Hakları Merkezi'nin paylaştığı verilerde çocukların yaşamını kaybetmesine neden olan ihmellere ilişkin detaylı bilgi sahibi olunabilmektedir.⁽⁵⁹⁾ FİSA'nın raporuna göre, depremden sonra en az 19 çocuk inşa edilen çadır/konteyner kentlerde ya da göç etmek zorunda kaldıkları illerde ihmaller nedeniyle yaşamını kaybetmiştir.

STÖ'lerin raporlarında yer alan yaşam hakkı ihlallerinin büyük çoğunluğunun depremin sonrasındaki ilk 3 ay içerisinde yaşandığı gözetildiğinde hepsinin önlenebilir ihaller olduğu fakat kamu otoriteleri tarafından ivedilikle yeterli tedbirlerin alınmaması sebebiyle gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yaşam hakkı ihlallerinin ardından açılan soruşturmanın akıbetlerine ilişkin hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Yaşanan ihaller, devletin bu ihalleri önleme yükümlülüğüne ilişkin oldukça açık bir çerçeveyi temsil etmektedir.

5.2.3. İşkence ve Kötü Muamele

STÖ'lerin raporlarından yalnızca 3'ünde çocukların yaşadığı işkence ve kötü muamele yer verilmiştir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın Mart ayında yayımladığı rapora⁽⁶⁰⁾ göre, "Maraş'ın Elbistan ilçesinde Suriye vatandaşı olduğu öğrenilen 2 mülteci çocuğun yardım için dağıtılan yemek sırasında beklerken polislerin fiziksel şiddetine maruz kaldığı ve vücutlarının çeşitli yerlerinden yaralandıkları öğrenildi. Elbistan Devlet Hastanesi'ne giden çocukların burada da polis tarafından sorgulandığı ve 'Polisler bizi darp etti demeyin, yoksa sizi bırakmayız' denilerek tehdit edildikleri bildirildi."

Çağdaş Hukukçular Derneği'nin (ÇHD), Şubat-Mart 2023 tarihlerini kapsayan raporunda⁽⁶¹⁾, gelen ihbarlar doğrultusunda şehirde çok sayıda sivil ya da plakasız araç tespit edildiği, bu araçlardaki kişilerin "yağmacı" ya da "Suriyeli" diyerek insanları darp ettikleri ve kötü muamelede buldukları ifade edilmiştir. . Raporunda, üzerinde JÖH / PÖH üniforması bulunan ancak kimlik ibraz edemeyen ya da görevlendirmesi bulunmayan kolluk görevlilerinin tespit edildiği belirtilmiştir. Raporunda örnek verilen vaka incelendiğinde, işkence ve kötü muamele maruz kalanların arasında çocukların da olduğu anlaşılmaktadır.

Deprem ardından kamuoyunda en görünmez gruplardan birisi olan mahpus çocukların yaşadığı ihaller de işkence ve kötü muameleyle örnek gösterilebilir.

59 Türkiye'de Çocuğun Yaşam Hakkı 2023 Yılı Raporu, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, 2024. Erişim Tarihi 08 Haziran 2024. <https://chm.fisa.org.tr/turkiyede-cocugun-yasam-hakki-2023-raporu/>

60 Antep, Maraş, Hatay ve Malatya Merkezli Depremler Sonrasında 6-27 Şubat 2023 Tarihleri Arasında Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri Raporu, Mart 2023, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Erişim Tarihi: 20.05.2024. https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/03/TIHV_deprem_rapor_3Mart2023.pdf

61 Hatay Antakya, Defne Samandağ Deprem Gözlem Raporu, Şubat-Mart 2023. Çağdaş Hukukçular Derneği, Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: <https://cagdashukukcular.org/wp-content/uploads/2023/03/HATAY-CHD-Deprem-Gozlem-Raporu.pdf>

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfının Ağustos 2023 tarihinde yayımladığı rapor⁽⁶²⁾, hapishanelerin ve çocuk adalet sisteminin afetlere hazırlıklı olmadığını ortaya koymaktadır. Raporunda, depremden sonra “*Hatay Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumundaki mahpus çocukların sevk işlemi için saatlerce soğukta bekletildikleri, bu süreçte çocuklar için gerekli önlemlerin alınmadığı, çocukların sevk işlemi ile ilgili yeterince bilgilendirilmedikleri, sevk için beklenildiği sırada çocuklara yönelik şiddet eylemlerinin gerçekleştiğine dair ihbarlar alındığı*” ifade edilmiştir. – Raporunda, “deprem bölgesindeki çocuk mahpuslar arasında depremden sonra ailelerinden haber alamayanların olduğu, bazı çocuklara da ailelerinin ulaşamadığı” bilgisi de yer almaktadır.

5.2.4. Ayrımcılık

Ayrımcılık yasağı, ulus-üstü mevzuatta oldukça kapsamlı ve geniş bir şekilde tanımlanan insan hakları hukukunun temel ilkelerinden biridir.

Sözleşmelerde üzerinde uzlaşılan temel haklar, insanın sadece insan olarak doğmasından kaynaklı sahip olduğu, vazgeçilemez ve devredilemez haklardır ve doğalında “çocuklar” da bütün düzenlemeler yönünden hak öznesidir. Fakat buna ek olarak “çocuk” olma halinin özel bir çerçeveye korunmasının zaruri olması, hak öznesinin sadece çocuklar olduğu farklı düzenlemeleri de gerekli kılmıştır. Bu bağlamda özel düzenlemeler içeren BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin dört temel ilkesinden birisi de ayrımcılık yasağına ilişkindir.

Ayrımcılık yasağının önlenmesinde birincil yükümlülük devlete aittir. Devletin, “İhlal etmeme” şeklindeki negatif yükümlülüğüne ek olarak çocukları üçüncü kişilerden/taraflardan koruma, hakkın kullanımını sağlamak için her türlü yasal düzenlemeyi yapma ve politika geliştirme gibi pozitif yükümlülükleri de bulunmaktadır.

Çocuğa yönelik ayrımcılığa dair temel kategorilerde⁽⁶³⁾ toplumda yerleşik olan çocukluk algısının yarattığı ayrımcılıklara, yetişkinlerin inşa ettiği sistemde çocukların hak arama ve katılım mekanizmalarına ve bu ayrımcılıkların çeşitliliğine dikkat çekilmektedir.

İncelenen 259 rapordan en az 57'sinde çocuklara yönelik ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine ilişkin gözlemler paylaşılmıştır. Raporların çoğunda paylaşılan gözlemler ayrımcılık kapsamında değerlendirilmemiştir. Bu durum, devletin ayrımcılık yasağına ilişkin yükümlülüklerini görünmez kılma riski yaratmaktadır.

Ayrımcılık, gündelik hayatın fazlasıyla içinde olan ve ayrımcılık temelli bir perspektif ile gözlem yapılmıyorsa tespiti hiç de kolay olmayan bir ihlal türüdür. Özellikle dolaylı ayrımcılığa dayalı ihlallerin, kısa süreli gözlemlerde ortaya çıkabilmesi çok daha zordur. Bu nedenle raporlarda yer bulabilmiş ayrımcılık vakalarından bir nicel veri üretmenin oldukça yanıltıcı bir bilgi üretimine neden olabileceğine dair çekincemizle nitel örnekleri değerlendirmeyi daha doğru bulmaktayız. Raporlarda ayrımcılık yasağının ihlali olarak değerlendirilebilecek veriler:

62 Deprem ve Çocuk Mahpuslar Ön Araştırma Raporu, Ağustos 2023, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için : <https://www.tcyov.org/deprem-ve-cocuk-mahpuslar-on-arastirma-raporu/>

63 “Türkiyede Çocuğa Yönelik Ayrımcılık: Güncel Bir Değerlendirme Raporu”, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, 8 Mayıs 2021. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için : <https://chm.fisa.org.tr/turkiyede-cocuga-yonelik-ayrimcilik-guncel-bir-degerlendirme-raporu/>

Ayrımcılık Türü	Ayrımcılığın İçeriği
<p>Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Barınma alanlarında emzirme ve çocuk bakımı için alanların yer almadığı birçok raporda belirtilmiştir. • Kız çocuklarının güvende hissetmediği, dolayısıyla barınma alanlarındaki dolaşımının daha az olduğu gözlemlenmiştir. • Henüz boşanamayan veya davası devam eden fakat evden çocuklarıyla birlikte ayrılan kadınların, kamu idarelerinin hane başına destek vermesi nedeniyle barınma veya herhangi bir ekonomik destek talebi için yaptıkları başvuruların olumsuz yanıtlandığına ilişkin çok fazla gözlem bulunmaktadır. • Kadınlar ve kız çocuklarının şiddetten korunmak için kullandıkları bildirim ve destek mekanizmalarının kesintiye uğradığına ilişkin pek çok gözlem bulunmaktadır. • Kırsal kesimlerde; kadınların, ergen kızların, engelli kadınların, kadınların tek bakım veren olduğu ailelerin ve hamile kadınların temel ihtiyaçlarının ihmal edildiği pek çok raporda yer almaktadır. • Geçici barınma alanlarının yeterli aydınlatmalara sahip olmamasının kız çocukları ve kadınlar için bir güvenlik kaygısına dönüştüğü pek çok raporda yer almaktadır. • Kadınlara ve kız çocuklara karşı cinsel ve fiziksel şiddet vakalarının arttığına ilişkin pek çok gözlem bulunmaktadır.

Mülteci/Göçmen Olma Durumuna Dayalı Ayrımcılık

- Kız çocukların küçük kardeşlere bakım ve ev içi emek süreçlerinde oğlan çocuklara kıyasla daha fazla çalıştığına ilişkin pek çok gözlem bulunmaktadır.
- Düzensiz barınma alanlarında, kadınların ve kız çocukların insani yardımlara ve menstrual hijyen malzemeleri gibi temel ihtiyaçlara erişemediklerine ilişkin gözlemler çok sayıda raporda yer almaktadır.
- Medyada afet zamanlarında mülteci karşıtı nefret söylemlerinin artışına ilişkin gözlemler bulunmaktadır.
- Geçici barınma alanlarında verilen hizmetlerin anadillerini kapsamıyor olması nedeniyle hizmetlere erişilememesi raporlarda ifade edilen ihlallerdendir.
- Şubat ve Mart aylarında mültecilerin kaldığı informal barınma alanlarında duş ve tuvaletlerin olmadığına ve ciddi hijyen sorunu yaşandığına işaret eden pek çok rapora rastlanmıştır.
- Özellikle Şubat ve Mart aylarında mültecilerin barınma desteği alamadığı pek çok raporda yer almaktadır.
- Mültecilerin barınma alanları, T.C. vatandaşları ile ayrıştırılmıştır.
- Mülteci karşıtı politikalar nedeniyle, mültecilerin insani yardımlara daha geç veya daha zor eriştiği pek çok rapora yansımıştır. Bu durumu bir sonucu olarak özellikle Şubat ve Mart aylarında mülteciler açısından ciddi sağlık şikayetlerinin olduğu gözlemlenmiştir.
- Mültecilerin, yaşadıkları ayrımcılık nedeniyle insani yardımları talep etmekten çekindikleri, görünmez hale gelmeye çalıştıkları pek çok raporda paylaşılan bir sorundur.
- Raporlarda özellikle Şubat ayında mülteci karşıtı politikaların bir sonucu olarak mültecilerin, sivil ve üniformalı kişiler tarafından linç edildiğine ilişkin vakalara yer verilmiştir.

64 Depremden Etkilenen Bölgede Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları, Mor Çatı, 7 Mart 2023. Erişim Tarihi: 20.05.2023. Rapora ulaşmak için <https://morcati.org.tr/izleme-raporlari/depremden-etkilenen-bolgede-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmalari/>

	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetlerinde de mülteci çocukların ayrıştırıldığına ilişkin gözlemler bulunmaktadır. Örneğin Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı'nın paylaştığı raporda MEB çadırına gelen Suriye'li çocuklara "size başka öğretmen gelecek buraya giremezsiniz" denilerek çadıra alınmadıklarına tanıklık ettikleri yer almaktadır. İçeriği • Mültecilerin barınma desteği alamaması nedeniyle adres kaydına dayalı okul kayıt sisteminde sorunlar oluşmuş çocuklar eğitime erişememiştir. Raporlarda aynı zamanda mülteci karşıtı politikalar nedeniyle mülteci çocukların okul kaydında kentten kente prosedür farklılıkları olduğu, eğitime erişimde zorlukların yaşandığı da ifade edilmektedir. • Konteynerler için başvurularla Türkiye vatandaşlarının önceliklendirildiği, başvuru hakkının en son kerte de mültecilere açıldığı belirtilmiştir. • Mülteciler, kent merkezlerine uzak barınma alanlarına yerleştirilmiştir
<p>Engellilik Temelinde Ayrımcılık</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Engellileri doğrudan odağına alan raporların sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak raporlarda, evrensel tasarım ilkeleriyle⁽⁶⁵⁾ inşa edilen bir barınma alanına rastlanmazken, engelliler için erişilebilir olduğu ifade edilen hizmetlerin varlığına ise yok denecek kadar az sayıda rastlanmıştır. Bu durum, engellilerin bağımsız hareket etmesini olanaksız hale getirmiş, engelli insanlarla birlikte yaşayan kişilerin bakım sorumluluklarının artmasına da neden olmuştur. Raporlarda engellilerin pek çok ayrımcılık türüyle karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir.⁽⁶⁶⁾ • Tuvaletlerin ve duşların engelliler için erişilebilir olmadığı pek çok raporda ifade edilmektedir. • Engelli çocukların davranışlarına müsamaha gösterilmemesi nedeniyle kamp alanından ayrılmak zorunda kalan aileler olduğu belirtilmiştir. • Engellilerin psikososyal desteklerden faydalanamadığına ilişkin gözlemler bulunmaktadır.

65 Erişilebilirliğe, evrensel tasarım ilişkin çerçeveye ilişkin tanımlamalar için Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye ulaşmak için: https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf

66 Engellilerin yaşadığı ayrımcılıklara ilişkin en kapsamlı rapor Uluslararası Af Örgütü tarafından kaleme alınan "Haysiyet Herkese Lazım: Türkiye'nin Deprem Müdahalesinde Dışlanan Engelliler" isimli rapordur. Rapora erişmek için: https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Haysiyet_Hepimize_Laz%C4%B1m_APR23-ECAD9.pdf

Engellilik Temelinde Ayrımcılık

- Engelli çocukların bakım verenlerinin, çocuklarını bırakıp afet bölgesine gönderilen insani yardımlardan alamadıkları ifade edilmiştir.
- Engelli çocukların özel eğitim de dahil olmak üzere eğitime erişemediklerine ilişkin gözlemler bulunmaktadır.
- Romanlar, bu başlıkta en çok ayrımcılığa maruz kalan gruplardır.
- STÖ'lerin yayımladığı raporların çoğunda Romanların maruz bırakıldığı ayrımcılığa yer verilmediği gibi Romanları odağına alan rapor sayısı ise yok denecek kadar azdır.
- Romani Godi ve Sivil Düşler Derneği tarafından hazırlanan bilgi notunda, Ankara, Adıyaman, Urfa, Mersin, Antalya ve Muğla illerinde Romanların geçici barınma imkanları ve insani yardımlara erişimde ayrımcılığa maruz bırakıldığı belirtilmiştir. Buna ek olarak bilgi notunda kamu kurumlarında da depremden etkilenen Romanlara karşı ayrımcılık ve nefret söylemi iddialarının iletildiği ifade edilmiştir.⁽⁶⁷⁾
- Birçok geçici barınma alanında Roman çocukların "uyumsuz" olduğu, "başka insanları rahatsız ettiği" şeklinde stereotipleşmiş nefret söylemleriyle karşılaştığı ifade edilmiştir.
- Yağma ve hırsızlık gibi suçların Roman kimliğiyle bağdaştırıldığına, dolayısıyla Romanların güvenlik kaygıları yaşadığına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.
- Ayrımcılığa maruz bırakılan Romanların insani yardımlardan faydalanamaktan korkmaları nedeniyle hak arama mekanizmalarına başvurmadan çekindikleri ifade edilmiştir.
- Romanların, çadırlardan konteyner kentlere en son geçen gruplardan biri olduğu ifade edilmektedir.
- Romanlar da mülteciler gibi mekânsal olarak ayrıştırılmıştır.

67 "Kahramanmaraş Depreminin Roman Gruplarının Üzerine Etkisi Bilgi Notu", 22 Şubat 2023. Romani Godi, Sivil Düşler Derneği. Erişim Tarihi: 20.05.2023. Bilgi notuna erişmek için : <https://drive.google.com/file/d/14W-8YoQaTRbMeZ2fmoJr6yJ0nCJ78qEV/view>

<p>Etnik Köken Temelli Ayrımcılık</p>	<ul style="list-style-type: none"> Raporlarda, kamunun afet sonrası desteklerde ayrımcılık yaptığını ifade eden pek çok Romanın olduğuna ilişkin veriler bulunmaktadır. Roman çocukların, eğitim hakkı kapsamında sunulan hizmetlere erişemediğine ilişkin gözlemler bulunmaktadır. Bakanlık tarafından 2015 yılında yayımlanan "Refakatsiz Çocuklar Yönetmeliği"nin 6-G maddesine [7] göre, vatandaş olmayan refakatsiz çocuklar, çocukların onaylaması halinde herhangi birine teslim edilebilmektedir. Mevzuatta, vatandaş olmayan refakatsiz çocukların yüksek yararı için uygun inceleme prosedürü ve güvenilir süreç bulunmamaktadır. Bu durum yalnızca T.C. vatandaşlarını kapsadığı için keyfiyete açık düzenlemeleri de beraberinde getirme riski taşımaktadır, bu nedenle bir ayrımcılığı ifade etmektedir. Sivil toplum örgütlerinin ortak hazırladığı ön gözlem raporunda, HDP'nin yardım faaliyetleri sırasında görüldüğü köylüler tarafından, İslahiye'nin çeşitli köylerinde çadır ve kıyafet dağıtımında Kürt köylerine yönelik ayrımcılık yapıldığı şikayetleri aldıkları belirtilmiştir. Altın Üzüm köyü muhtarının, gelen temel ihtiyaç malzemelerini siyasi görüşlerine göre depremzedelere dağıttığı bilgisinin kendilerine iletildiğini de ayrıca eklemiştirler.⁽⁶⁸⁾
<p>İnanç Temelli Ayrımcılık</p>	<ul style="list-style-type: none"> Alevi olması nedeniyle aynı barınma alanında yaşayan insanlar tarafından dışlandıklarını ifade eden kişiler bulunmaktadır. İnsan hakları örgütlerinin gerçekleştirdiği bir saha ziyaretinde, sahada çalışan bir aktivist arama kurtarma çalışmalarında Alevilerin yaşadığı köylere gidilmesi için AFAD'ın geç izin verdiğini, bunun ayrımcılık olduğunu düşündüğünü aktarmıştır.⁽⁶⁹⁾ Ramazan ayında yemek dağıtımının belirli zamanlarda daha da azaldığı, bu durumun yaşlı, hasta ve çocukların gıdaya erişimini etkilediği ifade edilmiştir.⁽⁷⁰⁾

68 "6 Şubat 2023 Kahramanmaraş - Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Gözlem Raporu", Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneği, CİSST, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, Hafıza Merkezi, Kapasite Geliştirme Derneği, Yurttaşlık Derneği. Erişim Tarihi: 20.05.2024.

69 "6 Şubat 2023 Kahramanmaraş - Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Gözlem Raporu", Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneği, CİSST, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, Hafıza Merkezi, Kapasite Geliştirme Derneği, Yurttaşlık Derneği.

70 IFRC Turkey Delegation: Secondary Data Review, Turkey February 2023 Earthquake Weekly Highlights Vol. 16-5 April. Erişim Tarihi: 20.05.2024.

<p>Ekonomik Sınıf Temelli Ayrımcılık</p>	<ul style="list-style-type: none"> Bu ayrımcılık türüne ilişkin STÖ raporlarının tamamına yakınında bir veriye rastlanmamışken, sadece bir raporda şu tespit yer almaktadır: “enkaz etrafındaki kişiler; sosyo-ekonomik statü ve imkanlar itibariyle üst ve orta sınıfın bulunduğu mahallelere daha iyi ekipmana sahip arama kurtarma ekiplerinin gittiği, daha yoksul mahallelere pek az sayıda ve acemi ekiplerin gönderildiğine dair gözlemlerini aktarmıştır.”⁽⁷¹⁾
<p>Adalet Sisteminde Ayrımcılık</p>	<ul style="list-style-type: none"> Adalet sistemindeki ayrımcılığa ilişkin yalnızca bir raporda veri bulunmaktadır. Ancak raporda yer alan tespitler, görünmez hale gelen mahpus çocukların yaşadıkları ihlalleri ortaya çıkarması nedeniyle oldukça önemlidir ve bu nedenle raporda yer alan tespitler tarafımızca paylaşılacaktır. Depremden sonra çökmüş olan çocuk koruma sistemi, mahpus çocukların çeşitli ayrımcılık türlerine maruz kalmasına sebep olmuştur. Devletin bu ayrımcılığı ortadan kaldırma yükümlülüğü bulunmaktadır. Depremden sonra hapishanelerde tutuklu bulunan mahpus çocuklar farklı illere sevk edilmiş, tutuklu çocukların duruşmalarında ve tutukluluk incelemelerinde belirsizlikler yaşanmıştır. Adliyelerin yıkılması nedeniyle çocuk mahkemelerinin yargılama faaliyeti yürütemediği, çocuk hakimlerine ulaşamadığı tespit edilmiştir. Çocuk şube müdürlüklerinin hasarlı olması, suçta sürüklenen çocuk sıfatıyla adli sisteme giren çocukların işlemlerinin genel kollukça yapılmasına neden olmuştur. Deprem bölgesindeki çocuk mahpuslar arasında depremden sonra ailelerinden haber alamayanların olduğu, bazı çocuklara da ailelerinin ulaşamadığı belirtilmiştir

71 “6 Şubat 2023 Kahramanmaraş - Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Gözlem Raporu”, Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneği, CİSST, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, Hafıza Merkezi, Kapasite Geliştirme Derneği, Yurttaşlık Derneği. Erişim Tarihi: 20.05.2024

5.2.5. Barınma

Türkiye'nin de tarafı olduğu BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesine bağlı Komite'nin, "Yeterli Konut Hakkı" isimli 4'üncü Genel Yorumunda konut hakkı geniş bir çerçevede ele alınmaktadır.

Barınma, depremden sonra özellikle ilk süreçte en çok sorun yaşanan husustur. Afetten az veya çok etkilenen 11 ilde yaşayan insanlar ilk üç gün arabalarda, sokaklarda, brandaların altında ateş yakarak uyumuş ya da hasar görmeyen yapılarda kalabalık şekilde kalmaya çabalamışlardır.

Depremi üçüncü gününün ardından çadır kentler kurulmaya başlanmış fakat aynı zamanda parklar, spor salonları, düğün salonları, camiler, cem evleri, okullar ve belediye merkezleri de birer barınma alanına dönüşmüştür.

Şehir merkezlerinde çadır kentler kurulmaya başlansa dahi özellikle kırsal bölgeler olmak üzere çok fazla sayıda kamu otoritelerinin yetkisinde olmayan çadır alanları kurulmuştur. Devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesi sebebiyle de facto olarak gerçekleşen bu durum insani yardımlara erişimi de etkilemiştir. Hayata Destek Derneği'nin 17 Şubat 2023 tarihinde yayımladığı rapordaki da ⁽⁷²⁾ "köylerin %72'sinde çadır ve/veya konteyner ihtiyacı varken, %28'inde yok" tespiti de devletin kırsal bölgeye müdahalesindeki gecikmeyi yansıtmaktadır.

İnsanların yaşadığı çadırların kalitelerinde de farklılıklar yaşanmıştır. Çadırların mevsim koşullarına uygun olmadığına ilişkin pek çok rapor bulunmaktadır. Çadırların kurulduğu zeminler de bu durumu oldukça etkilemektedir. Depremi kış ayında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yağışlarla birlikte pek çok çadır su bastığına ilişkin gözlem önemli sayıda raporda yer almaktadır.

Barınma koşullarını zorlaştıran en önemli faktörlerden birisi de elektrik olmaması veya sık sık kesintilerin olmasıdır. Hayata Destek Derneği'nin raporuna göre Adıyaman'da elektrik, depremin beşinci gününün ardından gelmiş ve bu tarihten sonra dahi sıklıkla elektrik kesintileri yaşanmıştır. Bu nedenle pek çok mahallede insanların ısınabilmek için ateş yaktıkları ifade edilmektedir. ⁽⁷³⁾ Gaziantep Kilis Tabip Odaları'nın 12 Şubat 2023 tarihinde paylaştığı raporda ise bahse konu tarihte Gaziantep/İslahiye'de hala elektriğin olmadığı ifade edilmiştir. ⁽⁷⁴⁾

72 "Acil Durum Raporu-5", 17.02.2023. Hayata Destek Derneği. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için : https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2023/02/230217_HayataDestek_Sitrep5.pdf

73 "Acil Durum Raporu-3", 11.02.2023. Hayata Destek Derneği. Erişim Tarihi: 20.05.2024.

74 "12 Şubat Alan Çalışması Değerlendirmesi", Gaziantep-Kilis Tabip Odaları. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/gkto_12subat2023.pdf

AFAD tarafından kurulan çadır kentlerde bir koordinasyon kurulamadığı gözlemlenmiştir. Örneğin TTB'nin 10-13 Şubat 2023 tarihlerine ilişkin Antakya, Samandağ, Defne ilçelerini kapsayan raporunda⁽⁷⁵⁾ "Bazı çadır kentler çok dolu iken bazılarının yarı yarıya boş olduğu" gözlemi yer almaktadır.

Depremi üzerinden iki hafta geçmiş olmasına rağmen 20 Şubat 2023 tarihinde dahi çadır kentlerin sayısına ulaşmak mümkün olamamıştır. TTB'nin Adıyaman hızlı değerlendirme raporunda⁽⁷⁶⁾ hem bu durum ifade edilmiş hem de informal (resmi olmayan) çadır alanlarındaki temel ihtiyaçlara ilişkin aşağıdaki tespitler yapılmıştır: :

UNFPA'nın raporunda "156.000 binanın yıkıldığı ya da ağır hasarlı olduğu" ifade edilmiştir.⁽⁷⁷⁾

Cumhurbaşkanı tarafından 21 Şubat 2023 tarihinde yapılan açıklamada, 865 bin kişinin çadırlarda, 23 bin 500 kişinin ise konteynerlerde kaldığı ifade edilmiştir.⁽⁷⁸⁾

Türk Tabipler Birliği'nin birinci ay raporuna⁽⁷⁹⁾ göre, "Afet bölgesinde ve afet bölgesi dışında; çadır, konteyner, Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) yurtları, oteller, kamu misafirhaneleri, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tesisleri ve diğer tesislerde barınma hizmeti sunulan kişi sayısı 1.915.687'dir. 58.037 çadırın kurulumu gerçekleştirilmiştir. 11 ilde 332 noktada çadır kentler oluşturulmuş, 10 il ve 162 noktada konteyner kent kurulumları devam etmektedir."

Hayata Destek Derneği'nin raporlarına göre birinci ayın sonuna yaklaşırken kırsallarda ve şehir merkezlerinde çadıra olan ihtiyaç hala varlığını sürdürmektedir.

OCHA'nın 3 Mart 2023 tarihinde paylaştığı raporda⁽⁸⁰⁾ çadırlarda 1.9 milyon kişinin yaşadığı ifade edilmiştir. Ancak gayri resmi yerleşim yerlerinde yaşayanların sayısı da oldukça yüksektir. OCHA, 30 Mart 2023 tarihinde paylaştığı raporda⁽⁸¹⁾ tahmini olarak 1,6 milyon kişinin, hizmetlere sınırlı erişim ile ya da hiç erişimi olmadan ve asgari yaşam koşulları içinde gayri resmi yerleşim yerlerinde kaldığını ifade etmiştir.

Çadırlarda kalabalık nüfusların kalması da bir diğer sorundur. TTB'nin Kahramanmaraş Avşar 1 Çadır Kent ile ilgili değerlendirmesinde⁽⁸²⁾ 117 çadırda toplam 1080 kişinin yaşadığı, yani her bir çadırda minimum 6 kişinin bulunduğu ifade edilmiştir.

75 "Antakya Samandağ, Defne İlçeleri(Hatay) Hızlı Değerlendirme Raporu", Olağandışı Durumlarda Hızlı Değerlendirme ve Müdahale Ekibi, 10-13 Şubat 2023. Türk Tabipleri Birliği. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/hatay_10-13subat_on_degerlendirme_raporu_sonsonson.pdf

76 "Adıyaman Değerlendirme Raporu", Olağandışı Durumlarda Hızlı Değerlendirme ve Müdahale Ekibi, 20 Şubat 2023, Türk Tabipleri Birliği. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/adiyaman_rapor_20subat2023.pdf

77 Türkiye Depremi Durum Raporu #3, UNFPA. Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkiye_tr_sitrep3.pdf

78 Erdoğan devlet yok diyenlerin gören gözleri kör duyan kulakları sağır, 21/02/2023, Gazete Oksijen, Erişim Tarihi: 08/06/2024 Haber Metnine ulaşmak için: <https://gazeteoksjen.com/turkiye/erdogan-devlet-yok-diyenlerin-goren-gozleri-kor-kulaklari-sagir-171056>

79 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu 06-28 Şubat, Türk Tabipleri Birliği, 2023. Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/layraporu.pdf>

80 Türkiye: 2023 Earthquakes Situation Report No. 6, OCHA, 03 Mart 2023, Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-2023-earthquakes-situation-report-no-6-3-march-2023>

81 Türkiye: 2023 Earthquakes Situation Report No. 12, OCHA, 30 Mart 2023, Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-2023-earthquakes-situation-report-no-12-30-march-2023-entr>

82 "AVŞAR 1 ÇADIR KENT/ KONTEYNER KENT YAŞAM KOŞULLARININ HIZLI DEĞERLENDİRME RAPORU", Olağandışı Durumlarda Hızlı Değerlendirme ve Müdahale Ekibi, 20 Şubat 2023, Türk Tabipleri Birliği. Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/rapor_avsar1G-YA_7Mart2023.pdf

15 Mart 2023 tarihinde yoğun yağışlar nedeniyle Adıyaman ve Şanlıurfa'da su taşkınları oluşmuş ve sel nedeniyle 21 kişi hayatını kaybetmiş, pek çok çadırı ve konteyneri de su basmıştır. Bu riskler, STÖ'lerin raporlarında sıklıkla paylaşılmış olmasına rağmen kamu otoriteleri tarafından gerekli önlemler alınmamıştır. Özellikle TTB'nin raporlarında çadır kentlerin kurulduğu زمینlerin eğimlerine sıklıkla yer verilmiş, yağış olması halinde su baskınlarının olabileceği defaten ifade edilmiştir. UNFPA'nın raporuna göre Adıyaman'da selden 113.000 çadır etkilenmiştir.⁽⁸³⁾ Yaşanan selin veya su baskınlarının önlenabilir olduğu düşünüldüğünde devletin insan hakları yükümlülüklerini açıkça ihmal ettiği anlaşılmaktadır.

Nisan sonuna doğru resmi barınma alanlarında yaşayan kişilerin sayısı da artmıştır. Hayata Destek Derneği'nin 26 Nisan 2023 tarihinde paylaştığı rapora⁽⁸⁴⁾ göre, yaklaşık 2,4 milyon insan resmi barınma alanlarında yaşamaktayken gayri resmi yerleşimlerde yaşayan kişi sayısı 1,6 milyonu bulmuştur. Geçici barınma alanlarında yaşayan kişilere ilişkin istatistikler, barınma ihtiyacı olan kişilerin sayısını yansıtmasına ek olarak bu ihtiyaca hangi tarihlerde yanıt verilebildiğini de ifade etmesi açısından oldukça önemlidir.

Gayri resmi ve resmi çadır alanları, Temmuz-Ağustos ayları itibarıyla kapanmaya başlamış, bu alanlarda yaşayanlar ise konteyner kentlere taşınmıştır.

Hayata Destek Derneği'nin Aralık 2023'te paylaştığı rapora⁽⁸⁵⁾ göre depremden en çok etkilenen dört ilde

- 132.168'i Adıyaman'da
- 296.892'si Hatay'da,
- 167.340'i Kahramanmaraş'ta,
- 142.796'sı Malatya'da olmak üzere toplam 787.152 kişi geçici yerleşim yerlerinde yaşamaktadır.

Geçici yerleşim yerlerinin ortalama %55'i resmi, %45'i ise gayri resmidir.

Konteyner kentlerde yaşamak hakkında çocukların neler düşündüğüne, hissettiğine ya da deneyimlerine odaklanan raporların sayısı yok denecek kadar azdır. Ancak az da olsa çocukların hissettiklerine ve deneyimlerine ışık tutabilecek, ilham alınabilecek çalışmalar bulunmaktadır. Suna'nın Kızları ekibinin çocuklarla yaptığı çalışmalara dayanan raporlar buna dair oldukça iyi bir örnektir. Suna'nın Kızları ekibinin çocuklarla yaptıkları görüşmelerde konteynerlere dair en tanımlayıcı cümlelerin Antakya'da 15 yaşında bir kız çocuğu tarafından *"Ev gibi değil, ama çadır gibi de değil."* şeklinde yapıldığı ifade edilmiştir. Raporla, 13 yaşında bir oğlan çocuğun da *"Yani kalacak bir yerimiz var, yatacak bir yerimiz var. Yani bunun için de şükretmemiz lazım aslında."* diye eklediği ifade edilmiştir. Suna'nın Kızları ekibinin gözlemlerine göre *"bu şükran duygusuyla birlikte, çocukların kendilerini zorlayan şeylere dair anlatılarında yine konteynerler başı çekiyor."*⁽⁸⁶⁾

83 Türkiye Depremi Durum Raporu #3, UNFPA, Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/sitre_en_t6.pdf

84 "Acil Durum Raporu", 26.04.2023. Hayata Destek Derneği, Erişim Tarihi: 08.06.2024. Rapora ulaşmak için: <https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2023/04/230426-HayataDestek-Sitre16.pdf>

85 "Acil Durum Raporu", 22.12.2023. Hayata Destek Derneği, Erişim Tarihi: 08.06.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2023/12/231219_HayataDestek_Sitre28.pdf

86 Kılıç Z. ve Kıyıcı G. Temmuz 2023. Konteyner kentlerde çocukların yaşam alanlarına kız çocuk odaklı bakış. Suna'nın Kızları ve EMpower. Rapora ulaşmak için: https://www.sunaninkizlari.org/Raporlar/SK_DEPREM_RAPORU_Agustos-2023.pdf

5.2.6. Eğitim Hakkı

Depremi ilk haftasında bakanlık tarafından yapılan açıklamada depremden etkilenen 10 ilde 20.868 okul binasının bulunduğu bunlardan 24 adet yapının yıkıldığı, 83'ünün de ağır hasarlı olduğu ve Şubat ayı sonuna kadar tüm okul binalarının hasar tespit çalışmalarının sona ereceği ifade edilmiştir. İlk açıklamalar bu yönde olmasına rağmen Eylül ayında dahi bakanlığın açıkladığı veriler ile sivil toplumun tespit etmiş olduğu veriler arasında tutarsızlıklar gözlemlenmiştir. 15 Eylül 2023 tarihinde 2023-2024 eğitim öğretim yılı açılış konuşması esnasında Cumhurbaşkanı depremde 936 okulun kullanılamaz hale geldiğini belirtmiştir. 16 Eylül 2023 tarihinde Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası tarafından yayımlanan deprem raporunda ise kendileri tarafından tespit edilen ağır hasarlı veya yıkılmış okul sayısının 775 olduğu ancak Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan raporda kullanılamaz halde olduğu tespit edilen yapı sayısının 576 olduğu belirtilmiştir.⁽⁸⁷⁾ Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası var olan bu farkın sebebinin anlaşılmadığını belirtmekle birlikte bu konudaki gözlemlerini paylaşmıştır. Sendikanın raporuna göre, ilk tespitlerde ağır hasarlı olarak kategorilendirilen bazı yapılar daha sonradan orta hasarlı veya az hasarlı olarak sınıflandırılmıştır. Raporda, bu durumun Millî Eğitim Bakanlığının yapıları yeniden kullanıma açmak için izlediği yanlış bir metot olduğu ve ilerde daha vahim sonuçlara neden olacağı ifade edilmiştir.

Kullanılamaz durumdaki yapıların sayısına ilişkin belirsizlik oldukça uzun bir süre devam etmiştir. Bu belirsizliğe ek olarak, Aralık ayında yayımlanan raporlarda, kullanılabilir durumda ancak onarıma ihtiyaç duyan okulların hala mevcut olduğu ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ödenek çıkmadığı için onarımların tamamlanamadığı belirtilmiştir. Okul yönetimi, öğretmenler ve velilerin çabalarıyla toplanan yardımların onarıma ihtiyaç duyan okulları eğitime hazır hale getirmek için kullanıldığı tespit edilmiştir. Fiziksel onarımlar tamamlanmadan yapıların kullanıma açılması, çocuk güvenliği bağlamında önemli bir risk olduğu gibi çocukların iyi olma halini ve eğitim hakkını da derinden etkileyecek bir durumdur. Nitekim onarımı tamamlanmamış ve hala depremin izlerini taşıyan okullarda çocukların bulunmak istemeyeceği ya da ailelerin çocukları okula göndermekten çekince duyacağı çok açıktır. Kaldı ki deprem izlerinin çocukların psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyeceği öngörülemez değildir. Çocukların yaşam hakkına ve eğitim hakkına müdahale oluşturan bu eylemsizliğin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ödeneğin bulunmaması şeklindeki ekonomik gerekçeler öne sürülerek meşrulaştırılmayacağı açıktır. Ekonomik gerekçelerin hakkın kısıtlanması için meşru bir sebep oluşturamayacağı ve idarenin eylemsizliğinin bizatihi bu hakların ihlaline sebep olduğunu önemle belirtmek gerekir. Nitekim Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesi devletlere, Sözleşme'nin hayata geçirilebilmesi adına uluslararası iş birliğine başvurmak da dahil olmak üzere bir dizi yükümlülük getirmektedir.

İncelenen raporlarda 21 Şubat 2023 tarihinde deprem bölgesinden çevre illere nakil yapan öğrenci sayısının 99.853 olduğu belirtilmiştir. 26 Şubat 2023 tarihinde açıklanan verilerde bu sayının 166.238'e yükseldiği ve 5 gün içerisinde %66,5 artış yaşandığı aktarılmıştır.

87 06/02/2023 Depremi Raporu, Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası, 16/09/2023. Erişim Tarihi: 08 Haziran 2024. Rapora ulaşmak için : [https://www.egitimis.org.tr/files/upload/files/DEPREM%20RAPORU\(1\).pdf](https://www.egitimis.org.tr/files/upload/files/DEPREM%20RAPORU(1).pdf)

24 Mart 2023 tarihinde ise nakil yapan öğrenci sayısının 252.000'e çıktığına dair gözlemlerde bulunulmuştur. Deprem bölgesinden çevre illere nakil yapıp tekrar deprem bölgesine dönen öğrencilere dair ilk veriler mart ayının son haftalarında karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz raporlardaki verilere göre 10.496 öğrenci deprem öncesi yaşadıkları bölgelere geri dönmüştür. Nisan ayında deprem öncesi yaşanan bölgelere yapılan nakil sayısı 22.145 olarak tespit edilmiştir.

Suna'nın Kızları "Konteyner Kentlerde Çocukların Yaşam Alanlarına Kız Çocuk Odaklı Bakış" raporu 68 çocuk ile birlikte hazırlanmış olup deprem öncesi okula devam eden öğrenci sayısı %93 iken deprem sonrası bu oranın %10'a düştüğü, kız çocukları için bu oranın %14 oğlan çocuklar için ise %4 olduğu, tüm çocukların yeni eğitim öğretim yılında okula devam etmek istediklerini, seneye okula devam etmeyi planladığını belirten kız çocukların oranı %74 iken, oğlan çocuk oranı %58'de kaldığı, Oğlan çocuklarının %19'unun önümüzdeki yıl okula gitmeyeceğini, okula gitmeyeceğini belirten kız çocuk oranının ise %5 olduğu, "Bilmiyorum" diye cevap veren çocukların bunun nedenlerini, en sıklıkla depremden dolayı okulunun hasarlı/yıkılmış olması (%40), çalışma zorunluluğu (%20), kendilerinin (%20) ve ailesinin okula gitmesini istememesi (%10) ve maddi zorluk (%10) olarak sıralandığını, tespit etmiştir.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi tarafından hazırlanan 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Çocuk Hak İhlalleri Gözlem Raporu'nda ise 27 çocuktan 16'sının eğitimine devam ettiği 11 çocuğun ise devam etmediği tespit edilmiştir.

Önce Çocuklar Derneği tarafından hazırlanan Adıyaman Merkezli Çocuk Hak İhlalleri İzleme ve Raporlama Çalışması raporunda 215 aile ile görüşülmüş, bu ailelerin "Okula Devam Edemeyen Öğrenci Var mı?" sorusuna ise; %62,8'i Evet, %22,3'ü Hayır şeklinde cevap verdiği ifade edilmiştir.

Eğitim reformu girişimi tarafından hazırlanan Eğitim İzleme Raporu 2023 raporunda ise çocukların eğitim dışında kalma nedenleri arasında ekonomik sorunlar, okulların uzaklığı ve çocukların kötüleşen psikolojik durumlar sayılıyor.

Süreç boyunca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birçok geçici eğitim alanının açıldığı ve eğitim hakkının ilk adımının sağlanmaya çalışıldığına dair fazlaca veriye rastlanılmışsa da çocukların eğitim sürecine adaptasyonunu destekleyecek çalışmaların niteliği ve yeterliliği sadece bir raporda tartışılmıştır. Eğitim sürecine dair çocuklarla hazırlık çalışmalarının yürütülmemesi, devam zorunluluğunun aranmaması, çocuk işçiliği ve eğitim hizmetlerindeki eksiklikler bütünsel bir zeminde deprem sonrası birçok çocuğun eğitim hayatını sürdürmemesine neden olmuştur.

5.2.7. Sağlık Hakkı

STÜ'lerin raporlarındaki veriler, meta analizi yapılırken tarafımızca gıdaya/suya erişim, hijyen, çocuk dostu alanlar (parklar, psikososyal destekler) vb. şeklinde kategorilendirilmiş olsa da ÇHS'nin 24. maddesinde çocukların sağlığa erişim hakkına ilişkin tanımlama oldukça geniş bir çerçeveyi ifade etmektedir.

Depremden etkilenen insanların sağlığa erişimine ilişkin en kapsamlı ve sistematik veriler Türk Tabipler Birliği'nin, her ilde yayımladığı raporlardan edinilebilmektedir. Tabip Odaları'nın yazdığı raporlardan anlaşıldığı üzere sağlık hizmetleri, ilden ile ve her il içinde de ilçeden ilçeye farklılık göstermektedir. Ancak Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya'da sağlığa erişim konusunda çok daha fazla sorunla ve zorlukla karşılaştığı anlaşılmaktadır.

Yıkımın boyutu, sağlık hizmetlerinde önemli bir aksamaya neden olmuştur. Örneğin TTB'nin birinci ay raporunda ⁽⁸⁸⁾ Hatay'da yataklı tedavi hizmetlerinin sunulduğu hiçbir kurumun kalmadığı ifade edilmiştir.

Raporlarda en çok yer alan sağlık rahatsızlıkları; üst solunum yolu enfeksiyonu, ishal, kabızlık, uyuz, bit, çocukluk çağı aşılarının yapılamaması ve gebe izlemlerinin yeterli düzeyde yapılamamasıdır.

TTB'nin altıncı ay raporundaki gözlemler şu şekildedir:

"Deprem sonrası çocukluk çağı aşılama ciddi sorunlar yaşanıyor. ASM'lerin yıkılmış olması, halkın zorunlu yer değişikliği (il içi ve il dışı), soğuk zincir koşullarının sağlanamaması, sık elektrik kesintileri, aile sağlığı hemşirelerinde sayıca azlık, kayıt sistemi ile ilgili sorunlar, aile hekimlerinin GYAlarındaki nüfusu kendi nüfusu olarak görmemeleri, sağlık emekçilerinin barınma ve yaşama koşullarındaki gereksinimlerin karşılanmamış olması, depremzede sağlık emekçilerinin çokluğu, poliklinik yükünün fazlalığı vb. nedenlerle bağışıklama hizmetlerinde istenen düzeyi elde edememe ve düşük aşı oranları gerçeği ile karşı karşıyayız."⁽⁸⁹⁾

Sağlığa erişim konusunda 2023 Aralık'ta hala sorunlar yaşandığını belirten raporlarla karşılaşılmaktadır. Hayata Destek Derneği'nin Aralık 2023'te yayımladığı raporda *"geçici yerleşimlerin %41'inin birinci basamak sağlık ve halk sağlığı hizmetlerine erişimi bulunmamaktadır. 313 yerleşimden 26'sında, yerleşimin içinde veya yakınında sağlık tesisi bulunmadığı bildirilmiştir."*⁽⁹⁰⁾

TTB'nin düzenli raporları ve diğer STÖ'lerin yayımladığı raporlar birlikte değerlendirildiğinde kız çocukları ve engelli çocukların sağlığa erişimlerine ilişkin de pek çok ihtiyacın olduğu gözlemlenmektedir.

UNWOMAN, Mayıs 2023'te yayımladığı raporda, kadınlar ve kız çocuklarının, cinsel sağlık, üreme sağlığı (CSÜS) ve psikososyal destek (PSD) gibi çeşitli sağlık hizmetlerine büyük bir ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. ⁽⁹¹⁾ UNWOMAN'ın paylaştığı bu ihtiyaçlar, pek çok STÖ'nün raporunda da sıklıkla karşılaşılan bir ihtiyacı temsil etmektedir.

"Depremın ardından uzvunu kaybederek ampute kalan çocukların ihtiyaçları da görünmez hale gelmiştir. "Türkiye Kent Konseyleri Birliği'nin açıklamasına ⁽⁹²⁾ göre deprem bölgesinde uzvunu kaybederek ampute kalan çocuk sayısı yaklaşık 200'dür. Türk Pediatri Kurumu ise 700-800 civarında çocuğun uzuv kaybı yaşadığını tahminini açıklamıştır. Çocukların oldukça maliyetli olan protez ve orteز ihtiyaçlarının %10'u kamu idaresi tarafından karşılanıyor. Çukurova Üniversitesi işbirliğiyle yürütülen Çocuk Ampute Destek programı (Children Amputees of Türkiye) gibi 90 girişimlerle uzuv kaybı olan çocukların ihtiyaçları karşılanmaya çalışılıyor."⁽⁹³⁾

88 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu 06-28 Şubat, Türk Tabipler Birliği, 2023. Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/1ayraporu.pdf>

89 VI. AY DEPREM RAPORU: OLAĞANDIŞI DURUMLARA DAYANIKSIZ BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİ, Türk Tabipler Birliği, 2023. Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/6ayraporu.pdf>

90 "Acil Durum Raporu", 22.12.2023. Hayata Destek Derneği. Erişim Tarihi: 08.06.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2023/12/231219_HayataDestek_Sitrep28.pdf

91 Türkiye'deki Depremlerin Etkisi: Kadim ve Kız Çocuklarının Hakları İçin Çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarının Deneyim ve Bakış Açları, Mayıs 2023, UNWOMAN. Erişim Tarihi: 08/06/2024. Rapora ulaşmak için: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2023-07/her_aftermath_turkce-1.pdf

92 Türkiye Kent Konseyleri Birliği'nin açıklamasına ulaşmak için: <https://www.kentkonseyleribirligi.org.tr/haber/depremden-5-milyona-yakin-cocuk-etkilendi.html>

93 Kesbiç, K., Tunca, E. ve Gencer, E. G. (2023, 15 Haziran). 6 şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin eğitime etkileri bilgi notu - 2. Eğitim Reformu Girişimi. Rapora ulaşmak için: https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2023/06/KahramanmaraşMerkezliDepremlerinEgitimeEtkileriBilgiNotu_2.pdf

Yıkımların sulama olmadan yapılmasının kısa ve uzun vadede pek çok halk sağlığı sorunu yaratacağı önemli sayıda raporda vurgulanmıştır. Bununla birlikte TTB ve Temiz Hava Hakkı Platformu tarafından yayımlanan "Asbest Tespit Çalışması" raporunda⁹⁴ **deprem sonrası yıkık binaların enkazlarının kaldırılması ve ağır hasarlı binaların yıkılması esnasında, asbest riskine karşı ulusal mevzuatta yer alan önlemlerin hiçbirinin alınmadığını gözlemedikleri** ifade edilmiştir.

Depremi yarattığı yıkım nedeniyle sağlık hizmetlerinde pek çok sorunla karşılaşmıştır. Yıkımın büyüklüğü, sağlık hizmetine erişimde sorun yaşanmasını başlangıçta anlaşılır kılsa da bu sorunların 2023 yılı boyunca sürdüğü gözlemlenmiştir. Bu durum, devletin yükümlülükleri çerçevesinde tartışmaya muhtaçtır. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin "Çocuğun Mümkün Olan En Yüksek Sağlık Standardına Ulaşma Hakkıyla İlgili 15. Genel Yorumu'nda" da devletlerin hesap verebilir olmasına ilişkin geniş bir çerçeveye vurgu yapılmaktadır.

5.2.8. Temiz Suya, Gıdaya, İnsani Yardımlara Erişim ve Sanitasyon, Gıda Güvenliği, Hijyen

İnsani yardım, temiz su, sanitasyon, gıda güvenliği ve hijyen gibi temel ihtiyaçlar raporlarda en çok yer alan hususlar olmuştur. Şubat ayı boyunca incelenen 55 raporun 37'sinde bu konular yer almıştır. Şubat ayında yayımlanan raporların bir kısmının eğitim hakkına veya işkence ve kötü muamele vakalarına ilişkin tematik raporlar olduğu gözetildiğinde neredeyse tüm raporlarda bu ihtiyaçların yer aldığı söylenebilir. İnsani yardımlara erişim ile ilgili hak ihlalleri Şubat ve Mart aylarında yayımlanan raporlarda yüksek oranda yer alırken izleyen süreçte bu konuya dair tespitler giderek azalan bir eğilim göstermiştir.

İncelenen raporlardan anlaşıldığı üzere; insani yardım, temiz su, sanitasyon, gıda güvenliği ve hijyen konularındaki sorunların yıl boyunca sürdüğü gözlemlenmiştir. Kent merkezlerinde bu hususlarda STÖ'ler veya kamu otoriteleri tarafından sağlanan yardımlar veya hizmetler görece daha olumluysen kent merkezi dışında kalan ilçeler veya resmi olmayan barınma alanlarında bulaşıcı hastalıklarda artış trendine varan gözlemlerde bulunulmuştur.

Adıyaman ve Maraş'ta kent merkezine 17 Şubat'a kadar şebeke suyu sağlanamadığı, yıl boyunca sağlanan içme sularında klorlamada sorunlar yaşandığı raporlarda ifade edilmiştir. Özellikle Adıyaman'da temiz suya erişim sorunu yaşandığı, şebeke suyu kullanılması nedeniyle salgınların yaşandığı Ağustos ayında dahi raporlarda yer almıştır.⁹⁵

Aralık ayında Hayata Destek tarafından yayımlanan 28. Acil Durum Raporu'nda, kullanım ve içme suyuna erişim ile ilgili sorunların kendi temas ettikleri gruplar nezdinde yüksek oranda çözüme kavuşturulduğu belirtilmiştir.

94 Deprem Bölgesinde Üç Kentte Asbest Tespit Çalışması – Nihai Rapor, Türk Tabipler Birliği, Temiz Hava Hakkı Platformu, Haziran 2023. Erişim Tarihi 09/06/2024. Rapora ulaşmak için: https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/tthp_ttb_asbest_raporu_27ekim2023.pdf

95 "Acil Durum Raporu", 16.08.2023. Hayata Destek Derneği. Erişim Tarihi: 08.06.2024. Rapora ulaşmak için: https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2023/08/230816_HayataDestek_Sitre24.pdf

Şubat-Nisan ayları arasında yayımlanan raporlarda, çocukların beslenme ihtiyacına yönelik özel değerlendirmelere; bebek maması, ikame anne sütü gibi belirgin bebeklik dönemine dair ihtiyaçlar ve insani yardım dağıtımına yönelik organizasyon problemleri bağlamında rastlanmıştır. Gıda dışındaki ihtiyaçlarda da benzer bir tabloyla karşılaşmış olup raporlarda sıklıkla, bebek bezi veya bebek kıyafetleri gibi erken çocukluk-bebeklik dönemi ihtiyaçlarına yönelik tespitler bulunmaktadır. Çocuğun gelişimi bağlamında yemeklerin yeterliliği, yaş aralığına uygun yemeklerin dağıtılıp dağıtılmadığı gibi daha nitelikli değerlendirmeler ise ancak Mayıs ayı ortasındaki raporlarda yer bulabilmiştir. Depremden sonraki 4 ay boyunca sivil toplumun sadece ihtiyaçlara yönelik çağrısı, devletin insani yardım sağlama yükümlülüğünü çocuk odaklı yürütmediğini açıkça gözler önüne sermiştir. Kaldı ki Mayıs ayında çocuk odaklı yapılan değerlendirmelerde de çocukların tek tip yemekle beslenmek zorunda kaldığı, yaş aralığına uygun ve düzenli yemek sağlanmadığı, çocukların yemek sırasında güvenliğinin gözetilmediği, çocukların bir çoğunun düzensiz beslendiği ve öğün atlamak zorunda kaldığı, yemeklerin tadının kötü olduğu belirtilmiştir. İncelenen raporlarda benzer tespitlerin Ekim ayına kadar yer aldığı görülmüştür. İncelenen raporlarda benzer tespitlerin Ekim ayına kadar yer aldığı görülmüştür. İncelenen raporlarda benzer tespitlerin Ekim ayına kadar yer aldığı görülmüştür. İncelenen raporlarda benzer tespitlerin Ekim ayına kadar yer aldığı görülmüştür.

Menstrüel ve kişisel hijyen ürünlerine erişim yıl boyunca sağlanamamıştır. Ekim-Kasım ayında yayımlanan raporlarda ⁽⁹⁶⁾ dahi bu ihtiyaca ilişkin tespitlerde bulunulmuştur. Yayımlanan raporlara göre; ⁽⁹⁷⁾ görüşme sağlanan ailelerin %57,2'si çocukları için gerekli hijyen ürünlerine erişememiştir. Özellikle kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaç duyduğu hijyen ürünlerine erişemedikleri, var olan hijyen alanlarında mahremiyetin sağlanmadığı ve bu alanların çadır veya konteyner alanına uzak olduğu ve bu sebeple kullanmakta zorluk çektikleri belirtilmiştir. Ayrıca bu alanların temiz olmaması sebebiyle kadınlar ve kız çocuklarının kullanmak istemedikleri belirtilmiştir. Bu ihtiyaçların, yıl boyunca açıklanan bütün raporlardaki devamlılığı göz önünde bulundurulduğunda devletin, insani yardım planlamasında kadınları ve kız çocuklarını gözetmediğini söylemek mümkündür.

Ayrımcılık yasağı bölümünde detaylı bir şekilde açıklandığı üzere, kız çocuklarının, kadınların, mültecilerin, romanların, LGBTİ+'ların, engellilerin karşılaştıkları ayrımcılıklar da insani yardımlara erişim haklarını doğrudan etkilemektedir.

5.2.9. Çocuk Dostu Alan, Çocuklara Yönelik Destek Hizmetleri

Bu başlıkta, geçici barınma alanlarındaki parklar, çocukların vakit geçirebileceği her türlü alan ve çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetleri değerlendirilecektir.

Çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetleri ve çocukların vakit geçirebileceği alanlar STÖ'lerin raporlarında en çok yer verilen başlıklardır.

96 Deprem'in Romanı Halî, Romani Godi, ESHİD, Sivil Düşler, Kasım 2023. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://romanigodi.org/wp-content/uploads/2023/11/Deprem-in-Romanı-Halî-EnSon-1.pdf>

97 Adıyaman Merkezli Çocuk Hak İhlalleri İzleme ve Raporlama Çalışması, Önce Çocuklar Derneği. Erişim tarihi: 09/06/2024 Rapora ulaşmak için: https://oncecocuklar.org.tr/wp-content/uploads/2023/10/Adıyaman_Merkezli_Cocuk_Hak_Ihlalleri_Izleme_ve_Raporlama_Calismasi.pdf

Depremi ardından geçici barınma alanlarında psikososyal destek çadırlarının kurulması ve hizmet vermeye başlaması birbirinden farklı zamanları ifade etmektedir. Her kentte aynı olmadığı gibi, kentlerin içinde yer alan resmi barınma alanlarında da birbirinden farklı zamanlarda bu hizmetler başlamıştır. Buna ek olarak, özellikle ilk 3 ayda sağlanan çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetlerinde, sahaya gelen uzmanların rotasyonlu bir şekilde çalışması nedeniyle nitelikli takiplerin mümkün olamadığı gözlemlenmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 23 Şubat 2023 tarihinde Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Hizmetleri kapsamında; çocuk, yetişkin ve çalışanlar için bilgilendirme broşürlerini⁽⁹⁸⁾ ve sahada kullanılacak form ve raporları⁽⁹⁹⁾ yayımlamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı ise 10 Şubat 2023 tarihinde Deprem Sonrası Psikososyal Destek Eylem Planı'nı yayımlamıştır.⁽¹⁰⁰⁾ Bu kapsamda MEB tarafından sosyal etkinlik ve oyun alanı olarak kullanılmak üzere 172 Psikososyal Destek Merkezi oluşturulmuş, 4 bin rehber öğretmen/psikolojik danışman bu merkezlerde çocuklara yönelik çalışmalar yapmak için görevlendirilmiştir.⁽¹⁰¹⁾

Bakanlıkların yanı sıra STÖ'ler de depremden hemen sonra aktif bir şekilde psikososyal destek çalışmalarına başlamıştır. Bakanlıklarla koordinasyon içinde kalmaya çabalayarak ve eş zamanlı olarak bu çalışmalarını sürdürmeye çalışmıştır.

STÖ raporlarının çoğunda; çocuklara yönelik oluşturulan çocuk dostu alanların ve etkinliklere dayalı psikososyal destek hizmetlerinin 12-18 yaş aralığındaki ergen çocukları, okul öncesi dönemdeki çocukları ve engelli çocukları çoğunlukla kapsamadığı ve/veya bu yaş grubundaki çocuklara uygun bir şekilde yapılandırılmadığı sıklıkla vurgulanmıştır.

Raporlarda, Millî Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetleri sağladığına dair pek çok sayısal veri yer almaktadır. Ancak bu psikososyal desteklerin niteliklerine, çocuklara etkilerine ve sistematığına ilişkin genel bir değerlendirmeye ulaşılamamıştır. STÖ'lerin raporlarında daha ziyade; engelli çocuklar, 3-6 ya da 12-18 yaş grubundaki çocuklar ve köylerde yaşayan çocuklar gibi hizmetlere erişemeyen çocuklara işaret etmeye odaklanılmıştır. Yine bu raporlarda konteyner kentlerdeki çocuk nüfusuyla psikososyal destek personellerinin sayısının orantısız olduğuna dikkat çekilmiş fakat belirttiğimiz gibi desteğin niteliği ve çocuklara etkisine dair herhangi bir tespitte yer verilmemiştir.

STÖ raporlarında, kırsaldaki hizmetlerle şehir merkezlerindeki hizmetler arasında önemli farklar olduğu, kırsal alanda psikososyal destek hizmetlerine erişimin yok denecek kadar az olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda örneğin Dayanışma İnsanları Derneği'nin Adıyaman'daki köy okullarına dair Haziran ayında hazırladığı raporda,⁽¹⁰²⁾ ziyaret edilen 24 köy okulundan 22'sinde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASP) veya başka bir kurum/kuruluş tarafından psiko-sosyal destek ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı belirtilmiştir.

98 Millî Eğitim Bakanlığı Bilgilendirme Broşürleri ulaşmak için: <https://www.aile.gov.tr/athgm/haberler/afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek-hizmetleri-kapsaminda-cocuk-yetiskin-ve-calisanlar-icin-bilgilendirme-brosurleri/>

99 Sahada kullanılacak form ve raporlara ulaşmak için: <https://www.aile.gov.tr/athgm/haberler/afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek-hizmetlerinde-kullanilacak-form-ve-raporlar/>

100 Millî Eğitim Bakanlığı Deprem Sonrası Psikososyal Destek Eylem Planına ulaşmak için: https://orgm.meb.gov.tr/meb_jys_dosyalar/2023_02/10202022_Psikososyal_Destek_Eylem_PlanY.pdf

101 Afet Döneminde Eğitim Haftalık Bilgi Notu 16-14 Şubat, Ezgi Tunca, Eğitim Reformu Girişimi. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Bilgi notuna ulaşmak için: <https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2023/04/Afet-Doneminde-Egitim-Paylasim-Grubu-Bilgi-Notu-1.pdf>

102 Adıyaman Köy Okulları Durum Raporu, Abdullah Şengül, Dayanışma İnsanları Derneği, Haziran 2023. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Rapora ulaşmak için: https://drive.google.com/file/d/1wUoZ-SXf1cW5_xGhgPwBplaYyDHoHmH/view

Raporda "bazı okullarda ailelerin psiko-sosyal destekleri kültürel farklılıkları içerecek şekilde kurgulanmaması nedeniyle de kabul etmedikleri" ifade edilmiştir. Oysa ki Millî Eğitim Bakanlığı 17 Mart 2023 tarihinde, öğretmenlere/psikolojik danışmanlara yönelik olarak "Psiko-sosyal destek yaklaşımında kültüre dayalı güncel yaklaşımlar" başlıklı eğitim düzenlediğini duyurmuştur.⁽¹⁰³⁾ Ancak raporda da belirtildiği üzere çocukların ve bakım verenlerinin bakanlığın yaptığı çalışmalara dair bilgilendirilmediği görülmektedir. STÖ'lerin yazdığı raporlarda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığının çocuklara sağladığı psikososyal destek hizmetlerinin niteliğine ilişkin detaylı bir inceleme bulunmamaktadır. Aynı zamanda raporlarda kamu idarelerinin çocuklarla ilgili destek hizmetlerinin sistematik bir takip mekanizmasına da rastlanmamıştır.

Amputasyon Yapılan Çocuklar

Çukurova Üniversitesi öncülüğünde pek çok örgütün işbirliğiyle kurulan Çocuk İyilik Merkezi'nin verilerine göre, deprem nedeniyle travmaya maruz kalan 500 ila 700 çocuğa acil amputasyon yapılması gerekmiştir. . Kaybedilen uzvun fonksiyonlarını yerine getirmesi için protezlerin ve ortezlerin kullanılması gerekmekte ise de bu uygulamalar oldukça masraflıdır. 2 Mayıs 2023'te yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararında ilk kez kullanılacak protez ve ortezler ile ilgili tedavi giderlerinin kamu idaresince karşılanacağı açıklanmıştır. Ancak rapordan anlaşıldığı üzere bu kararın uygulamada hayata geçmediği durumlar söz konusu olmuştur.

Çocuk Katılımı

STÖ'lerin raporlarında çocuklara yönelik hazırlanan destek hizmetlerinde, çocukların katılımının sağlandığına ilişkin herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Hızlı refleks gösterilmesi gereken ilk süreçte bu durum anlaşılabilir gerekçelere dayalı olsa da akut süreç geçtikten sonra da karar mekanizmalarına çocukların dahiliyeti sağlanmamıştır. Bir diğer deyişle, bütün süreç boyunca hizmetlerin tasarlanmasında çocukların herhangi bir söz hakkının olmadığı anlaşılmaktadır.

5.2.10. Kayıp, Aranan veya Refakatsiz Çocuklar

Depremi ardından pek çok çocuğun kayıp, aranan veya refakatsiz olduğuna ilişkin, medyada da fazlasıyla yer bulan oldukça fazla vaka ile karşılaşmıştır. Ancak STÖ raporlarında veya bilgi notlarında bu duruma dair oldukça sınırlı sayıda gözlem yer almaktadır. Bununla birlikte STÖ'lerin gözlemlerine dayalı olarak, kayıp, aranan veya refakatsiz çocuklara ilişkin kamu idarelerinin hazırlıklı olmadığını, ayrıca çocukların ve bakım verenlerinin yaşadığı sürecin oldukça travmatik olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kayıp, aranan veya refakatsiz çocuklarla ilgili sosyal medya platformlarında pek çok çocuğun görselinin ve isim listelerinin paylaşıldığı, paylaşımlarda sınırlı bilgilerin yer aldığı, kamu otoritelerince gerçekleştirilen düzenli ve merkezi bir takibin olmadığı gözlemlenmiştir.

¹⁰³ Duyuruya ulaşmak için: <https://www.meb.gov.tr/psikosozyal-destek-yaklasiminda-kulture-duyarli-guncel-yaklasimlar-egitimi-istanbulda-yapildi/haber/2937/tr>

Depremın hemen ilk haftasında; kayıp, aranan veya refakatsiz çocuklara ilişkin STÖ raporlarında paylaşılan gözlemler, sistematik bir işleyişin olmadığını ortaya koymaktadır.

Kayıp ve refakatsiz çocuklarla ilgili sürecin koordinasyonunda kamu idarelerinin yanı sıra sivil toplum örgütleri de yer almıştır.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, Hafıza Merkezi, Kapasite Geliştirme Derneği ve Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneğinin hazırladığı ortak raporda⁽¹⁰⁴⁾ kayıp, aranan veya refakatsiz çocuklara ilişkin ilk kayıt süreçlerinde ilden ile farklı müdahalelerin gerçekleştiği görülmektedir.

"Hatay: Hastanenin hemen girişinde insanların tedavi veya kayıp yakınlarını aramak için başvurabileceği bir masa kurulduğu burada görevlilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Heyet hastaneye getirilmiş olma ihtimali olan yaralıların nerede olduğunu hastanedeki görevlilere sormuş, bu masaya yönlendirilmiştir. Masadaki görevliler de heyete sağlık bakanlığına ait ardıl hatları olan bir telefon hattı numarası vermiş, buradan bilgi alınabileceğini belirtmiştir. **İskenderun:** STÖlerin oluşturduğu kriz koordinasyonundan görüşülen yetkililer, kayıp çocuk vakalarının olduğunu, ulaşılan çocukları kendi imkanları ile güvenli yerlere yerleştirdiklerini fakat ne yapacaklarını bilmediklerini aktarmışlardır."

Halk Sağlığı Uzmanları Derneğinin raporunda⁽¹⁰⁵⁾ ise Adana'da kayıp, aranan veya refakatsiz çocuklara ilişkin ilk müdahalenin Tabip Odası tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, 9 Şubat 2023 tarihinde, refakatsiz çocuklarla ilgili bir çağrı merkezi kurulduğu duyurulmuştur.⁽¹⁰⁶⁾ 13 Şubat 2023 tarihinde ise 1362 refakatsiz çocuğun Bakanlık sisteminde kayıtlı olduğu, bu çocuklardan 369'unun kimlikleri tespit edilerek ailelerine teslim edildiği, 291 çocuğun ise henüz kimliğinin tespit edilemediği bilgisi paylaşılmıştır.⁽¹⁰⁷⁾

Kayıp, aranan veya refakatsiz çocuklarla ilgili ilk günden itibaren süreci takip eden Afet Çocuk Sivil Koordinasyon Ağı, 24 Şubat 2023 tarihinde yayımladığı bilgi notunda⁽¹⁰⁸⁾ Bakanlığın kurduğu sistemin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Afet Çocuk Sivil Koordinasyon Ağı, refakatsiz çocuklarla ilgili sistemin yetersizliğine ve Bakanlıkların yükümlülüklerine işaret eden örnekler de paylaşmıştır. Kayıp bir bebeğin bulunma süreci:⁽¹⁰⁹⁾

104 "6 Şubat 2023 Kahramanmaraş - Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Gözlem Raporu", Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneği, CİSST, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, FİSA Çocuk Hakları Merkezi, Hafıza Merkezi, Kapasite Geliştirme Derneği, Yurttaşlık Derneği, Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2023-03/6-subat-2023-kahramanmaraş-pazarcık-ve-elbistan-depremleri-on-gozlem-raporu.pdf>

105 6 Şubat Depremleri Hatay İli Saha Raporu 12-17 Şubat 2024, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği, Erişim Tarihi: 09/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://hasuder.org/Dokumanlar/Ekildir/685dbfab-3fd8-c8e8-64ed-3a098be9c5f6>

106 Duyuruya ulaşmak için: https://x.com/tcailesosyal/status/1623701879673724930?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Cwterm%5E1623701879673724930%7Ctwgr%5E4f9e3f29f03ff46d7b08640f344cbf5a5ce7a46a%7Ctwcon%5E5eL&ref_url=https%3A%2F%2Fyeterkinreport.com%2F2023%2F02%2F10%2Fdepremdede-refakatsiz-kalan-cocuklar-icin-cagri-merkezi-kuruldu%2F

107 Bilgi notuna ulaşmak için: <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-derya-yanik-refakatsiz-cocuklara-iiiskin-aciklamalarda-bulundu/>

108 Bilgi notuna ulaşmak için: <https://afetcocukkoordinasyonu.org/cocuklar-refakatsiz-sistem-yetersiz/>

109 Ayrıntılara ulaşmak için: <https://afetcocukkoordinasyonu.org/kayip-bir-bebegin-bulunma-sureci/>

- * Bebek A, enkazdan çıkarılıp babası ile birlikte hastaneye kaldırıldı. Bebeğin ilk müdahalesi babasının yanında yapıldı.
- * Bebeğin sevk edilmesi gerektiği söylendi ancak nereye sevk edileceğine dair bilgi verilmedi.
- * Baba bebek A'yı 4 şehirdeki hastanelerde aradıktan sonra, İstanbul'da bir hastanenin yoğun bakım servisinde buldu.

Bir ailenin çocuğunu arama süreci:⁽¹¹⁰⁾

5 yaşındaki E, Hatay'da ailesi ile birlikte binadan çıktı. Yaralı halde ambulansa bindirilen E'den bir daha haber alınmadı.

Ailesi E'yi Hatay, Ankara, Mersin, Adana, Zonguldak'taki hastanelerde 20 gün boyunca aradı.

Aile, çocuklarının aslında hayatını kaybetmiş ve Hatay'da kimsesizler mezarlığına defnedilmiş olduğunu 25 Şubat'ta öğrendi.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, son olarak 27 Şubat 2023 itibarıyla yapmış olduğu açıklamada; deprem bölgesinde refakatsiz 1.902 çocuğun sisteme kaydedildiğini, bunların 1.476'sının ailelerine teslim edildiğini, 322 çocuğun hastanede olduğunu, 104 çocuğun Bakanlığa ait kurumlarda bulunduğunu, 82 çocuğun ise kimliğinin tespit edilemediğini duyurmuştur.⁽¹¹¹⁾

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının takip ettiği refakatsiz çocukların haricinde de depremin yaşandığı kentlerde STÖ'ler tarafından tespit edilen refakatsiz çocuklar bulunmaktadır.

IOM tarafından 18 Mart 2023 tarihi itibarıyla depremden etkilenen 11 ilde gerçekleştirilen saha çalışmalarında refakatsiz çocukların tespit edildiği bilgisi paylaşılmıştır.⁽¹¹²⁾

Belirtmek gerekir ki, depremin üzerinden üç ay geçmiş olmasına rağmen hala kayıplar aranmaya devam etmekteydi. Dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu tarafından paylaşılan bilgiye göre üçüncü ayın sonunda "kayıp müracaatı toplam 297. Bunların 30'u 0-6 yaş, 20'si 7-12 yaş, 36'si ise 13-17 yaş aralığında. Kayıp olanların 86'sı çocuk. Diğerleri de erişkin"⁽¹¹³⁾

UNICEF'in Aralık 2023'te paylaştığı bilgiye göre "1.914 refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuk tespit edildi, bunlardan 1.887'si ailesine kavuştu."⁽¹¹⁴⁾

Vatandaşlık statüsü bulunmayan refakatsiz çocuklarla ilgili süreç ise çok daha büyük riskler barındırmaktadır. Bakanlık tarafından 2015 yılında yayımlanan "Refakatsiz Çocuklar Yönetmeliği"nin 6-G maddesine [7] göre, vatandaş olmayan refakatsiz çocuklar, çocukların onaylaması halinde herhangi birine teslim edilebilmektedir. Mevzuatta, vatandaş olmayan refakatsiz çocukların yüksek yararı için uygun inceleme prosedürü ve güvenilir süreç bulunmamaktadır.

110 Detaylara ulaşmak için <https://afetcocukkoordinasyon.org/bir-ailenin-cocugunu-arama-sureci/>

111 Antep, Maraş, Hatay ve Malatya Merkezli Depremler Sonrasında 6 - 27 Şubat 2023 Tarihleri Arasında Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri Raporu, TİHV Dokümantasyon Merkezi Eylem Yıldızlar, Cihan Deniz Zarakolu, Coşkun Üsterci, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Mart 2023. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Rapora ulaşmak için: https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/03/TiHV_dpremler_rapor_3Mart2023.pdf

112 Turkey February 2023 Earthquake Weekly Highlights Secondary Data Review Vol. 16-5 April. IFRC Turkey Delegation Erişim Tarihi: 20.05.2024. Rapora ulaşmak için: <https://reliefweb.int/report/turkiye/ifrc-turkey-delegation-secondary-data-review-turkey-february-2023-earthquake-weekly-highlights-vol-16-5-april-2023>

113 Bakan Soylu tek tek sayı 86'sı çocuk 297 kayıp, 22 Nisan 2023, Oda TV. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Haber metnine ulaşmak için: <https://odatv.com/siyaset/bakan-soylu-tek-tek-saydi-86si-cocuk-297-kayip-28778>

114 Humanitarian Situation Report No. 19, 6 Şubat 31 Aralık, UNICEF Türkiye. Erişim Tarihi: 09/06/2024 Rapora ulaşmak için: <https://www.unicef.org/turkiye/media/17516/file/6%20%C5%9Eubat%20-%2031%20Aralık%20-%202024.pdf>

5.2.11. Çocuk Koruma

Çocuk koruma; ihlallerin önlenmesi, ihlallere müdahale ve bir daha tekrarlanmaması için politika taleplerini içeren bütünlüklü bir bakış açısını içermektedir. STÖ'lerin paylaştığı raporlar da bu perspektif doğrultusunda incelenmiştir.

STÖ raporlarında çocuk koruma açısından pek çok riske işaret edilmiş, 2023 yılı boyunca da bu risklerin büyük çoğunluğu varlığını sürdürmüştür. Ancak STÖ'lerin paylaştığı raporlardan nicel bir değerlendirme yapabilmek mümkün değildir. Keza öncelikle oldukça sınırlı sayıda rapor tematik olarak çocuk hakları odağında yazılmıştır. Buna ek olarak, raporların tamamında bu risklerin ve ihlallerin yaygınlığına işaret edilmemiş olması, raporlardan elde edilecek nicel verinin yanıltıcı olma ihtimalini doğurmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, işaret edilen risklerin ve ihlallerin hangilerinin çözüme kavuştuğuna ilişkin bir takip yapabilmek de olanaksızdır. Yayımlanan raporların çoğunluğunda, çocuk koruma bağlamında risklerin ve ihlallerin nedenlerine, ihlallerle ilgili örnek vaka öykülerine, çözüm önerilerine ve devletin mevcut politikalarına değinilmemiş olması, ihlallerin takibiyle birlikte, ihlallerle mücadele etmeyi de zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda yaşanan ihlallerin faillerine, faillere yönelik açılan soruşturma veya kovuşturmalara da işaret edilmemektedir. Bu durum, herhangi bir ihlalden zarar gören kişilerin adalet duygusunu da sarsabilecek nitelikte önemli bir tartışmayı temsil etmektedir. Nitekim, aşağıda STÖ'lerin raporlarında yaşandığı ifade edilen cinsel şiddet, ayrımcılık gibi ağır insan hakları ihlalleri olarak nitelendirilebilecek ihlallerin cezasızlıkla⁽¹¹⁵⁾ sonuçlanması, ihlallerin derinleşmesini sağlamaktadır.

STÖ'lerin 2023 yılında paylaştığı raporlarda çocuk koruma sistemine ilişkin kapsamlı bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Bu durum, risk ve ihlallere karşı devletin çocuk haklarına dair yükümlülüklerini yerine getirmek için göstereceği çabayı görünmez kılabilceği gibi, ihlal ettiği yükümlülükleri izlemeyi de olanaksız hale getirmektedir.

İşaret edilen riskler	Gerçekleştiği ifade edilen ihlaller
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Açık elektrik kabloları ➤ Çadır alanlarının yol veya dere kenarlarına kurulması ➤ Çocukların tanımadığı kişilerle aynı çadırda kalması ➤ Kadınların ve kız çocuklarının güvenlik kaygıları ➤ Koruma kararı olan kadınların, çocuklarıyla birlikte destek mekanizmalarına erişememesi ➤ Çadırların, ağır ve orta hasarlı yapıların yakınlıklarına kurulması 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Soba ile ısınma sebebiyle yanma veya zehirlenme sonucu yaralanma/ölüm ➤ Aile içi şiddet ➤ Su baskını/taşkını ➤ Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ➤ Çocuğa yönelik cinsel şiddet ➤ Ayrımcılığa dayalı şiddet ➤ Çocuk işçiliği ➤ Çocuk yaşta zorla evlilik ➤ Çocuklar arasında uyuşturucu bağımlılığı

¹¹⁵ "Cezasızlık nedir?"; Hafıza Merkezi. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Metne ulaşmak için: <https://hakikatadalethafiza.org/cezazsizlik-nedir>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geçici barınma alanlarındaki arabaların sürat yapması ➤ Hasarlı binaların kullanılması ➤ Yemek sıralarındaki izdihamlar nedeniyle çocukların ezilme riski 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Akran zorbalığı
---	---

Depremi yaşadığı kentlerde çocuklar pek çok riskle ve ihlalle karşılaşmıştır. STÖ'lerin paylaştığı raporlarda işaret edilen riskler ve ihlaller aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

Kamu idarelerinin çocuk hak ihlallerine ilişkin herhangi bir bilgi paylaşımının olmaması, ihlallerin yaygınlığına ve nedenlerine ilişkin sağlıklı tartışmalar yapabilmeyi olanaksız hale getirmektedir. STÖ'ler kendi çabalarıyla yaşanan ihlalleri görünür hale getirmeye çalışsa da bu ihlallerin yaygınlığına ilişkin nicel verilere ulaşabilmek mümkün değildir. Ancak yukarıda yer alan riskler ve ihlaller pek çok raporda yer almaktadır.

STÖ'lerin işaret ettiği risk ve ihlallerin ciddiye alınması oldukça önemlidir. Nitekim hazırlanan raporlardaki veriler, çocukların çoğunlukla önlenemez ihmallere nedeniyle yaşamını kaybettiğini göstermektedir. Bu nedenle devletin, çocukların insan hakları yükümlülükleri çerçevesinde politikalar oluşturması ve yaşanan ihlallerle ilgili kamuoyunun anlamlı müdahalesine olanak sağlayacak verileri paylaşıyor olması gerekmektedir.

UNCHR'nin raporunda ihlallerin yaygınlığına ilişkin ipuçları bulabilmek mümkündür. Raporunda, Ağustos ayında afet bölgesinde çalışma yürüten 26 kurumun yaptığı ihtiyaç analizlerinin verileri paylaşılmıştır. 26 kurumun 3.803 hanede 20.888 kişiyle gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda; %48 oranında çocuk işçiliğinde, %21 oranında çocuk yaşta zorla evliliklerde, %18 oranında akran zorbalığında, %28 oranında hane içi şiddet vakalarında ve %15 oranında da kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet vakalarında artış gözlemledikleri paylaşılmıştır.⁽¹¹⁶⁾

STÖ raporlarında çocuk yaşta zorla evlilikler ilk olarak Nisan 2023'te gündeme gelmiş olup, bu durum Aralık 2023 itibarıyla hala tespitlerde yer almaktadır.

Raporlarda enkaz kaldırma çalışmaları çoğunlukla çocuklar üzerindeki fiziksel güvenlik ve sağlık riskleri üzerinden değerlendirilmiş olup psikolojik etkilerine dair değerlendirmeler sınırlı tutulmuştur. Bir kısım raporda ise sadece enkaz kaldırma çalışmalarının genel halk sağlığına etkileri bağlamında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ancak Sözleşme'nin 6. maddesi, salt olarak çocukların yaşam hakkını düzenlemekte aynı zamanda taraf devletlere çocuğun gelişmesi adına azami çabayı gösterme ödevini de yüklemektedir. Enkaz kaldırma çalışmaları esnasında, çocukların maruz kaldığı fiziksel güvenlik risklerine dair mevcut tespitler, yaşanan hak ihlallerini açıkça göstermekle birlikte, çocukların ruhsal gelişimi üzerindeki etkilerine yönelik devletin Sözleşme'nin 6. maddesi bağlamında yükümlülüklerini yerine getirmediği kıyasen daha az görünür haldedir.

¹¹⁶ Türkiye - Protection Sector Post-Earthquake Inter-Agency Needs Assessment Round 7 - August 2023, UNCHR, 21 Eylül 2023. Erişim Tarihi: 09/06/2024. Rapora ulaşmak için: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/103608>

DEĞERLENDİRME ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Medyada yer alan haberlerin, negatif ve pozitif yükümlülükler bağlamındaki dağılımına bakıldığında, pozitif yükümlülüklerin ihlalini içeren haberlerin medyada daha çok yer aldığı söylemek mümkündür.

Devletin negatif yükümlülüklerinin ihlalinde, özellikle anadilinde eğitim hakkı, ifade özgürlüğü gibi başlıkların medyada yer almıyor olması, yaşanan ihlalleri daha da görünmez hale getirmektedir.

Yaşam hakkının ve işkence yasağının ihlali gibi ağır insan hakları ihlalleri sınıflandırmasına giren ihlallerin çoğunun, Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı illerde olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, salt ayrımcılık yasağının ihlali olarak değerlendirilemeyecek kadar yoğundur ve ciddi bir tartışmaya muhtaçtır.

Pozitif yükümlülüklerin ihlalinde ise çocukların en çok trafik kazaları ve boğulma, soba veya gıda zehirlenmeleri bağlamında zarar gördüğü gözlemlenmektedir.

Özellikle boğulma, soba veya gıda zehirlenmeleri, yoksullukla doğrudan ilişkili ihlalleri ifade etmektedir. Aynı zamanda devletin bilgilendirme, önleme ve denetim sorumluluğunu da yerine getirmediğini göstermektedir.

Cinayet ve şüpheli ölüm başlıkları, öncelikle bir bütün halinde şüphayla bakılması ve buna ek olarak bütüncül tartışılması gereken konulardır. Nitekim, medyada yüksekte düşme olarak geçen yaralanmalar ve ölümler, failerin kendilerini korumak için kullandıkları yöntemlerin en başında gelmektedir.

Ev içi şiddetten, kamusal alanda şiddet, cinayet ve cinsel şiddete kadar pek çok ihlalin failinin erkekler olduğu bu raporun en net tespitlerindedir. Kamusal alanda ve ev içinde şiddet gören çocukların cinsiyet dağılımına bakıldığında ise kız çocuklarına uygulanan şiddetin daha çok ev içinde oğlan çocuklarına uygulanan şiddetin ise daha çok kamusal alanda gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu husus, hem toplumsal cinsiyet rolleri ile şiddet arasındaki grift ilişkiyi göstermesi açısından hem de kız çocuklarına özgü adalet erişim mekanizmaları yaratmanın önemi açısından çok önemli bir göstergedir. Keza ev içi şiddet, kamusal alana kıyasla çok daha kapalı bir alanda gerçekleşen görünmez bir ihlal türüdür ve bu sebeple ayrı mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Çocukların ağır koşullarda çalıştığına ve emek sömürsüne maruz kaldığına ilişkin haberlerin olmasının yanı sıra, MESEM'ler ile ilgili haberlerin sayısı yok denecek kadar azdır. Oysa ki, MESEM'ler, çocuk işçiliğinin devlet eliyle gerçekleştirildiği bir emek sömürü alanıdır ve her ne kadar yasal bir zemini olsa da, bir an önce yoksulluğa karşı insan haklarına dayalı tartışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Çocuklara uygulanan cinsel şiddet vakalarından, faili kamu görevlileri olanlarının içerisinde en yüksek oranın öğretmenlere ait olduğu gözlemlenmiştir. Ancak medyada yer alan haber sayısı ile Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün paylaştığı sanık sayısı arasında bir uçurum bulunmaktadır. Yani çocuklara karşı uygulanan cinsel şiddetin faillerinin ne kadarının kamu görevlisi, ne kadarının sivil olduğuna ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek mümkün olmadığı gibi kamu personeli failer açısından, hangi meslek türünün daha çok ihlal gerçekleştirdiğine dair sağlıklı bir veriye ulaşılabildiği de söylenemez.

Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremlerin ardından STÖ'lerin paylaştığı raporlar üzerinden gerçekleştirilen meta analizinde ise, öncelikli olarak özellikle Şubat ve Mart aylarında sivil toplum örgütlerinin birbirini tekrar eden verileri içeren çok fazla rapor paylaştığı gözlemlenmiştir. Bu durum, koordinasyon ile ilgili tartışmayı da beraberinde getirmekte, ancak daha ötesinde afetlerden etkilenen kişiler açısından bir "danışma yorgunluğu" yaratabilecek riski de doğurmaktadır.

Meta analizinde STÖ'lerin paylaştığı raporların Nisan ayı itibarıyla azaldığı gözlemlenmektedir. İlk üç ay fazlasıyla gündemde olmasına rağmen refakatsiz, kayıp veya aranan çocuklar odağında yalnızca üç adet bilgi notu yazılması, afetten bir yıl geçmişken önemli bir boşluğu ifade etmektedir.

Çocuklar, ihmaller nedeniyle yaralanmış veya yaşamını kaybetmişken, bu ihlallerin vaka öyküleri, ihlallerin ardından açılan soruşturmanın akıbetleri bilinmemektedir. Ayrıca çocukların çeşitli şiddet türlerine maruz kaldığı da pek çok raporda yer alırken, çocuk koruma sisteminde bu ihlallere kaynaklık eden eksiklikleri değerlendirmeyi mümkün kılacak kapsamlı veriler de bulunmamaktadır. Depremden etkilenen kentlerde, çocuk koruma sisteminin işleyişleri birbirinden farklı olmakla birlikte, bu konudaki düzenleme ve uygulama eksikliklerine ilişkin hala bilgi açığı bulunmaktadır.

Afetlerin yaşandığı kentlerde ayrımcılık, çok çeşitli biçimlerde ve farklı temelerde yaşanmıştır. Bir etnik kimlik olarak başta Romanlara yönelik ayrımcılık raporlarda daha geniş yer bulmuştur. Kürtlere yönelik ayrımcılığa dair çok az veri vardır. Benzer biçimde hizmetlere erişim açısından farklı bir mezhep olan Alevilere yönelik ayrımcılık da çok az raporda yer almıştır. Vatandaşlık temelinde mültecilere, toplumsal cinsiyet temelinde kadınlara ve kız çocuklara ve haricinde engellilere yönelik birbirinden farklı biçimlerde ayrımcılık uygulandığı gözlemlenmiş ve bu ayrımcılık temelleri birçok raporda yer almıştır. Hiçbir raporda LGBTİ+ çocuklara ilişkin veri olmaması, başka bir ayrımcılığı, doğrudan görmezden gelmeyi ifade eden bir durumu yansıtmaktadır. Benzer biçimde, sahada kalanların gözlemlerinde Alevilere ve Kürtlere hizmetlerin götürülme tarihi, verilen hizmetin kapasitesi gibi birçok farklı muamele hiçbir raporda kendisine yer bulamamıştır. Daha önce de belirtildiği üzere birbirini tekrarlayan birçok veri olmasına rağmen üzerine hiç düşünülmemiş ve araştırma yapılmamış alanların olduğu da gözlemlenmiştir. Bu husus, sivil toplumun "kırımlı veri" toplarken bazı ayrımcılık temellerini göz ardı ettiğini de ortaya koymaktadır.

Barınma için resmi veya resmi olmayan yerleşkelerin; sağlamcı, erkek, heteroseksüel, yetişkin ve müslüman kişilerin ihtiyaçlarına göre tasarlandığı raporlardan çıkarılan bir başka sonuçtur.

Resmi barınma yerleşkelerindeki psikososyal destek hizmetleri çocuk nüfusu ile doğru orantılı değildir. Aynı zamanda çocuklar için oluşturulan etkinlik veya oyun alanları, çocukların nüfusuyla doğru orantılı değildir. Buna ek olarak, çocuklar için oluşturulan etkinlik ve oyun alanlarının 3-6 yaş ve 12-18 yaş aralığındaki çocukları kapsamadığına ilişkin pek çok bulguya yer verilmiştir.

Aralık 2023 itibarıyla depremden en çok etkilenen iller olan Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya'da, resmi ve resmi olmayan barınma yerleşkelerinde toplam 787.152 kişi, geçici yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Geçici yerleşim yerlerinin idaresinin ortalama %55'i resmî kurumlar tarafından, %45'i ise STÖ'ler veya halk tarafından yürütülmektedir.

Konteynerlerde yaşayan insanlar, mahremiyet ve özel alanlarının olmamasının ve kalabalık hane sayısının yaşamı zorlaştırdığını ifade etmektedir. Halkın konteynerlerden deprem konutlarına ne zaman geçeceğine ilişkin belirsizlikler ise varlığını korumaktadır.

Rapordaki sorun tespitlerine yönelik merkezi ve yerel yönetimler tarafından yapılması gerekli çözüm önerilerimiz aşağıdaki şekildedir:

- Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne koyduğu çekincelerin kaldırılması ve bu sözleşmenin hükümlerine tam uyum sağlanması gerekmektedir.
- Çocuk haklarına yönelik günlük yasal düzenlemelerin bütüncül bir çocuk hakları mevzuatı altında toplanması elzemdir.
- Çocuk haklarının anayasal güvence altına alınması ve bu hakların ihlallerine yönelik caydırıcı cezaların belirlenmesi gerekmektedir.
- İnsan hakları eğitiminin okul müfredatına entegre edilmesi ve çocuk haklarına yönelik farkındalık yaratıcı programların yaygınlaştırılması hak ihlallerinin azalması için oldukça önemlidir.
- Çocuklarla çalışan tüm profesyonellerin (öğretmenler, polisler, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları vb.) çocuk hakları konusunda eğitimi mesleki önkoşul olmalıdır.
- Çocuk hakları ihlallerinin önlenmesi için erken müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesi ve çocuk koruma sistemlerinin etkinleştirilmesi zaruridir.
- Risk altındaki çocuklara yönelik özel koruma ve destek hizmetlerinin artırılması (LGBTİ+ çocuklar, engelli çocuklar, mülteci çocuklar vb.) önem arz etmektedir.
- Çocuk hakları ihlallerine yönelik etkin soruşturma mekanizmaları oluşturulmalı ve failer adil bir şekilde cezalandırılmalıdır.
- Çocuk hakları ihlallerini izlemek ve raporlamak için bağımsız izleme mekanizmalarının kurulması ve güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Çocukların yoksulluk nedeniyle maruz kaldığı hak ihlallerini önlemek için sosyal ve ekonomik destek programları yaygınlaştırılmalıdır.
- Ailelerin çocuklarına yönelik koruyucu ve destekleyici hizmetlerden yararlanabilmesi için aile destek programları artırılmalıdır.
- Çocukların kendilerini ilgilendiren kararlara katılımını sağlamak için çocuk dostu katılım mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Çocukların görüşleri alınmalı ve bu görüşlerin politika oluşturma süreçlerine dahil edilmesi sağlanmalıdır.
- Anadili hakkı ihlal edilmiş ve ırkçılığa maruz kalmış çocuklar için çocukların anadillerinde eğitim alabilmeleri, anadilde öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesi, kültürel ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ve medya ile yayın organlarında anadilde içeriklerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
- Afet durumlarında çocuk haklarını koruyacak özel afet yönetim planları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Afet sonrasında çocuk dostu alanların oluşturulması ve çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir.

ve

İN SAN İ
Yardı m Vak f ı

www.giyav.org.tr

2022-2023

ÇOCUK HAK İHLALLERİNİ İZLEME RAPORU

www.giyav.org.tr

Huzurevleri Mah. 53 Sok. No:8 Kayapınar/DİYARBAKIR
t: (0412) 223 00 90 e: g.vakfi@gmail.com w: giyav.org.tr